



NOVA UNIVERSITY

NOVA SCHOOL OF BUSINESS AND ECONOMICS

II INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

**THE MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT
OF BUSINESS SOCIAL RESPONSIBILITY**

June 29th, 2018

Proceedings of the Conference

Part II

**Lisbon, Portugal
2018**

Organising Committee

Traça Daniel	Professor, Ph.D in Economics, Dean at Nova School of Business and Economics, Universidade Nova, Lisbon, Portugal;
Hélder Ferreira Vasconcelos	Professor, Dr. of Economics, NOVA School of Business and Economics, Lisbon, Portugal;
Bogoyavlenska Yuliya	Ph.D, Assistant Professor in Economy, Department of Personnel Management and Labour Economics Zhytomyr State Technological University, Ukraine;
Martina Diesener	Professor, Dr. of Economics, Head of Faculty of Economics and Management Science, Universitat Leipzig, Germany;
Natia Gogolauri	Professor, Dr. of Economics, Head of Faculty of Business Sul Khan-Saba Orbeliani Teaching University, Georgia;
Pilelienė Lina	Dr. of Management and Administration, Associate Professor of Marketing, Department of Marketing, Vytautas Magnus University, Lithuania;
Shaposhnykov Kostyantyn	Professor, Dr. of Economics, Head of Black Sea Research Institute of Economy and Innovation, Ukraine;
Yuliana Dragalin	Ph.D, Dr. of Economics, As. Professor, Dean of Faculty of Economic Sciences, Free International University, Moldova.

II International Scientific Conference The Modern Trends in the Development of Business Social Responsibility, Part II, June 29th, 2018. Lisbon, Portugal.
152 pages.

CONTENTS

PROBLEMS OF MANAGEMENT AND MARKETING

Бучинська О. В. КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕКЛАМНОГО РИНКУ	1
Buyak A. Y. METHODS OF FORMING INNOVATIVE STRATEGY AT INDUSTRIAL ENTERPRISES	4
Vereshchagina G. V., Pliekhanova T. Ye., Karpenko L. A. DEFINITION AND EVALUATION OF THE RISK FACTOR INFLUENCE ON STARTUP'S LIFE STAGE MARKETING MANAGEMENT	7
Horbas I. M., Derkach O. G. BUDGETING FOR AN ADVERTISING CAMPAIGN FOR TRAVEL AGENCY THROUGH GOOGLE ADWORDS.....	10
Гришина В. В. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРОСНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	12
Zaluchyonova O. M. NEW POSSIBILITIES OF IMPROVEMENT QUALITY OF SERVICES, REGULATED BY INTERNATIONAL STANDARD ISO 9001:2015	15
Козловцева В. А. ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ	18
Кунаєв А. Ю. ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ АВІАБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	21
Мельник Т. С. УДОСКОНАЛЕННЯ КАТЕГОРІЙНОГО АПАРАТУ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПОСЛУГ НА ПАСАЖИРСЬКОМУ ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ.....	25
Redkva O. Z., Garmatiuk O. O. ASSESSMENT OF INTEGRATION EFFICIENCY OF THE ENTERPRISE DIVISIONS IN THE FIELD OF PERSONNEL MANAGEMENT	28
Kharenko D. A., Dyshkantiuk O. V., Kovalenko L. N., MONITORING OF GASTRONOMIC EVENTS: A CASE STUDY IN PORTUGAL	31

CROSS-BORDER COOPERATION AND REGIONAL COMPETITIVENESS

Алмашій В. В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННОГО ТУРИЗМУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ	34
Станкевич С. В. КАРАНТИНИ РОСЛИН ЛІСОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ.....	37

ENVIRONMENTAL ECONOMICS AND CURRENT ENVIRONMENTAL ISSUES: SOCIAL RESPONSIBILITY CONTEXT

Бутрим О. В., Терещенко Ю. Є. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ВАЖЕЛІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЯК ФАКТОРУ АГРОЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	40
--	----

Вовк О. М., Сон Сьюшен СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПОСЛУГ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ЛОГІСТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ	43
Voytsekhovska V. V., Pashkevych V. Z., Symak A. V. THE STUDY OF URBAN SUSTAINABLE DEVELOPMENT: ENVIRONMENTAL AND EDUCATIONAL DIMENSIONS, PERSPECTIVES FOR UKRAINE	46
Карп І. М. SPOŻYWCZA I ENVAYROMENTALNA KRYZYSU WSPÓLCZESNOŚCI	49
Липич Л. Г., Кужель Э. В., Ильиных А. В. РОЛЬ ИКТ В СТРАТЕГИЧЕСКОМ ПЛАНИРОВАНИИ ТЕПЛОВОЙ ЭНЕРГЕТИКИ СТРАНЫ	52
Мейш А. В., Ядуха С. Й. ОСНОВНІ ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПОТОКАМИ В ПРИРОДООХОРОННУ ДІЯЛЬНІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	55
Ророва М. А. THE MECHANISM FOR FORMING THE SYSTEM OF INDICATORS OF NATURAL ENVIRONMENTAL ACTIVITIES IN MODERN CONDITIONS.....	59
Suhina O. M., Ulyts'kyi O. A., Plakhotnii S. A. METHODOLOGY OF ECOSYSTEM ASSESSMENT OF DAMAGE FROM ATMOSPHERIC AIR AND WATER POLLUTION FOR THEIR PROTECTION	62
DEMOGRAPHY AND SOCIAL POLICY: THE EU EXPERIENCE AND PERSPECTIVES OF THE BLACK SEA REGION	
Березіна С. Б. ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ.....	65
Руденко О. М. БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ	67
Chorna K. P. THE DOCTRINE OF «ACTIVE CITIZENSHIP» AS THE BASIS FOR REFORMING SOCIAL POLICY IN THE COUNTRIES OF THE BLACK SEA REGION	70
Shorena Metreveli FOOD SAFETY PROBLEMS IN GEORGIA	73
ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT, NATIONAL CHARACTERISTICS AND EUROPEAN TRENDS	
Holovchak H. V. ANALYTICAL SUPPLY OF THE STATE-PRIVATE PARTNERSHIP FOR THE MARKET OF HOUSING AND MUNICIPAL SERVICES OF UKRAINE	75
Зоря О. П., Зуєва М. В. ВИЗНАННЯ КОМІСІЙНИХ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ	78
Максименко І. Я., Юношева А. О. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	80
Мішньов О. В. АТУАЛЬНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В БАНКАХ.....	82

Совик М. І. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИТРАТ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	85
Старенька О. М. РОЛЬ ВНУТРІШНЬОЇ ОПЕРАТИВНОЇ ЗВІТНОСТІ ЯК ЗАСОБУ КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ	88

FINANCE, INSURANCE AND STOCK EXCHANGES

Добровольська О. В. «ЗЕЛЕНІ ОБЛІГАЦІЇ» ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	91
Євась Т. В., Жукова О. А. СТАН ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ	94
Кузнєцова Л. В., Христін А. І. НЕОБХІДНІСТЬ ТА ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ БАНКАМИ «РЕПУТАЦІЙНОЇ НАДБАВКИ»	97
Міщенко С. В. РОЗВИТОК НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ	100
Otiashvili Lia ACTUAL ASPECTS OF HIGHER EDUCATION FINANCING POLICIES	103
Пехота А. В. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛОЖЕНЬ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕОРІЙ ПРЕДСТАВНИКІВ ОСНОВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ШКІЛ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ ОРГАНІЗОВАНОГО РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В ЕКОНОМІЦІ.....	105
Рудь О. В. КОНСУЛЬТАТИВНО-РОЗ'ЯСНЮВАЛЬНА РОБОТА ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ	108
Стецько М. В. ІНСТРУМЕНТИ ЗМЕНШЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АСИМЕТРІЇ У ПРОЦЕСІ ПУБЛІЧНОГО РОЗМІЩЕННЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ	111

MODERN MATHEMATICAL METHODS, MODELS AND INFORMATION TECHNOLOGY IN THE ECONOMY

Бабєєва О. В. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ	114
Bashutska O. S. MODELING ASPECTS OF PUBLIC INVESTMENTS IN EDUCATIONAL SPHERE	116
Малярєнко О. Є., Куц Г. О. ДВОРІВНЕВА МОДЕЛЬ ПРОГНОЗУВАННЯ ПОПИТУ НА ЕНЕРГОРЕСУРСИ НА ОСНОВІ МЕТОДУ ПРЯМОГО РАХУНКУ З УРАХУВАННЯМ ПОТЕНЦІАЛУ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ	119
Наумова М. А. МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ	123
Нечепуренко Д. С. МОДЕРНІЗАЦІЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ МАШИНОБУДУВАННЯ.....	125

PROBLEMS OF INNOVATION IN TERMS OF INCREASING SOCIAL RESPONSIBILITY

Ареф'єва О. В., Алісой Айдин

ПРЕВЕНТИВНЕ ІННОВАЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ ПІДПРИЄМСТВА..... 128

Гельман В. М.

ЗАЛУЧЕННЯ СУЧАСНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ПЕРСОНАЛУ

ЗДАТНОГО ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ..... 131

Завадська Д. В.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ

КРАЇНАМИ СВІТУ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ 132

Zaika S. O., Gridin O. V.

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN AGRICULTURAL HOUSEHOLDS 135

Чухраєва Н. М.

СОЦІАЛЬНИЙ ЕФЕКТ НАУКОМІСТКИХ ГАЛУЗЕЙ В ЕКОНОМІЦІ КРАЇНИ..... 138

MODERN PROBLEMS OF BUSINESS EDUCATION

Маслош О. В.

РОЛЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ БІЗНЕС-ОСВІТИ 142

Chuzhykova V. G.

DIDACTIC – COMMUNICATIVE CONTENT OF MODERN BUSINESS EDUCATION..... 144

PROBLEMS OF MANAGEMENT AND MARKETING

Бучинська О. В., к.е.н., старший викладач,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕКЛАМНОГО РИНКУ

Сучасні технології безупинно розвиваються, тому не дивно, що тенденції в маркетингових комунікаціях намагаються не відставати. В першу чергу це стосується рекламного бізнесу. Сьогодні вже не можливо керуватися колись розробленими та перевіреними роками стратегіями, кожен рік, навіть місяць – приносить новітні функції, механізми, спрямування рекламної діяльності, змінюючи шаблони та трансформуючи реальність. Особливо відчутними ці зміни стають в процесі швидкого розвитку інтернет реклами та тотальної діджиталізації.

Тому, дуже важливо сконцентруватися не на конкретних функціях та засобах сучасної реклами продукту онлайн/офлайн, а саме на ідеях, які будуть ефективно працювати в рекламних кампаніях найближчими роками.

1. Застосування адресного телебачення.

Адресне телебачення здатне збільшити ефективність компанії шляхом доповнення телевізійної реклами роликами з більшим обсягом охопту, що є більш таргетованими та контрольованими рекламними носіями. Такий механізм дозволяє поєднати переваги лінійного телебачення та цифрового світу, тим самим виводячи систему маркетингових комунікацій на відчутно новий рівень.

Успіх адресного телебачення передбачити доволі просто. Більшість пересічних громадян вже мають в своєму розпорядженні пристрої із смарт-ТВ, що дає змогу забезпечити підприємствам достатній ступінь охоплення, щоб планувати рекламні кампанії для певних цільових груп. Стратегія смарт-телебачення використовує можливості адресного телебачення, включаючи запрограмований контроль та ТВ-ретаргентування.

2. Актуалізація відео контенту

Відео продає краще. І продовжить продавати ще краще в майбутньому!

Переваги відеоряду в порівнянні із текстом є очевидними. Текст є в певному сенсі обмеженим через той факт, що може бути інтерпретований невірно (інколи це стосується, навіть, найпростішого за структурою та змістом повідомлення). Ця риса притаманна всім без винятку сферам діяльності та бізнесовим нішам. Важливу роль у трактуванні такого контенту відіграє неухважність читача, його внутрішні переконання та ще багато психологічних та емоційних факторів. За рахунок перетворення текстового повідомлення на відео, безумовно, ця проблема не може бути розв'язаною в повному обсязі. Проте, люди за своєю природою протягом багатьох років свого життя вчать

розпізнавати мову тіла, жестів, міміку, інтонації, тембральність голосу тощо. Саме відеоряд дає людині змогу застосувати на практиці ці навички, тим самим збільшуючи ступінь довіри.

3. Прямі трансляції та вебінари.

Особисте спілкування завжди було і залишається максимально комфортним та ефективним засобом комунікації. Саме тому прямі трансляції та вебінари, як механізм максимально наближений до особистого спілкування, набуває популярності щодня. Це те ж саме відео, але в режимі реального часу, що ще більше підвищує ступінь довіри аудиторії.

Такий відео контент задає тенденції в рекламі на найближчі роки, даючи можливість продавцю зацікавити споживача в перші 3-5 секунд спілкування. Зважаючи на цей факт, головна задача рекламодавця в даному контексті – створення якісного, креативного та цікавого контенту.

4. Stories – як тренд.

Минулий маркетинговий рік подарував широкому загалу таке явище як тимчасове стрімінгове відео: Facebook Live, Facebook Stories та Instagram Stories. У майбутньому ця тенденція обіцяє стати трендовою і для брендів. Через прогресуючу кількість користувачів, які, власне, і створюють контент, брендам, навіть, немає необхідності створювати власний. Головним завданням бізнесу стає виключно контроль за просуванням. В Instagram вже достатній час спостерігається тенденція просування брендами постів лідерів думок, в яких згадується та коментується їх продукція.

5. Чесність.

Вже сьогодні ринок спостерігає відчутне відхилення в бік купівель в мережі Інтернет і щороку ця тенденція буде лише підсилюватись. Перед тим, як здійснити купівлю кожен споживач намагається зібрати максимальну кількість інформації щодо бажаного продукту та його виробника. Це означає, що кожен із товаровиробників та ретейлерів знаходиться під постійним прицілом. Сьогодні в мережі Інтернет можна знайти відгуки та характеристики стосовно кожного продукту, тому представники бізнесу повинні самі вирішувати, якими ці відгуки будуть.

Тенденції світового ринку реклами пропагують чесність та прозорість. Сьогодні бренди вже не можуть давати пустих обіцянок, нехтувати скаргами клієнтів, тим самим демонструючи некомпетентність. Будь-яка подібна дія буде відразу висвітлена та осуджена.

6. Big Data

Маркетинг, заснований на даних – це хвиля, на якій тримаються та спілкуються між собою професіонали в сфері маркетингу та комунікацій, постачальники технологій та рекламні агентства. У зв'язку із мінливістю цифрового медіа-споживання виникає необхідність у максимально точній сегментації. Тому, і компанії, і постачальники комунікаційних послуг повинні в першу чергу адекватно відповідати подібним вимогам часу, незалежно від каналу комунікації.

7. Реклама із використанням доповненої реальності.

Сьогодні Google здатний відслідкувати ваше місцезнаходження, з'ясувати, які сайти ви продивлялись, які дивитесь регулярно. На базі такої інформації він в

зможі додати вас до певної референтної групи, на яку спрямоване певне оголошення рекламодавця. Сучасні тенденції розвитку реклами передбачають збір якомога більшого масиву інформації про кожного користувача. А найближчим часом пошукові системи стануть ще більш розумними та зможуть відслідковувати ваші бажання та цілі. Саме над цим зараз працюють крупні гравці.

Ще декілька років назад це здавалося неможливим, але сьогоднішні тенденції рекламної сфери дозволяють нам посидіти на новому дивані, покерувати новітнім авто не залишаючи власної оселі, лише одягнувши шлем віртуальної реальності.

Вже скоро у рекламодавців Google, Bing, Pinterest з'явиться можливість отримувати дані про візуальні цілі, які шукає аудиторія та, відповідно, розширити її шляхом налаштування реклами у візуальному пошуку.

8. Орієнтація на контент та споживача.

Два маркетингових мегатренда залишаються незмінними: орієнтація на контент та споживача. Обидва тренди повинні забезпечуватись оперативними комунікаціями та георозвідкою. Одночасно, для максимізації ефективності необхідними вбачаються орієнтація на споживацький попит та прагнення бути ближче до споживача в режимі реального часу.

Фрагментація, що виникла внаслідок діджиталізації та збільшення кількості даних, приховує в собі величезну кількість можливостей для маркетингових комунікацій. Завдяки цим процесам із врахуванням контексту та в реальному часі з'являється можливість створення більш актуального контенту, беручи до уваги місцеві потреби та особливості, та, навіть, менталітет.

Наступними роками відбудеться процес творчого поєднання технологій та сторітеллінгу по новому. Стрімкий технічний прогрес дозволить не лише створювати різний контент для різних людей, але й змусить цей контент реагувати.

9. Цінність людини у цифровому світі.

Прогресуючий щодня процес діджиталізації дозволив виробникам та продавцям уперше настільки наблизитись до споживача поза місць продажів та досягти охоплення без додаткових затрат. Проте, для того, щоб ця близькість і надалі продовжувала давати результати, необхідним є залучення іншої стратегії. Менше просування та більше розуміння. Ставлячи собі за мету отримання фінального кліку, необхідно спілкування на особистому рівні, прийняття людини, з якою ви спілкуєтесь, до якої звертаєтесь серйозно, спілкуватися її мовою. Саме тому, окрім смарт-технологій майбутнє маркетингових комунікацій є неможливим без розумних та креативних розповідачів, талановитих візуалізаторів, які своїми витворами здатні достукатися до споживацької підсвідомості та почуттів.

Не дивлячись на величезний прогрес в усіх сферах сучасного життя, людська природа, загалом, залишилася незмінною: людина прагне до живого контакту, має високий рівень емпатії, бажає розуміти та бути зрозумілою та все ще довіряє власним інстинктам: дотикам, зору, слуху, смаку, нюху.

**Buyak A. Y., PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Department,
Ternopil National Economic University
Ternopil, Ukraine**

METHODS OF FORMING INNOVATIVE STRATEGY AT INDUSTRIAL ENTERPRISES

The formation of market relations in the economy of Ukraine leads to the need for ensuring of managerial and technological excellence of production, the revitalization of the business environment. The peculiarities of the functioning of industrial enterprises are connected with the constant introduction of modern production technologies, which leads to the attraction of significant financial, intellectual, investment and innovative resources to ensure the production of competitive products, gaining benefits on the domestic and foreign markets.

The achievement of this goal necessitates the formation of a system of strategic management of the enterprise, in which an important role is assigned to the innovative strategy.

The use of such a strategy requires its substantiation and adaptation to the current changing conditions of management, which involves the use of modern scientific tools for its formation as means of theoretical synthesis and practical implementation of scientific and methodological approaches to innovative modernization of production activities.

In order to strengthen the innovative component of economic growth, it is necessary to find new approaches to the management of innovative development of industrial enterprises with the wide involvement of means of economic and mathematical modeling, aimed at synthesizing the results of analytical knowledge, identifying and describing general laws, patterns, properties of elements and relationships in the processes of their functioning in a competitive market environment.

The scientific and methodological principles of forming an innovation strategy of enterprises were reflected in a large number of scientific publications of leading foreign and domestic researchers such as: I. Ansoff, L. L. Antonyuk, N. V. Butenko, M. P. Voinarenko, O. S. Vihansky, IA A. Ignatiev, S. M. Ilyashenko, S. A. Kuznetsova, M. Kh. Koretsky, N. V. Krasnokutsk, M. M. Martynenko, V. M. Nyzhnik, A. M. Poruchnyk, V. S. Savchuk, D. Steiner, A. S. Telnov, A. A. Titov, A. Thompson, A. D. Chandler, A. V. Cherep, K. P. Yankovsky.

The main problem of introducing innovations at enterprises remains the issue of managing the enterprise after their involvement. Innovation is increasingly seen as the only way to improve the competitiveness of domestic enterprises. That is why evaluating innovative development strategies is a major and unresolved issue.

The purpose of forming an integrated approach is to identify the main components in determining and assessing the innovation strategy of industrial enterprises, its interdependence and the need for implementation. The main problem of slow implementation of innovation strategies is the fear and ignorance of the management

process. The complexity of economic conditions, under-financing for the application of innovative processes and complex conditions of competition, it is the process of implementation that is important for industrial enterprise (IE), as the further development of an enterprise will depend on its consistent and systematic actions.

In the process of transition of IE to innovation and strategic management it is necessary to study the main types of existing strategies, possible approaches to their assessments, periodization of the emergence and development of innovation strategies, their economic content and the benefits to society.

The development of innovative strategies is foreseen in the formation of methods and possible existing approaches, the definition of specific programs, the assessment of weak and strong points of the enterprise at the time of implementation of this strategy, to stabilize the enterprise and get to a new level. As you know, there are such innovative strategies as: strategy of attack, traditional strategy, strategy for a mixed strategy. During the process of innovating the strategy, you need to review the method or model of the last firmware, which is most optimal for the enterprise in general. The analysis allowed to determine the process of formation of an innovation strategy, which consists of the following components:

- definition of the mission and objectives of the enterprise;
- analysis of the internal and external environment of the enterprise, the content of which are the processes of information collection and analysis, namely the definition of strengths and weaknesses of the enterprise, its capabilities on the basis of internal and external information;
- preliminary analysis and planning of IS includes the development of possible scenarios for the development of enterprise IS;
- the stage of choosing a possible IS scenario is the measures adopted in relation to the implementation of the chosen strategy;
- the stage of implementation of the chosen strategy includes the preliminary stages and the application of methods and techniques developed to achieve the goal;
- The next step is the operational control and evaluation of the efficiency of an enterprise's IS, but in the event of the impossibility of this assessment, some adjustments are made, namely the need to return to the development stage of the new development scenario.

For the formation of the operating IS of the enterprise it is necessary to clearly define the composition and interrelation of the goals, as well as to establish their subjective view of the individual subjects and determine their influence on the system goals of the enterprise.

It is proposed to determine the objective structure of the system of goals of the enterprise by presenting it as an economic and production system with inputs: production, labor, financial potential of the enterprise, as well as outputs: products, services rendered, profits, dividends; external environment: state regulation, activity of competitors, consumers, suppliers.

After defining the mission and objectives of the enterprise and the importance of the identified goals and strength of the IS with the definition of the macro and micro environment, development scenarios that will determine the main vector of enterprise development are needed.

The process of modeling an innovation strategy can be presented as three main components. The first involves the formation of the strategy itself, namely the drawing up of a set of possible options for adjusting the current strategy, taking into account the degree of its implementation. At this stage, project portfolios are formed on the basis of a single methodology, taking into account the strategic importance of each project, as well as other numerically measured project characteristics.

The second is the stage of detailed planning of actions for achievement of the planned goals. Modeling of projects takes place taking into account changes in various factors, for example, budgetary and resource constraints. The third component involves directly implementing the chosen strategy or corrective measures.

The proposed integrated approach to the formation of IS in industrial enterprises gives the company the advantage in choosing the likely scenarios of enterprise development, reduces the time for large amounts of data for processing, reduces the need for skilled workers, since this technique does not require significant time expenditures. The result of the work is to quickly select the optimal scenario of enterprise development within the framework of the selected innovation strategy of the enterprise. This method for determining the level of innovation potential on the basis of economic and technical components gives the company more advanced opportunities for the implementation of the innovation strategy, since it indicates the possible readiness of the non-innovation-active enterprise to the probable introduction of IP.

References:

1. Duplyak O. M. The Influence of Investments on Innovative and Informational Development of the Enterprise / A. Y. Mazurchuk, O. M. Duplyak // Bulletin of the East-Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl. – 2012. – № 2. – P. 76-80.
2. Buiak L. M. Mathematical model of investing in a low-productive economy / L. M. Buak, V. K. Paychok // Scientific Bulletin of the National Forestry University of Ukraine: Collection of scientific and technical works. – Lviv, RVB NLTU of Ukraine, 2012. – Vip. 22.1. – S. – 346-358.
3. Bujak, A. Resource-production model for investment regulation in the economy / A. Bujak // Economist. – 2008. – № 8. – P. 66-72.
4. Senn BG Methodology for evaluating the effectiveness of investment and innovation projects of enterprises / BG Senov // Bulletin of NUVGP. Series «Economic Sciences». – 2012. – Exp. 3 (59). – P. 172-180.

**Vereshchagina G. V., PhD in Economics,
Associate Professor,**
Pliekhanova T. Ye., Postgraduate Student,
*Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
Kharkiv, Ukraine*

**Karpenko L. A., Master of Management
of Organizations and Administration,
Marketing Manager and Client Relations,**
*Covet Group
Portugal*

DEFINITION AND EVALUATION OF THE RISK FACTOR INFLUENCE ON STARTAP'S LIFE STAGE MARKETING MANAGEMENT

Efficient development of enterprises in modern conditions is becoming increasingly relevant in connection with the political and economic situation in the country and an increase in the level of uncertainty in economic conditions. All this requires companies from different fields of business to use new approaches to doing business and look for new opportunities. Therefore, more and more enterprises are paying attention to the creation of start-ups, because its characteristic features allow it to function in conditions of uncertainty of the modern market.

The lack of a single definition of the term «startup» in both academic circles and among business practitioners inhibits the development of research in this area and complicates the process of managing startups in practice.

Practical features of the implementation of startups are most fully represented in the works of foreign specialists. The works of domestic and foreign scientists, such as S. Blank [1], K. Guilbo, B. Dorf [1], E. Rize [2], D. Mallins, P. Til [3], N. Ivashova [4], B. Feld, D. Zbanatsky [5], O. Mrihina [6], F. Lalou [7]. The topics of startups are explored only by scientists, but also by investors, entrepreneurs and starters themselves who have some experience and wish to share.

However, publications on startups, and especially in Ukraine, are fragmented and do not provide complete information for their effective management. The problem of determining the most influential risk factors at each stage of the implementation of the startup is not given enough attention, indicating the relevance of further research in this direction.

The purpose of the study is to improve the scheme for determining the risks of launching startups by identifying risks with a higher impact, taking into account the dynamics of startup development by clustering.

The purpose of this goal determined the need to solve the following tasks: the definition of the main stages of the development of the startup; Identify the risks that affect the launch of startups; analysis of frequency of occurrence and degree of possible losses of considered risks; Identifying the risks with the greatest impact on launching startups by clustering; improvement of the existing scheme for determining the risks of launching startups taking into account the dynamics of their development and the results of clusterization.

Startup is a new, recently created company (possibly not yet officially registered but planning to become official), building its business on the basis of innovations or innovative technologies, owning a limited amount of resources (both human and financial) and planning to enter the market [8].

Let's consider the details of the development process of the startup and the characteristics of its stages (the proposal of Alliance Venture Capital Corporation, engaged in venture financing and investment in innovative projects) [9]:

1) SEED – at the SEED stage, the company is in the process of formation, there is only an idea or project;

2) STARTUP – the company has just been formed, owns prototypes, tries to organize the production and output of products on the market;

3) EARLY STAGE, EARLY GROWTH– the company carries out production and commercial realization of finished products, although it does not have a stable profit yet, there is an increase in the number of customers, is looking for funds for the development of the company;

4) EXPANSION – the company occupies certain positions in the market, becomes profitable, there is an expansion of production and sales;

5) EXIT – the stage of development of the company, which is the creation of a public company, the sale of an investor's share to another strategic investor, initial placement on the stock market or redemption management.

It should be noted that the development of the startup is not a linear process. so the project does not necessarily have to pass all of these stages. Therefore, it is advisable to group the considered stages into the following stages: pre-project, direct start-up and output – for further analysis of the impact of risk on each of them.

Among the main obstacles that lead to loss-making and the subsequent elimination of startup projects, it is possible to distinguish [10]: lack of market needs, insufficient funds to launch, poor team, noncompetitiveness, inappropriate product price, lack of or incorrect business model, inappropriate product quality, neglect clients, poor marketing, lack of understanding between the team, lack of focus, untimely product withdrawal, incorrect reorganization, poor location, lack of perseverance, legal problems, lack of interest from investors.

Allocated factors reflect the obstacles that lead to loss-making and subsequent elimination of startup projects, however, ignoring the degree of float and the extent of possible losses at each stage of the development of the startup, which prevents effective management decisions to minimize potential risks.

In order to identify the most important factors at each stage of the development of the startup, it is advisable to investigate the influence of factors by conducting expert research. Experts are invited to place ball scores (from 1 to 5) for each factor in two ways: the probability of occurrence at each stage of the development of the start-up (X1) and the impact on possible losses (X2). The application of cluster analysis with the application package «Statistica» made it possible to separate the factors at each stage of development of the startup into 3 clusters.

Thus, for the preproject stage of development of the startup, the following factors are most influential: incorrect definition of market needs; lack of team qualification; lack of understanding between the team; provision of intangible assets; quality of market research; compliance with the needs of the engineering and technology

project. For the stage of startup it is most expedient to pay attention to the following risk factors: lack of market demand; lack of focus; lack of interest from investors; untimely removal of the product; not competitive; insufficient amount of funds to start. At the stage outputs it is expedient to pay attention to the following risks: poor marketing; bad location; incorrect reorganization; ignoring customers; ignoring competitors; uncompetitiveness; inappropriate product price; inappropriate quality of the product; lack of sales channels; lack of market demand.

Scientific novelty of the obtained results: the methodical approach for identifying and assessing the impact of risk factors on the development of startups is substantiated; which, unlike the known ones, is based on the definition of risks with different levels of influence by clustering the results of expert polls; and allows both the marketing of the life cycle of the startup and its management to be taken into account.

Література:

1. Бланк С. Стартап. Настольная книга основателя / Стив Бланк, Боб Дорф; пер. с англ. – М.: Альпина Паблишер, 2013. – 616 с.
2. Ries E. The lean startup / Eric Ries // Crown Business, 2011. – 242 p.
3. Тіль П. Від нуля до одиниці. Нотатки про стартапи, або як створити майбутнє / Пітер Тіль; пер. з англ. Р. Обухів. – К.: Наш формат, 2015. – 232 с.
4. Івашова Н.В. Start up проекти – інструмент реалізації інновацій / Н.В. Івашова // Економічні проблеми сталого розвитку: міжнар. наук.-практич. конф., 24-26 квітня 2013 р.: тези доповіді. – Суми, 2013. – Т. 4. – С. 115-116.
5. Збанацький Д. Стартапи: юридичні та практичні аспекти / Д. Збанацький // Незалежний аудитор. – № 3(14). – 2013. – С. 97-98.
6. Мрихіна О.Б. Перспективи стартап-компаній у контексті конкурентоспроможного розвитку українського ринку високих технологій / О.Б. Мрихіна, А.Р. Стояновський, Т.І. Міркунова // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 9 (171). – С. 215-225.
7. Лалу Ф. Компанії майбутнього / Фредерік Лалу; пер. з англ. Романа Ключко. – Х.: КСД, 2017. – 544 с.
8. Чазов Є. Стартап як нова форма ведення бізнесу / Є. Чазов // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – 2013. – № 52. – С. 122-128.
9. Офіційний сайт «УК «АЛЬЯНС. ВЕНЧУРНИЙ БІЗНЕС», інтернетдоступ: venture-biz.ru.
10. Кравченко М.О., Лаврова А.О. Аналіз проблематики розвитку стартап руху в Україні / М.О. Кравченко, О.А. Лаврова // Збірник наукових праць «Сучасні підходи до управління підприємством». – 2017. - № 2. – С. 177-186.

**Horbas I. M., PhD in Economy,
Associate Professor,
Derkach O. G., PhD in Economy,
Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine**

BUDGETING FOR AN ADVERTISING CAMPAIGN FOR TRAVEL AGENCY THROUGH GOOGLE ADWORDS

Today the planning of advertising activities is one of the main business success development tools and online advertising becomes important element of modern marketing management.

There are many advertising platforms which are probably the best online marketing tools that based on market size. This services are useful in search engine technology and their tools can quickly get advertising message right in front of the people who are most likely to buy interested product or service.

Nowadays Google AdWords is the most popular advertising system in which advertisers bid on certain keywords in order for their clickable ads to appear in Google's search results. Businesses can advertise on Google by opening a personal account. The result is such that users find ads that are relevant to what they're looking for and advertisers connect with potential customers at the lowest possible prices [4].

Many factors can affect the costs of online advertising for business: the specificity of advertised product, stage of the product's life cycle, market capacity and its geographic dimensions, level of competition and its intensity etc. To understand whether an advertising campaign is profitable, it is necessary to analyze its potential profitability. Traveling agency LTD «Amour-Tour» decided to advertise its services on Google AdWords thus, to plan its online advertising campaign we use Google Keyword Planner.

«Meeting with Italy» – is unique tour program which is designed by Traveling agency LTD «Amour-Tour» for a group of 40-45 people and 1 accompanying person. The cost of the tour is 270 euros (the market price is 370 euros) [3].

To promote product online it is necessary to choose keywords, for bus tour «Meeting with Italy» they are as follows: bus tours to Italy, bus tours to Europe, Italy tours 2018, Italy tours prices, buy tour to Italy, Italy France tour, Venice tour, Tours to Italy, Tours to Milan, Italy Sightseeing Tours.

Google Keyword Planer calculated the total number of clicks and impressions, the total cost for the entire period, the ratio of impressions to clicks on the ad, the average cost of 1 click (Table 1).

**Google AdWords Budget and profitability of advertising campaign
for LTD «Amur-Tur», uah**

Key word	Total clicks	Total impressions	Total cost for the period	CTR of ads, %	Average CPC
Bus tours to italy	333,93	2390,96	1184,27	14	3,55
Bus tours to Europe	5,54	28,81	23,42	19,20	4,23
Italy tours 2018	109,65	806,59	499,87	13,60	4,56
Italy tours prices	195,05	1958,86	807,23	10	4,14
Buy tour to italy	27,78	230,45	91,98	12,10	3,31
Italy france tour	39	374,49	225,72	10,40	5,79
Venice tour	131,52	979,43	425,49	13,40	3,24
Tours to Italy	2269,64	17370,47	8980,69	13,10	3,96
Tour to Milan	80,01	662,56	393,28	12,10	4,92
Italy Sightseeing Tours	123,24	1181,08	669,8	10,40	5,43
Total cost	3315	25983	13301,75		

Compiled by authors

The budget recommendations depend on the keywords and are determined by the potential total ad impressions when the budget is unlimited.

AdWords determines how often the ad was unsuitable for display because of budget constraints. After evaluating the potential number of ad impressions, the system compares it with the actual number of clicks (clickthrough rate or CTR) and their cost (actual cost per click or CPC). This makes it possible to find out the optimal amount of the budget to attract all available traffics (Table 1).

Thus, the total cost of the project will be 13000 uah, herewith total impressions – 26000 and total clicks – 3315.

The recommended budget should increase the number of impressions without a significant budget change [1; 3]. The most popular inquiries of potential customers can be: tour Italy France, Italy tours 2018.

The actions of interested users in network online or offline are called conversions, if clicks become (convert) into commercial benefits. Conversion occurs when a user clicks on an ad and performs actions on the website that are valuable to the company: purchase on the website, call from the mobile phone, visit the web page, provides personal data, buys an insurance policy, download a program or application etc. If AdWords is using to increase the number of conversions or sales, then all indicators should be tracked with the help of a free tool Conversion Tracking [1; 3; 4].

AdWords assigns the price of the conversion while setting up the tracking function and obtaining detailed profit reports. Analyzing the total number of conversions and their cost helps determine which of the actions you need to apply to attract customers: increase your budget or make assignments to ad groups [5].

The Conversion rate helps to control the number of clicks that have resulted in effective actions: sale or registration. Conversions are recorded only on Google pages

and on the websites of Google partner companies. The conversion rate indicates only ad clicks on which you can track conversions (Table 2).

Table 2

Evaluation of sales and conversions

Conversion rate	Conversions	Average price per 1 conversion, uah
1,30%	43	310

Compiled by authors

Thus, with a conversion ratio of 1.3%, the number of real tour buyers will be 43 persons. According to automatic calculations of Google AdWords, every real client will cost to the company 310 uah.

So, online advertising campaign budget on Google AdWords for tour «Meeting with Italy» will be 13301,75 uah; conversion rate in this case will be 1,3% and a number of real buyers – 43 persons.

References:

1. Jacobson H. Google AdWords For Dummies / Jacobson H, McDonald J. and McDonald [Electronic resource]. Available at: <https://blog.jdrgroup.co.uk/digital-prosperity-blog/google-adwords-for-dummies-2017>.
2. Official site LTD «Amut-Tour» [Electronic resource]. Available at: <https://amour-tour.com.ua/turi/itlija-i-francija>.
3. Strategic communications [Electronic resource]. Available at: <http://blog.stratcommunications.com/is-there-sucha-thing-as-negative-publicity-we-think-so/>.
4. What Is Google AdWords? How the AdWords Auction Works [Electronic resource]. Available at: <https://www.wordstream.com/articles/what-is-google-adwords>.
5. Shewan D. How Much Does Google AdWords Cost? [Electronic resource]. Available at: <https://www.wordstream.com/blog/ws/2015/05/21/how-much-does-adwords-cost>.

Гришина В. В., аспірант,
*Національний економічний університет
імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна*

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Початок XXI століття характеризується стрімким розвитком новітніх комунікаційних технічних засобів, які мають великий вплив на діяльність всіх сфер життєдіяльності підприємства. Основним інструментом в організаційній структурі підприємства, який пов'язує працю керівників з підлеглими, зі стейкхолдерами, реалізуючи функції управлінської діяльності персоналу – це інформація, яка безпосередньо і в більшості, ніж за допомогою вербальних

комунікаційних зв'язків, фіксується на паперових та електронних носіях, створюючи функціонування документаційних масивів. В умовах багатозадачності діяльності підприємства, кумуляція та рух документів в ієрархічній структурі підприємства забезпечує потрібною інформацією управлінський персонал для якісного та своєчасного прийняття управлінських рішень, що є безперечно організаційним аспектом у здійсненні управлінської діяльності персоналу підприємства.

Різні аспекти управлінської діяльності персоналу та їх організаційне та комунікаційне забезпечення висвітлені в працях вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як Н. Гавкалової, Р. Гутгарц, В. Кудряєв, Д. Маслов, Н. Подольчак, О. Ястремської, Н.Шпак та інші.

Метою статті є виділення проблемних зон та напрямів удосконалення організаційно – комунікаційного забезпечення управлінської діяльності персоналу підприємства.

В період трансформаційних змін, конкурентоспроможне функціонування будь якого підприємства залежить від налагодженої управлінської діяльності персоналу, та її організаційної та комуникативної забезпеченості. Організаційне забезпечення управлінської діяльності персоналу підприємства пов'язано з виконанням основних функцій управлінської діяльності персоналу таких, як планування, організація, мотивація, контроль, координація, які пронизані комунікаційними зв'язками (рис. 1).

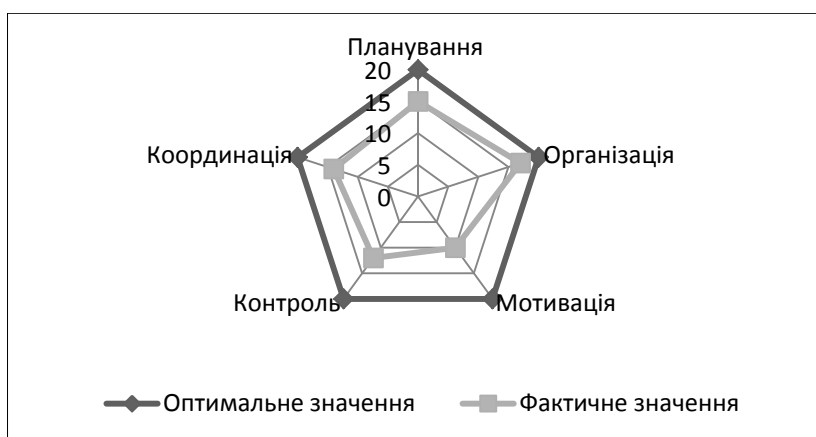


Рис. 1. Комунікаційний профіль підприємства [1]

Основними складовими організаційного забезпечення управлінської діяльності є забезпечення ефективною організаційною структурою на підприємстві, яка супроводжується документаційним забезпеченням діяльності управлінського персоналу. В свою чергу, документаційне забезпечення діяльності управлінського персоналу включає використання документних масивів, а її створення, збереження, пересилання здійснюється за допомогою діловодного обслуговування управлінської діяльності персоналу.

Дасиф А. акцентує увагу, що організаційне забезпечення, яка має за мету формування необхідних організаційних умов для ефективного використання трудового потенціалу, представляє собою сукупність методів, інструментів,

інструкцій, документів, які регламентують взаємодію персоналу представляє [2, с. 156].

Насьогодні, проблемною зоною в діяльності управлінського персоналу, це своєчасне отримання необхідної інформації керівниками, яка потрібна для прийняття рішень. На наш погляд вирішенню таких проблемних зон допоможе удосконалення на підприємстві інформаційно – комунікативних технологій. Наявність у достатньої більшості керівників портативних пристроїв з виходом в мережу Інтернет та забезпеченням певним програмним продуктом, надає можливість своєчасно прийняти рішення.

Інформаційно – комунікативні технології в документаційному забезпеченні діловодства – це технологічні процеси (збирання, передавання, опрацювання, зберігання та надання документної інформації), які можна розглядати як узагальнення відповідних цілеспрямованих змін властивостей певних даних [3, с. 537]. Сучасні автоматизовані системи обробка документів слідкують за процесом інформаційного наповнення і не дають можливості неправильно оформленому документу пройти контроль, тож в разі потреби система інформує виконавця про недоліки у створенні документа. Таким чином, вже сама технологія електронного діловодства підвищує рівень культури документаційного забезпечення управління [4, с. 18].

Отже, для ефективної діяльності керівників, потрібно удосконалити, через впровадження новітніх інформаційних технологій, перш за все технології електронного діловодства, яка дозволить мати на підприємстві єдину електронну базу даних, що допоможе персоналу, яке займається діловодством, якісно систематизувати, уніфікувати документи, та представляти її управлінському персоналу для об'єктивної оцінки положення діяльності підрозділів підприємства та своєчасного прийняття ними рішення.

Діяльність управлінського персоналу приблизно на 70% пов'язана з вивченням саме інформації, яка поступає з внутрішніх та зовнішніх джерел і саме інформація у виді приказів, розпоряджень керівників, які зафіксовані на паперових носіях та дублюються в електронній базі даних, розповсюджуються по підприємству та зовнішніми стейкхолдерами. Важливо приділяти увагу організаційно – комунікаційному забезпеченню управлінської діяльності персоналу підприємства, так як організованість відділу, яке займається діловодством та організованість документаційного масиву сприяє чіткості взаємодії всіх підрозділів підприємства, що вказує на ефективну діяльність управлінського персоналу.

Література:

1. Watson P., Chileshe N., Maslow D. A New Model For Obtaining Sustainable Competitive Advantage// Construction Industry Development 2nd Postgraduate Conference – Cape Town, South Africa, 10-12 October 2004. – P. 129-141.
2. Дасиф А. Ф. Информационное и организационное обеспечение механизма экономического реагирования промышленных предприятий /А. Ф. Дасиф // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2014. – № 2 (33). – С. 153-158.

3. Кудряев В. А. Организация работы с документами / В. А. Кудряев, В. В. Галахов, И. К. Корнеев и др. // под ред. В. А. Кудряева. – 2-е изд., перераб. и доп.: ИНФРА-М. – М. – 2001. – 591 с.

4. Палеха Ю. І. Культура діловодства в сучасних установах України: становлення, технологія, організація, керування [Текст]: Автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.10 / Ю. І. Палеха; Держ. ком. арх. України; Укр. НДІ арх. справи та документознавства. – К. – 2005. – 18 с.

Zaluchyonova O. M., Associate Professor,
University «Turan»
Almaty, Kazakhstan

NEW POSSIBILITIES OF IMPROVEMENT QUALITY OF SERVICES, REGULATED BY INTERNATIONAL STANDARD ISO 9001:2015

The transition of the economy of the Republic of Kazakhstan to market relations revealed a number of problems that can be attributed to the General state of the Kazakh education system and to each University, in particular.

The rapidly changing market conditions, its uneven saturation: the shortage of some specialists with an excess of others, the unstable demand for graduates from employers – all this predetermines the revision of approaches to the quality management of modern education.

The solution of this large-scale problem requires long-term activities that may not always be limited to the education systems. In particular, it is necessary to provide the possibility of adaptation of educational programs and resulting from their implementation of competencies to the requirements of the world labor markets, to expand training in the main world languages, to improve management in educational institutions, marketing and information activities, to promote the mobility of students, their employment and scientific and pedagogical personnel.

It is of particular importance to improve the competitiveness of Kazakhstan's education is to improve its quality, so it is necessary first of all to combine education and research, update educational programs and education in General, taking into account the current state of science and practice.

The participants of the educational process in Universities are, on the one hand, the teaching staff, on the other hand, students, undergraduates, doctoral students.

But the main the educational process is pretty much impossible to implement without sufficient resource support, which involved staff:

- teaching and information units;
- financial and production-economic;
- management and social structures.

The products produced in educational institutions are:

- educational services for the training of specialists, carried out by teachers as carriers of the complex of professional and pedagogical educational competencies;

– educational and providing services provided by representatives of educational, information, financial, production and economic, management and social departments;

– measured range of professional and professionally-pedagogical competences the holder of which is the consumer – the graduate;

– educational methodological, psycho-pedagogical and interactive technologies.

Management in educational institutions is the management of personnel, resources and processes, to build this management efficiently and effectively helps the quality management system.

QMS consists of the following elements:

- management;
- processes;
- documentation;
- resources.

The quality management system in educational institutions is a coordinated activity and quality management of processes. When building a QMS, first of all, it is important to know your customers clearly in order to better meet their needs.

Consumers and stakeholders in educational institutions are:

– students as subjects interested in their own development, personal development, professional training;

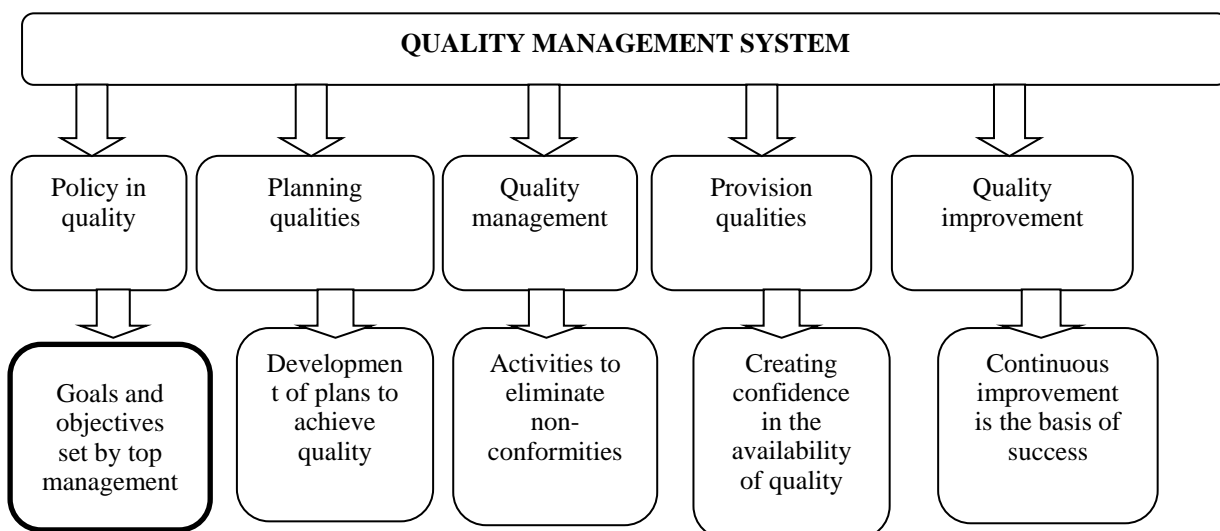
– the state as a subject interested in well-trained specialists;

– parents as subjects interested in the development and socialization of their children;

– target customers-specific enterprises, organizations, as employers for future specialists.

The process approach to quality management encourages educational organizations to analyze consumer requirements, identify processes that contribute to the receipt of services acceptable to consumers, and maintain processes in a controlled state.

The quality management system can be presented in the following form:



The quality policy defines the quality objectives for all departments and employees, helps to demonstrate the adherence of top management to the quality objectives.

Quality planning is a function of quality management aimed at setting quality objectives and determining the necessary operational processes of the product / service life cycle and the appropriate resources to achieve the goals.

Quality management is a part of quality management aimed at fulfilling quality requirements, activities to eliminate non-conformities.

Quality assurance – part of quality management focused on providing confidence that quality requirements will be fulfilled.

Quality improvement is a part of quality management aimed at increasing the ability to meet quality requirements.

What should be taken into account when creating a quality management system in educational institutions?

1. The use of the international standard ISO 9001:2015 is based on the principle of «Document what you do, do what is documented».

2. Need to move from management based on the principle of power, to the management, based on force rules. Strict management based on the search for the guilty does not meet the objectives of quality assurance.

3. The General quality management system should be based on the statistical quality management system [1].

The quality management system is developed on the basis of the international standard ISO 9000:2015 «Quality management systems – Fundamentals and vocabulary», which defines 7 principles of management.

Principle 1. Customer focus

The main focus in the quality management is on meeting customer requirements and striving to exceed customer expectations.

Principle 2. Leadership

Leaders at all levels ensure unity of purpose and direction of development and create conditions in which people are involved in achieving the organization's quality objectives.

Principle 3. Engagement of people

Competent, empowered and involved people at all levels of the organization are essential to enhance the organization's ability to create and value.

Principle 4. Process approach

Relevant and predictable results are more effective and efficient when activities are presented and managed as interrelated processes that function as a whole.

Principle 5. Improvement

Successful organizations pay constant attention to improvement.

Principle 6. Evidence-based decision making

Decisions based on the analysis and evaluation of data and information are more likely to lead to the desired results.

Principle 7. Relationship management

To achieve sustainable success, organizations manage their relationships with stakeholders such as suppliers [2, p. 3].

The main goal pursued by the introduction of quality management system is the continuous improvement of the quality of education. In principle, the QMS can be considered as a quality management system of educational services and its main task is not only to monitor the quality of their provision, but also to form such processes in which the assumption of errors that have a negative impact on the quality of services will be impossible. In addition, the quality management system will identify and obtain constructive suggestions of consumers and contribute to their wishes.

To solve the problem of improving the quality of educational services, it is necessary to plan, ensure and confirm this quality in advance, that is, to perform all the steps to build a full-fledged quality system based on the ISO 9001:2015 standard.

The quality management system in an educational organization is the creation, description and documentation of processes. This means that all documentation, as well as management processes should be approached with special attention, since the main requirement of the IS ISO 9001:2015 is the presence of a documented management system in the organization of education.

Development of the quality management system, its implementation, continuous maintenance and improvement in the University today is a guarantee that all services in the field of education will be aimed at meeting the requirements of consumers and all stakeholders.

References:

1. International standard ISO 9001:2015. Quality management systems – Requirements // Electronic connection. – 2015. – 56 p.
2. International standard ISO 9000:2015. Quality management systems – Fundamentals and vocabulary // Electronic connection. – 2015. – 53 p.

**Козловцева В. А., асистент кафедри,
Одеський державний екологічний університет
м. Одеса, Україна**

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Визначальним фактором комерціалізації національної сільськогосподарської продукції, як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках, є відповідність продукції існуючим національним та міжнародним стандартам, що розрізняються в залежності від типу продукції (стандарти для продуктів рослинництва, тваринництва тощо), цільової спрямованості (стандарти для встановлення сортової якості продукції, ступеню органічності і т. д.) та ринків їх визнання. Серед численних існуючих видів сертифікаційних процедур, особливе місце займає екологічна сертифікація, що у економічно-розвинених країнах створює передумови до збільшення попиту на таку продукцію серед її споживачів, та як наслідок – стимулювання розвитку національними суб'єк-

тами господарювання екологічно-чистого виробництва в країні. За результатами досліджень «GFK Україна», майже 85% споживачів в ЄС обирають продукцію за критерієм наявності відповідного маркування щодо її екологічної сертифікації [5]. В Україні ж, на відміну від країн ЄС, низькі показники попиту на екологічно-чисту продукцію – витрати на продукцію зазначеного сегменту складають лише 3 євро на душу населення, що у поєднанні з трансформаційними процесами в сфері сертифікаційної політики сільськогосподарської продукції в Україні, гальмує процеси виробництва та збуту екологічно-чистої сільськогосподарської продукції на національному ринку країні [4].

Трансформаційні перетворення національної системи сертифікації сільськогосподарської продукції в Україні в значній мірі призвели до формування контраверсивного перехідного періоду, який характеризується:

- великим потенціалом економічного приватного маневру всередині національної галузі;
- регулюванням державою за «залишковим принципом»;
- накопиченням нормативної колізійності;
- різнополярною орієнтацією споріднених сфер виробництва, що призводить до локального розбалансування системи;
- неможливістю кризових оперативних маневрів регулювання з боку держави;
- перманентним зниженням інвестиційної привабливості національного ринку сільськогосподарської продукції; тощо.

Сьогодні існуюча система державних сертифікаційних послуг покликана виконувати функції: санітарної фіксації (визначення наявності хвороби в аналітичному масиві); продуктового позиціонування (встановлення сорту / породи; якості; класу; і т. п.); зовнішньої товарної адаптації (цільова сертифікація є обов'язковою вимогою для багатьох країн імпортерів національної продукції (більше 350 вимог з боку іноземних країн станом на 02.05.2018 року [3]); тощо.

З початку 2018 року в Україні скасовано обов'язкову сертифікацію визначної кількості видів сільськогосподарської продукції, що підлягає збуту на внутрішньому ринку країни. Так, зокрема, об'єктом обов'язкової сертифікації залишилось насіння та садивний матеріал. Використання саме сертифікованого насіння та садивного матеріалу є, відповідно до ст. 18 Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», необхідною умовою для отримання органічної сертифікації виробленої продукції рослинного походження [1].

Дуалізм регуляторного впливу найбільш очевидний при співставленні розшарування регулятивних процесів в сфері сертифікації рослинництва та тваринництва. Сфера регулювання сертифікації насіння і садивного матеріалу в національному економічному полі набуває поступової дерегламентації із ліквідацією територіальних органів Державної інспекції сільського господарства на підставі постанови КМУ «Про ліквідацію територіальних органів Державної інспекції сільського господарства» від 30 червня 2015 р. № 447 [2], та впровадженні інституту агрономів-інспекторів на фоні появи ДП

«Державний центр сертифікації і експертизи сільськогосподарської продукції». Такий підхід є прямо протилежним активності в сфері тваринництва та запровадженим стандартам там, де держава залишається базовим елементом сертифікаційної активності на рівні Держпродспоживслужби і регіональних лабораторій ветеринарної медицини.

З огляду на триєдиний вплив сертифікаційної активності на економічне середовище національного ринку сільськогосподарської продукції слід виокремлювати: імперативний вплив; диспозитивний вплив; індикативний вплив; ринкову дерегуляцію. Сучасна Україна будує власну систему у вигляді залишення імперативного контролю в сегменті санітарного захисту, переважною диспозитивною активністю із тяжінням до дерегуляції на національному ринку та точковій індикації, наприклад, в межах активності Державного резервного насінневого фонду України.

У зв'язку зі значним попитом та підвищеною вартістю екологічно-чистої продукції на зарубіжних ринках, національні товаровиробники сільськогосподарської продукції найчастіше обирають шлях експортування сільськогосподарської продукції, що отримала екологічну сертифікацію. Так, з кожного гектара органічних сільськогосподарських угідь України на внутрішній ринок потрапляє продукції лише на 50 євро, в той час, як в країнах Європи з 1 га на національний ринок потрапляє продукції на 2345 євро [4].

Експорт сільськогосподарської продукції потребує врахування міжнародних аспектів сертифікації такої продукції, що полягає в наявності системи подвійної сертифікації: національної (без якої продукція не буде визнаватися товаром та не буде допущена до контролю) та іноземної (контрольної із визначенням відповідності заявленим показниками якості / безпечності).

На національному рівні екологічна сертифікація сільськогосподарської продукції потребує оцінки її відповідності екологічним стандартам СОУ ОЕМ, розробка яких ґрунтується на вимогах міжнародного стандарту ISO 14024:2002.

Міжнародна сфера регламентації динаміки сільськогосподарської продукції призводить до імплементації міжнародних стандартів в національне середовище у вигляді суверенного підтвердження (за відсутністю аутентичного перекладу): EN ISO/IEC 17065:2014, EN ISO/IEC 17020:2014, EN ISO/IEC 17024:2014, тощо, – та широкій інтеграції порядків ОЕСР та стандартів ІСТА.

В залежності від територіальної дислокації ринку збуту, розрізняються вимоги до сертифікації продукції. Так, сільськогосподарська продукція, орієнтована на ринки ЄС, має бути сертифікована за вимогами Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року про органічне виробництво та маркування органічних продуктів. Продукція призначена для ринків США має отримати сертифікацію за Національною Органічною Програмою (NOP). Продукція, що відповідає критеріям відповідного стандарту, отримує графічне маркування. Так, зазначене маркування представлене на сільськогосподарській продукції таких національних товаровиробників, як ТОВ Агрофірма «Поле», ТОВ «Органік Мілк», тощо.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що поступова дерегуляція сертифікаційних процесів продукції в країні, та диспозитивність екологічної

сертифікації, наряду з низьким рівнем соціальної відповідальності більшості представників аграрних бізнес-структур, може стати перепорою до активізації виробництва екологічно-чистої продукції для споживання на національному ринку країни.

Література:

1. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 03.09.2013 р. № 425-VII // Відомості Верховної Ради України від 23.05.2014 р. – № 20-21. – Ст. 721.
2. Про ліквідацію територіальних органів Державної інспекції сільського господарства Постанова КМУ від 30.06.2015 р. № 447 // Офіційний вісник України від 17.07.2015 р. – № 54. – Ст. 1749.
3. Берзіна С. Екологічна сертифікація та маркування: головні акценти для споживача / С. Берзіна // Екологічна безпека. – 2018. – № 3. – С. 42-46.
4. Аналіз ринку органічної продукції в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agropolit.com/spetsproekty/407-analiz-rinku-organichnoyi-produktsiyi-v-ukrayini#>.
5. Еко-сертифікація для виробників продуктів харчування: стоїть ли гра свеч? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://delo.ua/business/eko-sertifikacija-dlja-proizvoditelej-produktov-pitanija-stoit-l-308681/>.

Кунаєв А. Ю., аспірант,

*Запорізький національний технічний університет
м. Запоріжжя, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ АВІАБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Великі системи в межах одного об'єкта можна аналізувати незалежно один від одного, однак для того, щоб запобігти так званій субоптимізації, необхідно об'єднати їх на рівні даного об'єкта (наприклад, ефективність менеджменту підприємства = зовнішня ефективність + внутрішня ефективність). З іншого боку, ці великі системи можна розділити на підсистеми для окремого аналізу, враховуючи, що у підсумку вони мають бути єдиним цілим.

Важливим етапом аналізу діяльності підприємства (оцінювання ефективності менеджменту) є оцінка впливу різноманітних змін на сумарний результуючий показник. Повністю здійснити цей процес на основі кількісних показників майже неможливо. Тим не менш висновки мають базуватися на максимальному числі саме кількісних показників. А отже, мета моделювання систем полягає в тому, щоб виразити в кількісному вимірі як можна більше чинників та їх залежностей, що дозволить керівнику (особі, що приймає рішення) зосередити свою увагу на найбільш важливих питаннях.

В будь-якій організації (підприємстві) фінансові звіти, у разі якщо вони відповідним чином побудовані, можна використовувати для того, щоб на основі аналізу системи вибудовувати оцінки та створювати передумови для співставлення альтернативних рішень з метою максимізації сумарної величини результуючого показника. При оцінці альтернатив, що виникають при об'єднанні різноманітних систем, фінансові звіти слугують моделлю, яка використовується для перевірки різних варіантів та для прогнозів бажаних результатів.

За результатами проведених раніше досліджень [1, с. 117-125], на рис. 1 представлено граф першочерговості прийняття управлінського рішення, що побудований на основі ранжування відхилень нормативної динаміки ключових показників ефективності менеджменту ПАТ «Мотор Січ» за результатами оцінки 2016 р. Такий підхід дозволяє, з одного боку, побачити «вузькі місця» в менеджменті підприємства, а з іншого, встановити першочерговість здійснення управлінських рішень, їх послідовність та взаємозалежність. В основі наукового підходу і причинно-наслідкових зв'язків, що їх відображає сукупність показників діяльності авіапідприємства, лежить їх структуризація за фактором часу, тобто терміновості прийняття рішення, а саме: організаційні заходи з визначення і прийняття рішень в зонах першочергового управлінського впливу, другорядного управлінського впливу і незначного управлінського впливу.

За представленими даними, першочергово в 2017 р. на ПАТ «Мотор Січ» рекомендовано розробити та прийняти дієві заходи щодо зменшення реалізаційних витрат та вартості заємного капіталу через пошук нових джерел фінансування. Паралельно необхідно було звернути увагу на клієнтську складову та переглянути витрати на одного клієнту з метою їх оптимізації. Найбільшої уваги з боку менеджменту потребували внутрішні процеси підприємства, а саме впровадження передових високотехнологічних виробництв, що дозволило б позитивно впливати на ступінь зносу обладнання, якість продукції та частку працівників служби якості. Незважаючи на достатньо розвинуту соціальну відповідальність підприємства «Мотор Січ», слід було особливу увагу приділити плинності кадрів та виявити фактори, що дозволять скоротити витік висококомпетентних кадрів.

Показники зони другорядного управлінського впливу можуть змінюватись під впливом зміни показників зони першочергового управлінського впливу, тому потребують лише спостереження і корегування.

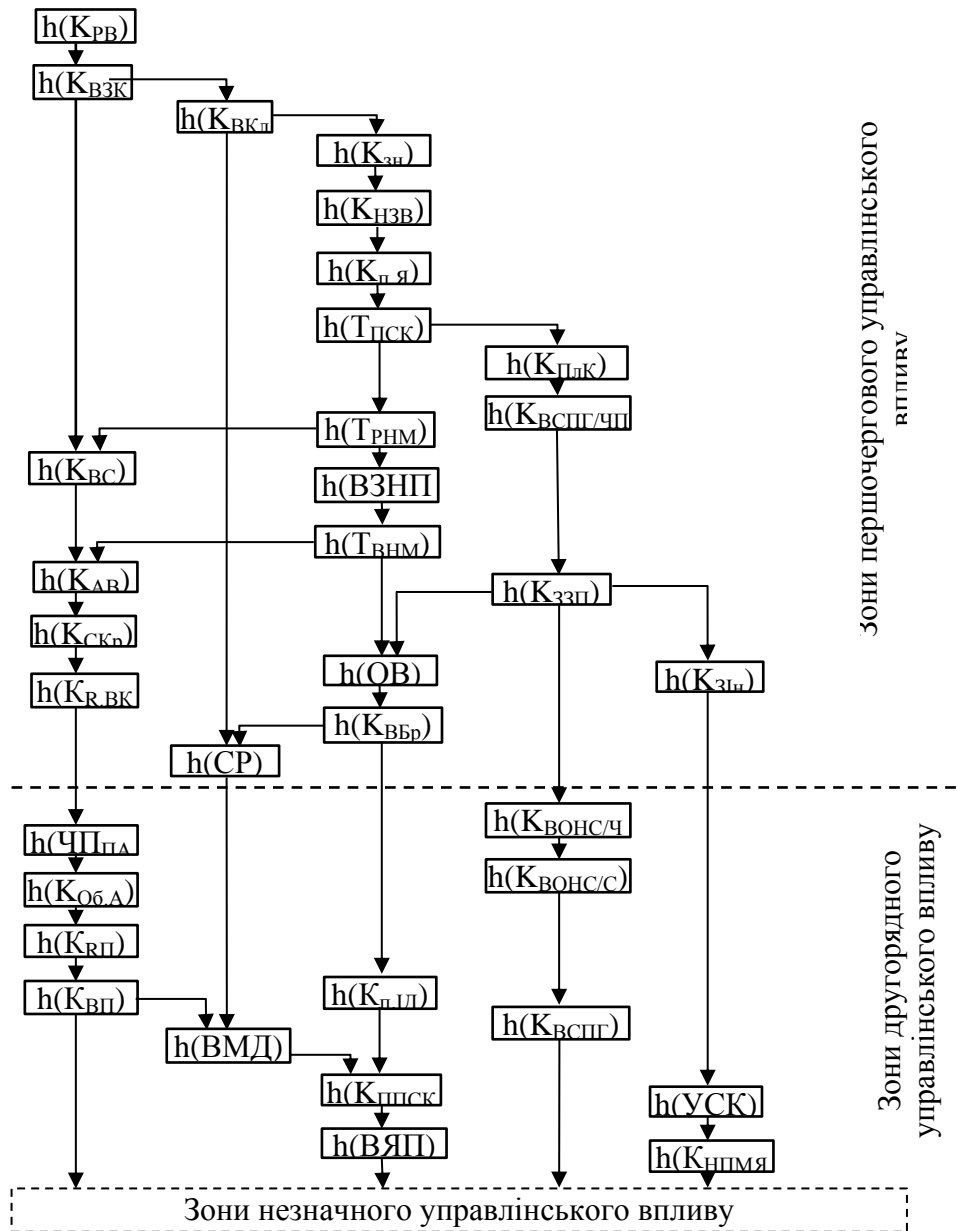


Рис. 1. Граф прийняття управлінського рішення щодо підвищення ефективності менеджменту на ПАТ «Мотор Січ» за результатами 2016 року за критерієм першочерговості

Джерело: власна розробка

Позитивно вплинуло б на цей процес зростання заробітної плати персоналу. Також уваги з боку менеджменту потребує скорочення частки прибутку, що спрямовується на соціальну підтримку місцевої громади. Наступним кроком повинні стати заходи щодо активізації процесу створення нових сучасних моделей продукції через скорочення часу необхідного для розробки та виведення нової моделі на ринок. При цьому слід було б задіяти механізм щодо зменшення кількості скарг та рекламацій.

Заходи щодо зменшення як виробничої собівартості, так і адміністративних витрат підприємства не діють, тому необхідно було переглянути їх, що дозволить позитивно вплинути не тільки на рентабельність продукції, але і на рентабельність власного капіталу.

Алгоритм здійснення такої оцінки необхідно вбудувати в інформаційну систему управління авіапідприємства (рис. 2).

Отже, організаційне забезпечення використання системи оцінювання ефективності менеджменту авіабудівного підприємства включає в себе організаційні заходи з визначення і прийняття рішень в зонах: першочергового управлінського впливу; другорядного управлінського впливу і незначного управлінського впливу.

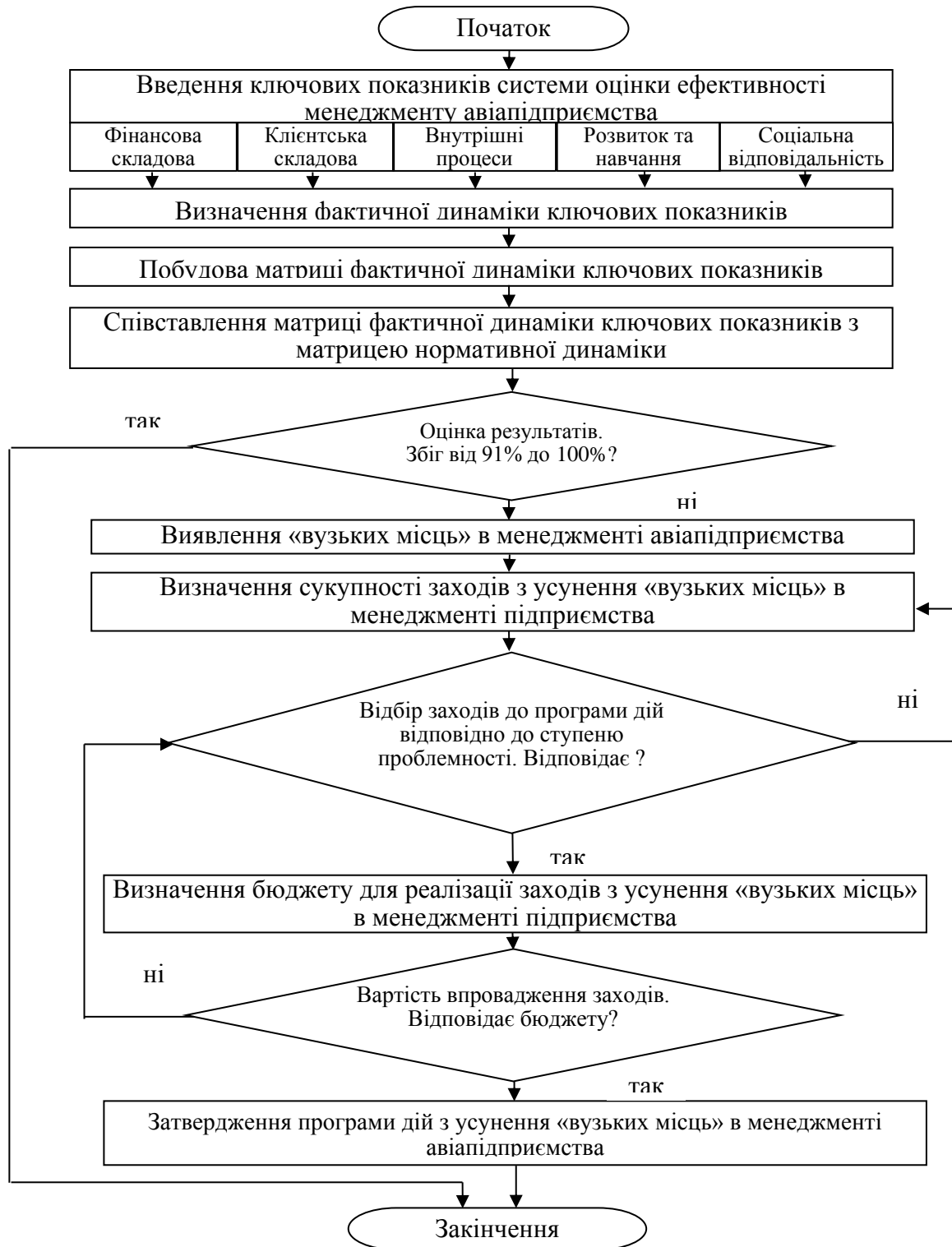


Рис. 2. Алгоритм оцінки ефективності менеджменту підприємства

Джерело: адаптовано за [2, с. 96]

Література:

1. Кунаєв А.Ю. Оцінка ефективності бізнес-процесів під час діагностування ефективності менеджменту машинобудівного підприємства / А.Ю. Кунаєв // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. Вип. 2(08). Ч. 1. 117-125.
2. Борисенко О.Є. Діагностика управління ресурсним забезпеченням виробничої діяльності металургійного підприємства: дис...канд. екон. наук: 08.00.04 / Борисенко Олена Євгенівна. – Дніпропетровськ, 2015. – 337 с.

Мельник Т. С., к.е.н.,

*Публічне акціонерне товариство «Українська залізниця»
Департамент оперативного моніторингу
м. Київ, Україна*

УДОСКОНАЛЕННЯ КАТЕГОРІЙНОГО АПАРАТУ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПОСЛУГ НА ПАСАЖИРСЬКОМУ ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

Помітне скорочення частки залізничного транспорту України на вітчизняному ринку пасажирських перевезень, яке триває кілька останніх років, є наслідком не тільки несприятливої соціально-економічної ситуації в країні: фізично і морально застарілий рухомий склад, відсутність сервісної системи і стандартів обслуговування пасажирів не дозволяють надавати послуги, які відповідають сучасним вимогам якості та запитам пасажирів. При цьому, як відомо, саме якість лежить в основі лояльності і задоволення клієнтів.

Якість належить до найскладніших комплексних категорій, тому розглядається у різних аспектах і має велику кількість визначень з точки зору різних теоретичних підходів [1, с. 7]. В загальному виді сутність якості визначається з філософської, прагматичної та прикладної, зокрема, економічної позиції.

Трактування сутності якості як економічної категорії залежить від сфери застосування. Не дивлячись на існуюче різноманіття визначень, їх можна об'єднати у чотири групи: орієнтовані на виробництво (якість – це придатність до застосування), на продукт (якість – це конкретна індивідуальна корисність об'єкту), на створення вартісної цінності (якість – це певне співвідношення між втіленням в об'єкті властивостей та прийнятною для споживача ціною) і на споживача (якість – міра задоволення потреб і вимог споживача, які змінюються).

Поняття транспортної послуги показує, що в її якості зацікавлена велика кількість різних сторін з різними потребами, схильними до змін у часі. Враховуючи це, під якістю послуги пропонуємо розуміти сукупність властивостей і характеристик, рівень яких формується в ході взаємодії усіх зацікавлених сторін і дозволяє задовольняти певний набір існуючих та передбачуваних потреб не нижче базового рівня.

Якість транспортної послуги є доволі складною категорією, що обумовлюється як відмінностями послуги від товару, так і специфічними особливостями транспортної послуги [2, с. 58]. Ці особливості, впливаючи одне з іншого, проявляються, зокрема, в такому:

процес виробництва і споживання транспортної послуги співпадають у часі і просторі, тому якість транспортної послуги створюється на кожному етапі її вироблення та остаточно формується на останньому етапі, виражаючи підсумок діяльності з транспортного обслуговування клієнта;

оскільки споживач транспортної послуги виступає її співвиробником, це забезпечує постійний зворотний зв'язок між ними, завдяки чому споживач оцінює рівень якості послуги на кожному етапі її створення, порівнюючи зі своїми вимогами та очікуваннями, і таким чином впливає на властивості послуги та її на якість;

якість транспортної послуги закладається в процесі транспортного виробництва, а оцінюється споживачем по його завершенні – після прибуття вантажу чи пасажирів у кінцевий пункт. При цьому в ході надання транспортної послуги її характеристики можуть змінюватись відповідно до потреб клієнта – тоді якість, закладена у виробничий процес, буде відрізнятися від остаточної якості.

Розгляд літературних джерел показав, що багато авторів не усвідомлюють різниці між категоріями: «транспортна послуга» і «транспортне обслуговування»; «показник якості» і «критерій якості»; «оцінка якості» і «показник якості»; «характеристики послуги» і «параметри послуги»; «якість транспортного обслуговування», «якість транспортної продукції» та «якість транспортної послуги». Проте принципове розуміння сутності зазначених категорій, відмінностей і взаємозв'язку між ними є необхідним для дослідження процесу вимірювання якості транспортної послуги, тому зупинимось на цьому моменті і подаймо свій погляд на зміст категорій.

Транспортна послуга – це процес перевезення (комплекс перевізних операцій) пасажирів і вантажів, а також операції, що не входять до складу перевізного процесу, однак необхідні для його підготовки і здійснення. Транспортне обслуговування є складнішим поняттям, ніж транспортна послуга, оскільки клієнт сприймає його з точки зору послуг, що надаються, рівня організації транспортного процесу і взаємодії з іншими користувачами послуги. Транспортна послуга – це результат перевізної діяльності, а обслуговування являє собою процес надання послуг. Наприклад, Миротін Л. Б. визначає транспортне обслуговування як діяльність із переміщення вантажів і пасажирів у просторі і часі та наданням супутніх транспортних послуг [3, с. 38]. Не зважаючи на деякі неточності в цьому визначенні, воно також вказує на те, що транспортна послуга є елементом транспортного обслуговування.

Показник якості являє собою фактичну кількісну характеристику окремої властивості, яка виступає складовою якості товару / послуги. За своєю суттю – це індивідуальний показник якості. Критерій якості на відміну від показника якості не підлягає кількісному вимірюванню наявної характеристики – це найменування певної властивості товару / послуги, яка є достатньо важливою для споживача, формує споживчу цінність цього товару / послуги, з рекомендованим (бажаним) значенням, з яким порівнюється фактичний

показник якості. Іншими словами, критерій виступає орієнтиром, як би еталоном показника якості. Він стає показником, отримуючи числове значення, втілене у конкретному товарі / послугі. Оцінка якості являє собою кінцевий результат оцінювання якості за кількома властивостями шляхом сумування окремих індивідуальних показників якості з урахуванням їх вагомості і виступає комплексним показником якості.

Під характеристикою послуги слід розуміти певну її властивість, яка може бути як кількісною (тривалість поїздки, вартість проїзду, температурний режим у салоні вагону або залі тривалого очікування та ін.), так і якісною (професіоналізм контактного персоналу, чемність, своєчасність подання інформації щодо поїздки тощо). До параметрів послуги відносяться тільки ті характеристики, тобто властивості, які можна виміряти кількісно; у своїй більшості параметри мають нормативні або рекомендовані значення.

Сутність і взаємозв'язок між категоріями «якість транспортного обслуговування», «якість транспортної продукції» та «якість транспортної послуги» обумовлюються змістом безпосередньо понять транспортного обслуговування, транспортної продукції і транспортної послуги. Відмінності між цими категоріями породжуються різницею у наборах властивостей, якими характеризуються відповідно транспортне обслуговування, транспортна продукція і транспортна послуга, а також вимогами до цих властивостей. Так, якість транспортної продукції характеризується мінімальним набором вимог, які стосуються тільки перевізного процесу і не повинні бути орієнтовані на перспективу. Якість транспортної послуги включає сукупність властивостей і характеристик, які враховують вимоги всіх зацікавлених сторін та які орієнтовані на перспективу (задоволення певний набору як існуючих, так і передбачуваних потреб). Якість транспортного обслуговування поєднує характеристики транспортної послуги і додаткових послуг, набір і рівень яких також характеризує здатність задовольняти наявні та перспективні потреби споживачів. Отже, остання категорія у трійці щойно розглянутих є найширшою.

Під якістю транспортного обслуговування пропонуємо розуміти сукупність характеристик транспортної послуги, набір і рівень яких характеризує здатність задовольняти наявні та перспективні потреби споживачів шляхом належного виконання основної і додаткових послуг, які відповідають встановленим стандартам і нормативам, а також звичайним вимогам до транспортного обслуговування пасажирів.

Висновок. Уточнення категорійного апарату оцінки якості транспортного обслуговування населення є необхідним етапом в системі управління якістю транспортної продукції, оскільки без нього неможливе формування базової номенклатури і системи показників якості послуг для пасажирів.

Література:

1. Кучерук Г.Ю. Якість транспортних послуг: управління, розвиток та ефективність: Монографія. – К.: ДЕДУТ, 2011. – 208 с.

2. Бакалінський О.В., Мельник Т.С. Маркетингові дослідження при тотальному управлінні споживчою цінністю перевезень пасажирів залізницями: Монографія. – К.: ДЕДУТ, 2018. – 288 с.

3. Миротин Л.Б. [и др.]. Организация перевозок и управление на транспорте / Под общ. ред. Л.Б. Миротина. – М.: Экзамен, 2003. – 222 с.

Redkva O. Z., Ph.D. in Economics,
Technical College of Ternopil
Ivan Puliui National Technical University
Ternopil, Ukraine

Garmatiuk O. O., Ph.D. in Economics,
Ternopil Ivan Puliui National Technical University
Ternopil, Ukraine

ASSESSMENT OF INTEGRATION EFFICIENCY OF THE ENTERPRISE DIVISIONS IN THE FIELD OF PERSONNEL MANAGEMENT

Integration processes at enterprises are one of the tendencies of corporations' modern development which largely determines the ratio of competitive forces in the market, and, as a consequence, the competitiveness of its subjects.

The ultimate goal and the achievement of integration in the field of personnel management of an enterprise has to become its higher competitiveness. However, in order to achieve it, it is necessary to ensure that the following components are to be implemented:

- increase of research work efficiency in the field of management and marketing of personnel;
- improvement of quality of training of specialists for all administrative levels of the enterprise;
- increase of budget efficiency in general and in the field of personnel management in particular;
- stimulation of innovation processes in the field of personnel management;
- attraction of young personnel, including scientific one, to the activity of the enterprise in the field of personnel management.

One of the main objectives of the functional processes integration is to obtain competitive advantages due to the connection of several structural units into a single management mechanism.

The corresponding economic and social effects that an enterprise gains as a result of combining the work of several structural units in the field of personnel management can act as benefits.

In the context of measuring the cumulative economic effect, it is expected to calculate the coefficients that characterize the efficiency of using an integrated unit in the field of personnel management of available productive resources and the results

of implementation of measures to improve the personnel management at the enterprise. In particular, we suggest to count a number of coefficients:

1) The automation coefficient C_{aut} , which reflects the number of personal computers with Internet and / or Intranet access per one employee of the company:

$$C_{aut} = \frac{N_{pc}}{AN_p} \quad (1)$$

where N_{pc} is the number of personal computers with Internet and / or Intranet access, units; AN_p is the average number of the staff of the machine-building enterprise, individuals;

2) The employment coefficient C_{emp} in the field of personnel management, which shows the ratio of the number of workers employed in this area to the average number of employees of the machine-building enterprise:

$$C_{emp} = \frac{ANE_{pm}}{AN_p}, \quad (2)$$

where ANE_{pm} is the actual number of employees involved in the personnel management at the enterprise, that is perform various functions in the system of personnel management at different levels, individuals; AN_p is the average number of personnel of the machine-building enterprise, individuals;

3) The specialization coefficient C_{spets} , which shows the ratio of the number of employees with special education in the field of personnel management to the average number of employees in the machine-building enterprise:

$$C_{spets} = \frac{NE_{se}}{AN_p}, \quad (3)$$

where NE_{se} is the number of employees with special education in the field of personnel management, individuals; AN_p is the average number of personnel of the machine-building enterprise, individuals;

4) The informatization coefficient in the field of human resource management C_{inf} showing the ratio of information activities costs in the field of personnel management taking into account maintenance employees costs of the information technologies department, the employees performing functions in the field of human resource management, the expendables equipment and the software to the total amount of expenses of the machine-building enterprise:

$$C_{inf} = \frac{E_{inf}}{TE}, \quad (4)$$

Where E_{inf} are expenses for informatization in the field of personnel management, UAH; TE – are total expenses of machine-building enterprise, UAH.

In our opinion, the calculation of each of the following factors should be carried out either by comparing the relevant data for current and previous years, or before and after the project design periods. In this case, the project should be considered as the project of implementation of the integrated structure on the basis of the personnel management unit.

In general, the absence of practice assessments of the integration of the personnel management sector, as well as the lack of data required for the calculation, the direct and indirect benefits of integration can only be presented in the form of expected (predicted) factors.

Table 1 shows the initial data for calculating these coefficients. We will calculate the above ratios for PJSC TRIZ «Orion». At the same time, it should be stipulated that the calculations are carried out for the unchanged number of employees. So, it is taken into account that for the period 2017-2018 the average number of employees is 478 people. Also, we outline the forecast factors, in particular the cost price of sold products, which was increased by 25% – (-5882) thousand UAH to (-4416) thousand UAH, and the amount of expenses for providing informatization, which was increased twice – from 75 thousand UAH up to 150 thousand UAH.

Table 1

Calculation of individual coefficients characterizing the efficiency of integration of the units of PJSC TRIZ «Orion» in the field of personnel management

Output data for calculation of coefficients / Coefficients	Years:		Decline of the 2017 factor compared to 2018
	2017	2018*	
Output data for calculation of coefficients:			
Average number of employees, individuals	478	478	0
Number of personal computers with Internet access, units	40	70	30
Number of employees engaged in personnel management, individuals	5	18	13
Number of employees with special education in the field of personnel management, individuals	2	25	23
The cost for providing informatizaon, thousands UAH	75	150	75
Cost of sold products, (for the first quarter) thousands UAH	-5882	-4416	-1466
The coefficients that characterize the efficiency of integration of the engineering enterprise units in the field of personnel management			
The automation coefficient	0.014	0.056	+0.042
Employee employment coefficient in the field of personnel management	0.007	0.025	+0.018
The employee specialization coefficient in the field of personnel management	0.003	0.035	+0.032
The informatization coefficient in the field of personnel management	0.002	0.003	+0.001
* predicted data			

Source: compiled by the author

So, from table 1 it can be concluded that with an unchanged number of employees, however, an increase in the number of personal computers with Internet access from 40 units in 2017 to 70 units in 2018, the number of employees employed in the management of 5 people to 18 people, raising the level of skills in the field of personnel management for a significant number of employees – from 2 to 25 people and almost twice the increase of the budget for raising the level of informatization in

the field of personnel management, one can expect improvement of certain coefficients that characterize the effectiveness of unit integration.

On the basis of the above it is possible to draw a conclusion that increase in number of computers with Internet access or the internal electronic database will allow a significant amount of workers to get access to data on human resource management at various administrative levels, to keep track of dynamics of separate indicators, to quickly carry out their analysis and to render comprehensive and thorough assessment. Increase in volume of expenses on informatization in the field of human resource management will allow developing in the future an adequate information and communication environment for knowledge exchange and competences development of the employees involved in personnel management. First of all it is about the participants of inter functional team demanding new knowledge, professional development in the field of personnel management.

Kharenko D. A., PhD, Senior Lecturer at Department,
Dyshkantiuk O. V., PhD, Associate Professor at Department,
Kovalenko L. N., Associate Professor at Department,
Odessa National Academy of Food Technologies
Odessa, Ukraine

MONITORING OF GASTRONOMIC EVENTS: A CASE STUDY IN PORTUGAL

The Portugal traditional gastronomic festivals as well as culture are rich and diverse. But the results imply that the ability of these events to attract tourists from other regions and countries is not significant, since the majority of visitors are locals. There is a need to attract new tourist segments, but it is difficult to do using ineffective event design

Scientific works on gastronomy as a tourist product are still being created [1]. This is probably due to the fact that food and gastronomy were perceived earlier as a secondary tourism product, but the situation has changed and now it is gastronomy, more and more often, that plays a key role.

Taking into account the importance of events in general and gastronomic festivals in particular as a basis for the development of tourism experience, this research is relevant and aimed at obtaining data on gastronomic festivals and the experience gained on them.

The object of research is the traditional gastronomic festival's design in the region of Minho (Northern Portugal), namely, how its concepts and organization ensure the need for visitors to receive authentic, holistic experience. As typical examples for the study of traditional gastronomic festivals, such events as Festa de São Silvestre (Viana do Castelo), Festa dos Reis (Valença), IX Feira do Porco e as Delícias do Sarrabulho (Ponte de Lima), which took place in the winter 2016–2017.

The Portuguese are very fond of conducting numerous festivals and having fun – it has become their national identity. There are many festivals that take place during the calendar year. Many of them are associated with various dishes or food products, for example sardines, snails, chocolate. Some of the Portuguese festivals derive from the traditional customs of the local population. The program also features musical entertainment and animation. The originality and massiveness of such events is one of the main cultural attractions of the country.

The International Institute of Gastronomy, Culture, Arts and Tourism (IGCAT), under its project ‘European Region of Gastronomy’ (ERG), was awarded Minho and Catalunya with the title of the European Region of Gastronomy of 2016 [2]. This fact served as one of the incentives for conducting a study of consumer behavior of visitors to gastronomic festivals. Traditional gastronomic festivals are very interesting and unique, they certainly have very great potential for growth. But at the moment the results show that the ability to attract visitors from different regions and countries is negligible, since the majority of visitors are local residents. One of the reasons that the Minho region has not received international fame is that gastronomic tourists do not know enough about the local cuisine and rarely visit Minho and Portugal. Festivals should develop and implement a new concept of development, which will attract more and more tourists, especially from other countries. To ensure the competitiveness of gastronomic festivals and tourist destinations, it is necessary to identify and satisfy the needs of visitors, given their motivation and desires. This is what will ensure loyalty and attract tourists. As an example of the object of research, a typical, traditional, local gastronomic festival in the region of Minho in northern Portugal is chosen.

The aim of research is analysis of the organization, results and prospects for the development of gastronomic festivals. This analysis is done in order to determine whether the festivals provide a unique tourist experience and whether they are competitive.

There is a wide variety of methods for studying tourist experience [3]. In this study, it is decided to conduct a survey based on a quantitative approach, by completing the questionnaire. This technique is often used to study gastronomy and tourism, according to the relevant literature.

To conduct these studies, a survey-based approach is chosen [4]. This strategy is often used to study the social sciences and hospitality and tourism in particular. This involves collecting information from a sample of respondents who respond to a number of predefined issues that are considered promising for research. Thus, a quantitative study is conducted using a questionnaire.

In this study, a typical data collection methodology is used to identify the main social, cultural and economic characteristics of various festivals around the world. For example, this methodology is used by the Association for Tourism and Leisure Education and Research (ATLAS) and allows comparisons between different studies. Some questions have been adapted to better fit specific research objectives, namely the perception of visitors with respect to various aspects of the experience. The questionnaire consists of twenty-six questions. The questionnaires are compiled in English, Portuguese, Spanish and French.

The questionnaire is devoted to assessing the effectiveness and quality of the drinks. The goal is covering most aspects of the concept of the festival in order to

understand if it fits current market trends. It is important to offer visitors a holistic experience that arises from the interaction of sensual (sensory), emotional (sensory), cognitive (mental), behavioral (acts) and social (interrelated) experiences [3].

The survey was conducted among visitors to gastronomic festivals in Minho in the winter of 2016. For this study, the sampling method was chosen. The survey was conducted by a group of 10 interviewers (including one of the authors of this article *Dmytro Kharenko* (Erasmus Mundus internship from 15.09.2017 to 15.04.2018 at *Portugal*)). The whole process was carried out individually with each of the visitors. A total of 132 questionnaires were filled. The IBM SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) software was used to process the statistical data.

After the research, the main data necessary for analysis are obtained: visitor profile, Reasons for attending the event, festival as a motivation to visit the region, characteristics of the visit, visitors' expenditures, gastronomic and festival experience.

The results of this research suggest that the traditional gastronomic festivals have great development potential, if it makes the necessary adjustments needed to exceed customers' expectations by developing unique experiences that engage visitors.

Along with this information, recommendations for improvement of the festivals, which derived from the analysis undertaken, were presented. In preparing future editions of the events, the organizers should redesign their approach, taking into consideration the current and emerging tourism trends.

The following recommendations are made about: program and development of experiences, improvement of the space of the festival, monitoring of the performance of the festival, food as and source of experience and others

In preparation for the festival next year, the organizers should revise the approach, taking into account the current and emerging trends in the tourism market. The festival can still make the most of its potential as a local event and provide the expected economic and socio-cultural benefits for both the region and visitors. To this end, organizers and managers must increase competitiveness and improve the quality of the festival in the future.

These are just a few recommendations as design elements, which in the end should create a unique cultural experience and the loyalty of the visitor. When preparing for the festival in the future, the organizers should reconsider the approach taking into account current and emerging trends in the tourism market.

References:

1. Mak A. H. N. Factors influencing tourist food consumption / A. H. N. Mak, M. Lumbers, A. Eves, R. C. Y. Chang // *International Journal of Hospitality Management*. – 2012. – Vol. 31, № 3. – P. 928–936.
2. IGCAT (International Institute of Gastronomy, Culture, Arts and Tourism) URL: <http://europeanregionofgastronomy.org/>.
3. Mason M. C. Investigating the role of festivalscape in culinary tourism: the case of food and wine events / M. C. Mason, A. Paggiaro // *Tourism Management*. – 2012. – Vol. 33, № 6. – P. 1329–1336.
4. Altinay L. Planning research in hospitality and tourism / L. Altinay, A. Paraskevas. – 2008. – 1090–1091 p.

CROSS-BORDER COOPERATION AND REGIONAL COMPETITIVENESS

**Алмашій В. В., к.держ.упр., головний спеціаліст,
виконавчий комітет Мукачівської міської ради
м. Мукачево, Україна**

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННОГО ТУРИЗМУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Туристично-рекреаційна галузь визначена пріоритетом розвитку Закарпатської області як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. У області поступово формується туристично-рекреаційний комплекс із двома чітко визначеними піковими сезонами – літнім (оздоровлення, відпочинок, лікування) та зимовим (гірськолижний), кожен із яких має певну специфіку забезпечення послуг. Заходи з активізації прикордонного туризму, які є складовою частиною Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області, дослідження прикордонного співробітництва регіону з прикордонними країнами у сфері туризму у наш час є досить актуальним.

Реалізація державної політики в галузі туризму, незважаючи на різниці у законодавстві країн Центральної Європи, визначає і реалізує основні напрями державної політики в галузі туризму, які є пріоритетними: порядок класифікації та оцінки туристичних ресурсів, їх використання та охорону; спрямування бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туризму; основи безпеки туризму; нормативне регулювання відносин у галузі туризму; ліцензування в галузі туризму, стандартизації і сертифікації туристичних послуг; кваліфікаційні вимоги до посад фахівців туристичного супроводу, видачу дозволів на право здійснення туристичного супроводу; встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу; організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму; підготовки кадрів у галузі туризму; участь у розробці та реалізації міжнародних програм із розвитку туризму.

Майже всі види туризму, які культивуються в області, почали розвиватися ще за часів перебування Закарпаття у складі Австро-Угорської дуалістичної монархії та Чехословацької республіки. Вже на початку розбудови української державності в 1990-х рр. туристична галузь функціонувала, базуючись на колишніх радянських санаторно-курортних об'єктах та на виїзному туризмі [1]. Майже через чотири роки після розпаду СРСР, у зв'язку з практичною некерованістю галузі, було створено Державний Комітет по туризму. На рівні області відповідні організаційно-структурні зміни сталися у березні 1996 р., коли було створено Управління по туризму та курортах облдержадміністрації, одним із завдань якого було добитися різкого збільшення обсягу грошових надходжень від іноземного туризму [2].

У результаті проведення політики ЄС, спрямованої на розвиток прикордонних відносин та побудови системи її інституційної і фінансової підтримки, була реалізована велика кількість проектів розвитку туризму в Закарпатті. Важливим моментом розвитку прикордонної співпраці стала поява програм добросусідства ЄС, зміст та виконання яких безпосередньо пов'язані із Закарпатською областю. Туризм та туристичне співробітництво завжди становили важливу частину прикордонних відносин. У зв'язку з тим, що розвиток туризму безпосередньо впливає на піднесення економіки, прикордонні туристичні проекти включаються в різні програми фінансування у області [3].

З метою удосконалення та поліпшення функціональної і технічної якості складової регіонального та національного туристичного продукту, оптимізації використання туристичних ресурсів, посилення конкурентоспроможності на внутрішньому та міжнародних туристичних ринках, забезпечення надходжень до бюджетів усіх рівнів, сприяння соціально-економічному розвитку регіону Закарпатською обласною радою розроблено та затверджено Програму розвитку туризму і курортів у Закарпатській області на 2016–2020 роки [4].

Туристично-рекреаційна галузь Закарпаття має вагомим значення для соціально-економічного розвитку краю, стрімко інтегрується у загально-українську та європейську туристичну індустрію. Закарпаття вважається одним із найбільш екологічно чистих регіонів країни, володіє багатьма природно-рекреаційними ресурсами, має надзвичайно сприятливі умови для розвитку практично всіх напрямів туризму і оздоровлення людей. Статистика Закарпаття у сфері туризму свідчить про те, що саме ця галузь є найперспективнішою у регіоні з його природними та історико-культурними ресурсами. У області функціонує більше 2 тис. об'єктів ресторанної справи, 600 об'єктів готельного бізнесу, 3 тис. сільських садиб, які надають послуги туристам, сотні гірськокожних витягів, двох десятків SPA та велнес-об'єктів, сотні туроператорських та турагентських підприємств [5]. Мережа санаторно-курортних та туристично-рекреаційних об'єктів є однією з найбільших в Україні. Це 17 санаторіїв, 19 санаторіїв-профілакторіїв, понад 70 туристичних баз та баз відпочинку, лікувально-оздоровчих комплексів. Одночасно вони можуть прийняти на відпочинок та оздоровлення близько 12 тис. чол.

Останнім часом набирає динамічних обертів сільський туризм. Він став винятково важливим для Закарпатської області. Розвиток сільського туризму в Закарпатті зумовлений багатьма чинниками. Серед них дослідники краю виділяють: вражаючу недоторкану природу; володіння місцевості значним рекреаційним потенціалом; географічну близькість до потенційно важливих ринків Центральної Європи; історичну спадщину та самобутню місцеву архітектуру; екокультурну самобутність краю; стимулювання малого підприємництва задля відродження традиційного господарського ремесла краю; поширення практики організації агрорекреаційного сервісу, що дасть змогу вирішити низку напружених соціальних проблем, зокрема, масове безробіття та закордонне заробітчанство; організацію туристичного відпочинку на селі, яка сприятиме зміні екологічної свідомості сільського населення, вихованню національно-патріотичних почуттів, відіграватиме важливу роль у збереженні довкілля [6].

Постійно проводиться робота з обміну досвідом у сфері сільського зеленого туризму між прикордонними областями Угорщини, Польщі та Румунії [7].

Організаційну структуру прикордонної співпраці у сфері туризму формують органи влади, місцевого самоврядування та неурядові організації Закарпатської області, які досить активно використовують програми допомоги ЄС, спрямовані на розвиток прикордонного співробітництва, вирішення спільних проблем прикордонних територій країн ЄС та України та максимального використання конкурентних переваг регіону. Крім укладення договорів та затвердження програм розвитку туризму між суб'єктами (наприклад, муніципальні громади), має місце допомога у створенні туристичних інформаційних центрів за ініціативи окремих програм ЄС та з боку ряду міжнародних інституцій, які працюють в Україні. Стратегічною метою навчальної та наукової діяльності туризму в Закарпатті стало формування нової висококультурної та освіченої генерації кваліфікованих фахівців туристичної галузі та розробка нових туристично-рекреаційних продуктів Карпатського регіону, зокрема туристичного бренду «Карпати».

Відзначимо, що прикордонна співпраця Закарпаття в галузі туризму, не дивлячись на динамічний розвиток, інтенсивність двостороннього діалогу, наявність успішно реалізованих проектів має цілий ряд проблем, які гальмують подальший поступ у даній сфері. До таких проблем варто віднести: недосконалість нормативно-правової бази, недостатню підтримку суб'єктів туристичної діяльності з боку держави, дефіцит інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму, недостатнє наукове обґрунтування розвитку туризму в прикордонних регіонах.

Література:

1. Шандор Ф. Туристична галузь / Ф. Шандор [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakarpattia.com/>» www.zakarpattia.com/.
2. Бедзір В. Стан і перспективи іноземного туризму в Закарпатті. Економіка Закарпаття сьогодні і завтра: шляхи виходу із кризи [Текст] / В. Бедзір / Мат. наук. – практ. конф. – Ужгород. ВАТ «Патент», 1997. – 247 с.
3. Торпої Й. Актуальні проблеми та перспективи розвитку транскордонного туризму у прикордонні з Євросоюзом. Геополітика України: історія і сучасність / Й. Торпої / [Текст]: мат. міжн. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 24-25 січня 2013 року). – Ужгород: 2013. – С. 147–183.
4. Про програму розвитку туризму і курортів у Закарпатській області на 2011–2015 роки [Електронний ресурс]: Рішення другої сесії Закарпатської ОР VI скликання від 16.12.2010 № 72. – Режим доступу: zakarpat-rada.gov.ua/.
5. Шандор Ф. Туристична галузь / Ф. Шандор [Електронний ресурс]. – Режим доступу.
6. Лужанська Т. Ю. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи [Текст]: навчальний посібник / Т. Ю. Лужанська, С. С. Махлинець, Л. І. Тебляшкіна // За редакцією д. г. н., професора Волошина І. М. – К.: Кондор, 2008. – С. 132–155.
7. Мікловда В. П. Регіон в ероінтеграційних процесах [Текст]: монографія / редкол: В. П. Мікловда, С. С. Слава-Продан, С. В. Сембер, В. В. Гоблик. – Ужгород: ФОП Бреза А. Е., 2011. – С. 450.

КАРАНТИНИ РОСЛИН ЛІСОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

Небезпека проникнення чужинного шкідника, збудника хвороби чи бур'яну зростає, якщо життєвий цикл шкідливого організму певним чином тісно пов'язаний з рослинним товаром. На практиці існує також небезпека завезення шкідливого організму з тарою чи пакувальним матеріалом, транспортними засобами, а також із залишками ґрунту на коренях рослин, підборах пасажирів тощо.

Практика доводить, що після проникнення на нові території успішно натуралізуються види з високою екологічною пластичністю, високою репродуктивною здатністю, сильною конкурентоспроможністю. Подальшому розвитку і розповсюдженню шкідливого організму в нових ареалах сприяє наявність кормових рослин та відповідних кліматичних умов. Доведено, що впродовж кожного наступного десятиріччя відбувається інтродукція (проникнення шкідливого організму, що супроводжується його акліматизацією) щонайменше 3-5 чужинних (адвентивних) збудників хвороб рослин та 5-10 шкідників рослин.

Першим захисним заходом від таких організмів є карантин рослин – система державних заходів, спрямованих на захист рослинних багатств країни від завезення і вторгнення із інших держав карантинних та інших особливо небезпечних шкідників, збудників хвороб і бур'янів, а у випадку проникнення карантинних об'єктів – на локалізацію та ліквідацію їхніх осередків.

Відповідальність за охорону території України від проникнення і поширення карантинних шкідливих організмів покладена на Держветспоживслужбу, яка підпорядковується Міністерству аграрної політики та продовольства України.

Лісовий карантин здійснює фітосанітарний контроль підкарантинної продукції деревини та виробів з неї з метою охорони території країни від занесення та розповсюдження небезпечних видів шкідників та збудників хвороб лісу.

До підкарантинної продукції деревини належать: всі лісоматеріали (круглі, розпиляні, окорені, неокорені); паливна деревина, деревна стружка і тріски, ошурки та відходи; бондарна деревина, вироби та їх частини; колоди, сваї, дерев'яні шпали; пиломатеріали, дошки, планки, паркет, дерев'яні ящики, тара із деревини, барабани, піддони, щити; дерев'яні будівельні матеріали.

З метою попередження проникнення карантинних та інших шкідливих організмів у експортні лісоматеріали, лісопродукція підлягає догляду та експертизі. Сертифікація проводиться згідно з поданою заявкою, копією контракту на адресу Держветспоживслужби України. Ввезення в Україну деревини та виробів з неї допускається за наявності в імпортера, експедитора карантинного дозволу на імпорт (транзит), що видає Держветспоживслужба України. Карантинний дозвіл на імпорт, виданий на партію деревини та виробів з неї, надсилається в Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України

за місцем призначення вантажу на адресу замовника та Держветспоживслужбі в пункті пропуску через державний кордон України. Кожна партія деревини у разі перетину державного кордону повинна супроводжуватися фітосанітарним сертифікатом. Фітосанітарний сертифікат країни-експортера видається не пізніше, ніж за 14 днів до відправки лісоматеріалів. У карантинному дозволі на імпорт визначають терміни та прикордонні пункти ввезення, райони і умови використання лісоматеріалів та карантинні організми, від яких вони повинні бути вільними.

У разі надходження на кордон вантажу без карантинного дозволу на імпорт, він затримується на період оформлення документів або повертається назад. У разі виявлення карантинних організмів – підлягає знезараженню або поверненню. *Первинний догляд* лісопродукції проводять у місцях її заготівлі уповноваженими з карантину рослин з числа спеціалістів підприємства лісового господарства спільно з держінспекторами з карантину рослин. *Вторинний догляд* – у місцях відвантаження лісопродукції на експорт – у поверхневих матеріалах у морських, річкових портах, залізничних станціях перед завантаженням у вагони та судна.

Догляд круглих лісоматеріалів проводять шляхом суцільного або вибіркового контролю. При *суцільному* – доглядають кожен колоду (кряж) у штабелі. Такий контроль доцільний при малих об'ємах партії лісоматеріалів (до 50 одиниць, або 20 м³). У ході *вибіркового* – сортименти відбирають через певний інтервал: при 10% виборці береться кожна 10 колода від партії; при 5% – кожна 20 колода. Кількість відібраних для контролю пакетів, пачок, пучків у разі перевезення залізничним транспортом повинно бути не менше 10, морським – не менше 4.

Догляд лісоматеріалів у виборці проводять шляхом огляду кожної колоди, звертаючи увагу на наявність вхідних та льотних отворів, живих імаго стовбурних шкідників (короїдів, вусачів, златок та ін.), насічок вусачів, свіжої порохні, відсталої або сухої кори. Шкідників, що знаходяться на поверхні деревини, збирають, звертаючи увагу на місця з гірками свіжої порохні, що висипається з отворів у деревині.

Присутність шкідників виявляють після знімання кори: у її тканинах, а також у камбіальному шарі трапляться більш або менш ширші, плоскі або циліндричні ходи, часто щільно забиті порохнею. Вони заглиблюються у заболонь і закінчуються неглибоко розташованою лялечковою колисочкою.

Іноді на корі або поверхні деревини є круглі або овальні отвори. *Овальні*, як правило, вигризають личинки златок (*Buprestidae*) для виходу жуків з лялечкової колисочки. *Круглі* – різного діаметра утворюють шкідники: більше 0,5 см – вусачі (*Cerambycidae*) або великі рогахвости (*Siricidae*); *середні* (0,4-0,5 см) – несправжні короїди, каптурники (*Bostrichidae*), деревогризи (*Lyctidae*); *дрібні* (0,2-0,3 см) – точильники (*Anobiidae*), свердлильники (*Lymexylonidae*), короїди-деревинники (*Ipidae*, рід *Trypodendron*).

Усіх виявлених комах, а також зразки пошкоджень відправляють для ідентифікації у фітосанітарну лабораторію. Розрізняють *свіжі отвори*, зроблені шкідниками під час виходу з деревини, і *старі ходи*, проточені шкідниками у лісі або на складі в лісоматеріалах. Під час заготівлі дощок їх часто перерізають. У таких ходах, залишених комахами, добре помітне почорніння стінок ходів, іноді вони забиті піском або заповнені пліснявою.

Наявність живих шкідників, що розвиваються у пиломатеріалах, встановлюють лише розколюючи їх, тому для лабораторної експертизи

відбирають дошки зі свіжими отворами. Догляд проводять партіями. Для виявлення шкідників неокорених круглих лісоматеріалів експортних партій оглядають з допомогою ліхтарика всю доступну поверхню колод штабеля, зокрема ту, що обернена до низу.

У разі виявлення залишків життєдіяльності шкідників (просипів свіжої порохні; насічок на корі; комах, які повзають чи занурюються під кору тощо), з колоди знімають кору. Для цього сокирою або ножем вздовж усього стовбура роблять надріз у ширину долоні. На корі за виявленими ходами визначають родовий склад шкідників та ступінь їх ураження (короїдів вибирають із кори скальпелем). У деревині роблять надрізи або надпили на глибину 3-5 см, завдовжки 20-25 см і за допомогою сокири та стамески вибирають пошкоджену ділянку. Усіх виявлених шкідників та зразки пошкоджень направляють у карантинну лабораторію.

Експортні пиломатеріали повинні бути окованими. Під час догляду звертають увагу на наявність отворів та ходів шкідників, відсутність яких зазначають в контрактах. В усіх випадках виявлення зараженості інспектор з карантину рослин на місці самостійно приймає рішення про пересортування штабелів та їх знезараження, а в суперечливих випадках повідомляє Держветспоживслужбу та фітосанітарну лабораторію.

Неокоровану деревину хвойних порід дозволяється завозити з *азіатської частини Російської Федерації* на територію України, крім Автономної Республіки Крим, з 1 жовтня до 31 березня. Деревина не повинна мати личинкових отворів діаметром більше 3 мм (утворених вусачами роду *Monochamus*). У разі виявлення карантинних організмів деревина підлягає знезараженню.

З 1 квітня до 1 жовтня в Україну (та АР Крим) можна завозити тільки оковану хвойну деревину, яка не має личинкових отворів діаметром більше 3 мм (утворених вусачами роду *Monochamus*) і оброблена методом теплової сушки (*kiln drying*) чи знезаражена.

Уся деревина та лісоматеріали зі *США, Канади, Мексики, Японії Китаю, Південної Кореї, Гонконгу, острова Тайвань, Португалії* повинні бути без личинкових отворів діаметром більше 3 мм (утворених вусачами роду *Monochamus*), оброблені методом теплової сушки (*kiln drying*) чи знезаражені.

Пиломатеріали, що ввозяться, не повинні містити ділянок кори і дозволені до ввезення у супроводі фітосанітарного сертифіката. Ввезення відокремленої кори хвойних порід заборонене.

У пунктах перетину державного кордону та за місцем призначення імпорتنі лісоматеріали, транспортні засоби, тара підлягають фітосанітарному контролю з відбором зразків державним інспектором з карантину рослин, з подальшим оформленням відповідних карантинних документів.

Кряжі порід червоного дерева з країн *Близького та Далекого Сходу; Африки, Південної та Північної Америки, Океанії* у період з 1 квітня по 31 жовтня підлягають обов'язковому знезараженню; з 1 листопада по 31 березня – його проводять у разі виявлення шкідливих організмів у живому стані. Бамбук або вироби з нього завжди підлягають профілактичному знезараженню. Знезараження деревини та лісопродукції проводять такими способами: фумігація; термообробка; фізичні методи.

ENVIRONMENTAL ECONOMICS AND CURRENT ENVIRONMENTAL ISSUES: SOCIAL RESPONSIBILITY CONTEXT

**Бутрим О. В., к.е.н., с.н.с.,
Терещенко Ю. Є., аспірант,
Інститут агроекології і природокористування
Національна академія аграрних наук України
м. Київ, Україна**

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ВАЖЕЛІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЯК ФАКТОРУ АГРОЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Існуючий стан агроресурсного потенціалу в Україні обумовлює тотожність рангу принципів відновлення і збереження родючості сільськогосподарських ґрунтів при необхідності забезпечення прийнятних показників рентабельності агровиробничої діяльності. Оскільки економічна ефективність рослинництва залежить від рівня родючості земель, а отже і від запасів гумусу, для забезпечення зростання прибутків потрібно підвищувати якість їх ґрунтового покриву. Це потребує, поряд із дотриманням науково обґрунтованих технологічних норм агровиробництва, ще і розширення площ еколого-стабілізуючих угідь, таких як лісові землі, водно-болотні угіддя, багаторічні насадження тощо.

Удосконалення з агроекологічної позиції структури земельних угідь території сприяє забезпеченню оптимального стану мікроклімату, режиму зволоження, позитивно впливає на циркуляцію повітряних потоків у приземному шарі атмосфери, збереженню малих водних об'єктів та біорізноманіття. Таким чином, закладаються стимули і для відновлення агроресурсного потенціалу, і для забезпечення прийнятного рівня екологічної безпеки регіонів, а, отже, – і для збалансованого розвитку агросфери.

Одним із дієвих способів досягнення такого балансу є запровадження низьковуглецевого сільськогосподарського землекористування, яким забезпечується через реалізацію системи науково обґрунтованих землеохоронних заходів, безвід'ємний баланс вуглецю у ґрунтовому покриві, що напряму по'язано із запасами гумусу та виступає фактором агроекологічної безпеки. Крім того, досягнення безвід'ємного балансу вуглецю та збільшення його запасів у ґрунтовому покриві являється агроресурсною основою запровадження внутрішнього вуглецевого ринку для сектору землекористування з торгівлі вуглецевими одиницями абсорбції. Це є новітнім підходом залучення інструментів Кіотського протоколу до регулювання рівня агроекологічної безпеки та створення додаткового джерела фінансових надходжень у сектор сільського господарства.

Найбільш ефективним шляхом виконання вказаного завдання є використання комплексу економічних важелів і фінансових інструментів, а удосконалення системи фінансово-економічних зв'язків між суб'єктами використання агроугідь повинно спрямовуватись на реалізацію науково обґрунтованої системи землеохоронних заходів та цільового використання отриманих коштів від функціонування всієї системи еколого-економічного механізму землекористування. залучення системи фінансово-економічних інструментів. Система цих зв'язків реалізовується через фінансово-економічні інструменти, які умовно можна поділити на дві великі групи: прямого і опосередкованого впливу з позиції задач відновлення вмісту гумусу, а отже і вуглецю в ґрунтовому покриві (рис. 1).

Група інструментів прямого впливу стимулює впровадження землеохоронних заходів з відновлення запасів гумусу (вуглецю) в ґрунтовому покриві для досягнення землевласником мети підвищення ціни земельної ділянки сільськогосподарського призначення, яка задіяна у функціонуванні інструменту. Тобто, чим вищих якісних характеристик агроґрунтового стану вдається досягти, тим більш вигідними для землевласника будуть операції з цією земельною ділянкою: її можна дорожче продати чи отримати позику більшого обсягу або на більш вигідних умовах передати в оренду або обміняти на предмет такого обміну. Тому є підстави для припущення, що землевласник буде зацікавлений у реалізації системи низьковуглецевого землекористування для підвищення рівня конкурентоспроможності свого нерухомого майна.

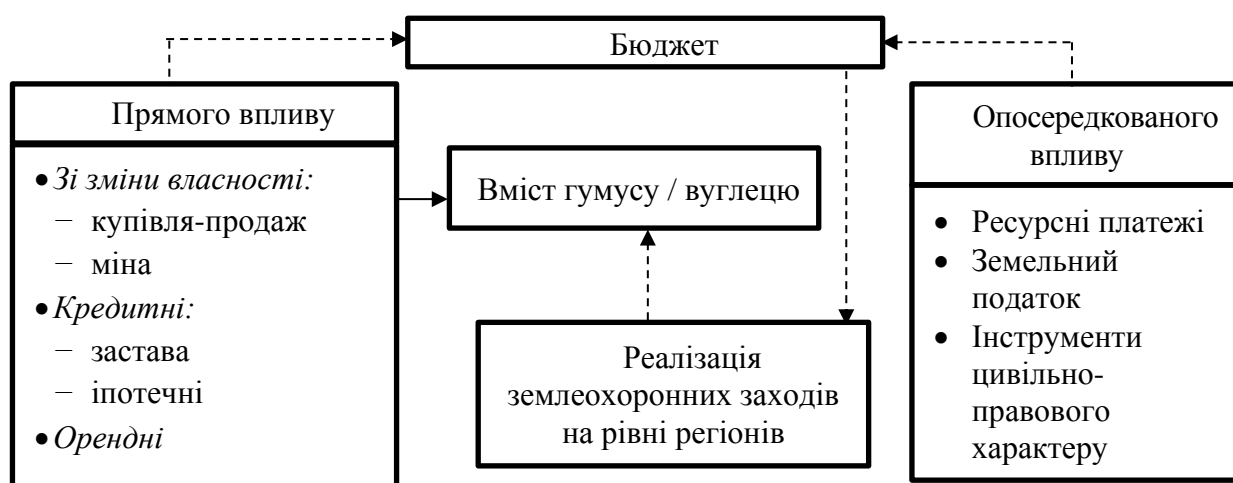


Рис. 1. Система фінансово-економічного інструментарію запровадження низьковуглецевого землекористування

Джерело: сформовано автором

Для ефективного функціонування ряду інструментів з числа згаданих, суттєвою перешкодою являється відсутність вільного економічного обігу земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Зокрема інструменти іпотечно-кредитного фінансування за своєю економічною суттю передбачають набуття право власності кредитною установою на нерухоме майно, під яке надаються фінансові ресурси. Тут вступає в дію нормативно-законодавча колізія національного законодавства: поширені в Україні форми використання

земель виробниками сільськогосподарської продукції ґрунтуються переважною більшістю на залученні орендних інструментів, що не надає права розпоряджатися землею як власністю. Саме ця обставина і є істотною перешкодою для отримання банківських кредитів, адже фінансово-кредитні установи не одержують матеріального забезпечення для виданих позикових коштів. Нині сільгоспвиробники можуть отримувати кредити під заставу майбутніх врожаїв, що через важко прогнозовані потенційні обсяги майбутніх врожаїв за існуючих природно-кліматичних та фінансово-господарських умов, за відсутності в Україні системи прогнозування врожаїв та цін на сільськогосподарську продукцію, моніторингу та прогнозування стану і кон'юнктури зовнішніх ринків є високоризикованим. Високі рівні ризиків є однією з умов високих відсоткових ставок видачі кредитів банками, що підвищує рівень ризику банкрутства для виробників сільськогосподарської продукції. Зокрема, в ЄС порівняно з умовами України рівні кредитних ставок є достатньо прийнятними і становлять 5-6% [1], а у випадку кредитування агровиробничого сектору, ці параметри намагаються знизити до 3%. При цьому, також, суттєвим обтяженням є той факт, що згідно із статтею 133, частини 4 ЗКУ [2] заставаутримувачами сільськогосподарських ділянок можуть виступати тільки банки, відповідно агровиробник, який потребує обігових коштів, не може звернутися за позикою під заставу земельної ділянки, до іншого фінансово-кредитного джерела.

До групи заходів опосередкованого впливу віднесено ті, в процесі реалізації яких не прослідковується прямої фінансової зацікавленості землевласника у збільшенні кінцевого економічного результату, або ж навпаки – прослідковується зацікавленість у його зменшенні. Наприклад, це стосується інструменту стягнення податків на земельні ділянки.

Спільною рисою функціонування системи фінансово-економічного інструментарію, за допомогою якого можливо досягнення низьковуглецевого землекористування є відрахування чи прямі виплати до бюджетів різних рівнів. При успішному завершенні адміністративної реформи держави це сприятиме наповненню бюджетів місцевих рівнів, громад, а накопичені за рахунок таких виплат кошти мають носити цільовий характер і спрямовуватися на впровадження заходів з відновлення природоресурсного потенціалу регіонів – розширення площ екологістабілізуючих угідь, таких як лісових та багаторічних насаджень, лукопасовищних та водно-болотних угідь на землях, що належать територіальним громадам. Також з'явиться можливість посилення боротьби з яругоутворенням, активізації будівництва протиерозійних дамб тощо. Реалізація накопичених за рахунок зазначених виплат коштів повинна забезпечувати впровадження заходів відновлення природоресурсного потенціалу на землях держзапасу або на землях, відповідальність за результати господарської діяльності на яких вже не може бути встановленою, але ці землі потребують впровадження відновлюваних земле- чи природоохоронних заходів.

Запровадження низьковуглецевого землекористування дозволяє гнучко враховувати важливі деталі використання земель та міру впливу на якісний стан агроєкосистеми від впровадження землеохоронних заходів. Крім того, це дозволить комплексно враховувати якісні характеристики ґрунтового покриву

та агроресурсного потенціалу територій, створить можливість формування таких умов ведення господарства, за яких буде економічно вигідним низьковуглецеве сільськогосподарське землекористування, коли економічні вигоди (прибутки) стають залежними від якісних характеристик ґрунтового покриву, якого той набуває у результаті антропогенних впливів.

Література:

1. Мартин А. Земельна іпотека: який варіант спрацює в Україні? Гаряча агрополітика. 2017. 22 трав. URL: <https://agropolit.com/blog/215-zemelna-ipoteka-yakiy-variant-spratsyuue-v-ukrayini>.
2. Земельний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3–4, Ст. 27. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua>. № 2768 від 01.04.2018.

**Вовк О. М., к.е.н., доцент,
Сон Сьюшен, магістрант,
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна**

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПОСЛУГ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ЛОГІСТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Перспективи розвитку транспортної галузі взаємопов'язані з стратегічним управлінням підприємствами та якістю транспортних послуг, що в сучасних умовах забезпечується ефективними методами логістики. У сучасних умовах підприємства транспорту повинні переглянути характер своєї комерційної і виробничої діяльності, направивши її на аналіз, вивчення і задоволення попиту споживачів транспортних послуг [1]. До параметрів, що характеризують попит на перевезення можна віднести: рід вантажу (вид поїздки) і об'єм перевезень; розміри обслуговуваної території; регулярність вантажопотоків та пасажиропотоків; терміновість і час доставки; рівень тарифів; необхідність зберігання товарів (технологічного простою-пересадки) в циклі доставки; юридичне положення відправника або одержувача (підприємство або приватна особа) [2].

В даний час всього більшого значення починають набувати питання підвищення рівня якості транспортного обслуговування клієнтів, які в ринкових умовах господарювання тісно пов'язані з проблемою сервісу і якості послуг, що надаються. Коли розглядаються питання якості транспортних послуг і транспортного обслуговування необхідно враховувати наступні особливості:

– вибір сукупності послуг вимагає розгляду всіх можливих варіантів рівнів транспортного обслуговування;

– потреби у клієнта може бути декілька, що спричиняє за собою відповідність властивостей і характеристик послуг одночасно декільком часто суперечним вимогам;

– при укладенні договору потреби клієнтів чітко обмовляються і фіксуються;

– у багатьох випадках потреби клієнта з часом змінюються, що обумовлює необхідність періодичного проведення маркетингових досліджень. Кожен вид послуги транспорту вимагає серйозного вивчення і аналізу;

– потреби і запити клієнтів зазвичай виражаються в певних властивостях з кількісною характеристикою цих властивостей і включають такі аспекти, як безпеку, функціональну придатність, експлуатаційну готовність, надійність, економічні чинники, екологічність і тому подібне.

З урахуванням запропонованих вимог та характеристик економічного розвитку транспортних підприємств обґрунтовується стратегія їх подальшого розвитку. Корпоративну стратегію розвитку, а з нею і функціональні стратегії підприємства, обираються в залежності від життєвого циклу підприємства: виживання, стабілізації, росту [3-5]. Типові функціональні стратегії господарювання транспортних підприємств в залежності від стану її економічного розвитку представлені в таблиці 1. Вищенаведені показники та напрями передбачають наявність у транспортних підприємств як достатніх, так і перспективних умов формування і подальшої реалізації потенціалу розвитку підприємств транспортної галузі.

Таблиця 1

**Напрями функціональних стратегій транспортних підприємств
з урахуванням логістичного забезпечення якості**

Напрями	Стратегія виживання	Стратегія стабілізації	Стратегія росту
Тарифна політика	Ціна проникнення на ринок; ціна покриття витрат.	Ціна покриття витрат з збільшенням розміру прибутку; широке застосування пільг та знижок.	Престижна ціна; діюча система знижок.
Продаж перевезень	Продаж перевезень через агентів ринку транспортних послуг, посередницькі фірми.	Продаж послуг через туристичні та логістичні чи дистриб'юторські фірми, агентства.	Продаж через мережу власних агентств; автоматичний продаж квитків; комп'ютерне бронювання.
Нецінове стимулювання	Реклама в пресі, на радіо.	Проведення рекламних компаній, зовнішня реклама.	Реклама на телебаченні, спонсорство.
Спільна діяльність	Окрема експлуатація транспортних коридорів	Експлуатація транспортних коридорів з самостійними витратами та загальними доходами	Спільна експлуатація з пропорційним розподілом витрат та доходів. Участь в альянсах.
Диверсифікація	Надання додаткових послуг.	Створення дочірніх підприємств і філіалів в логістичному бізнесі.	Придбання акцій підприємств інших сфер бізнесу; короткотермінові угоди з іншими фірмами на взаємній основі.

Логістична стратегія, також як і стратегія взагалі, може бути представлена у вигляді декількох загальних варіантів[6-7]. Наприклад, авторами розглядається три найбільш загальні логістичні стратегії:

– стратегія зменшення витрат, орієнтована на мінімізацію основних операційних витрат, що становлять, пов'язаних з рухом матеріальних ресурсів і продукції (оптимізація транспортування, складування і т. д.);

– стратегія мінімізації інвестицій в логістичні системи, основана на оптимізації логістичних систем (шляхом утворення партнерства і стратегічних альянсів, використання мікрологістичних концепцій і т. п.);

– стратегія поліпшення логістичного транспортування, що полягає в поліпшенні якості транспортної продукції, підвищенні прибутку фірми за рахунок її конкурентних переваг.

До основних стратегічних завдань в області управління якістю слід віднести:

– проведення прогнозування якості продукції (послуг);
– дослідження і аналіз основних тенденцій і вимог до якості транспортних послуг;

– аналіз динаміки якості продукції (послуг) у підприємств-конкурентів;
– розробка і вибір стратегії і засобів її реалізації по виробництву високоякісної продукції (послуг);

– розробка перспективної політики підприємства в області підвищення якості;

– розробка і реалізація середньо- і довгострокових програм в області підвищення якості транспортної продукції (послуг).

Використання стратегічного управління і планування у сфері управління якістю транспортної продукції (послуг) будується на тих же принципах, що і в області логістики. Тут також початковими передумовами формування стратегії поліпшення якості продукції (послуг) є місія фірми і маркетингова стратегія.

Логістичний підхід до забезпечення якості транспортних послуг найбільш широко розкриває особливості транспортних підприємств та дозволяє врахувати тенденції розвитку і оптимізувати процеси управління при стратегічному плануванні.

Література:

1. Kucheruk G., Vovk O. Strategic quality management of transport services: logistic aspect // The advanced science journal. – 2012. – № 1. – P. 70-74.

2. Криворучко О.М. Системне оцінювання якості транспортних послуг//Стандартизація. Сертифікація. Якість. – 2011. – № 2 (69). – С. 46-51.

3. Борисюк І.О. Стратегічне управління розвитком підприємства / І.О. Борисюк, В.І. Покотилюк // Проблеми системного підходу в економіці: Зб. наук. праць. – К.: НАУ, 2015. – Вип. 51. – С. 9-14.

4. Жаворонкова Г.В. Стратегічне управління авіатранспортними підприємствами: [Монографія] / за ред. д.е.н. Г.В. Жаворонкової. – К.: Кондор, 2012. – 676 с.

5. Портер М. Стратегія конкуренції. – К.: Основи, 1997. – 390 с.

6. Ареф'єва О.В. Формування логістичного управління підприємством // Modern scientific potential – 2016: зб. матеріалів XII international scientific and practical

conference. (England, februar 28 – march 7, 2016 p.). – England: Science and education LTD, 2016. – P. 59-61.

7. Кучерук Г.Ю. Ефективність логістичного управління якістю транспортних послуг [Текст] / Г.Ю. Кучерук, В.І. Щелкунов // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): наук. журн. – К.: НАУ, 2011. – № 4 Т. 1. – С. 196-201.

**Voytsekhovska V. V., PhD in Economics, Senior Lecturer,
Pashkevych V. Z., PhD in Technical sciences, Senior Lecturer,
Symak A. V., PhD in Economics, Senior Lecturer,
*Lviv Polytechnic National University
Lviv, Ukraine***

THE STUDY OF URBAN SUSTAINABLE DEVELOPMENT: ENVIRONMENTAL AND EDUCATIONAL DIMENSIONS, PERSPECTIVES FOR UKRAINE

Sustainability is a challenge of our age. Therefore drawing on the combined knowledge and expertise in its three key areas: economic, social and ecological dimension is very important. Currently the half of global population, about 3.5 billion people are living in cities and it is estimated, that 95% of urban expansion in the next decades will take place in the developing world, Ukraine is facing number of social and economic challenges related not only to its territory invasion, lack of financial resources but as well to environmental issues. It is important to study the peculiarities in urban development and find responses, which would be inclusive and based on democratic values.

The contemporary sustainable development faces challenges in all its three dimensions – the economic scarcity of resources, the environmental issues, the social inequality problems. Each country has its own progress towards 2030 Sustainable Development Agenda Goals achievement. It is important to target each of problems separately in order to find and apply suitable response, the important role here plays USA experience. Number of American and international scientists, such as Jeffrey D. Sachs, A. Power, A. Arundel, Maxwell C. Willson and others targeted the number of development issues [4; 5; 64 7; 8; 18].

Among 17 Sustainable Development goals adopted at the UN General Assembly by 2030 big attention is dedicated to such important Sustainable Development Goals for Ukraine as providing a framework for combating poverty (Goal 1) and inequality (Goal 10), also Sustainable Cities and Communities (Goal 11) with its sub goals along with other global objectives of human development [1].

The research performed towards air pollution reduction in Poland and Italy demonstrates, that the choice of parameters, that quantify environmental sustainability should take into consideration the pollution's negative impact at first on the life quality of humans, and then summarize the number of residents living in a particular area. When considering air pollution, the output parameters for the

performed research, should be: a harmful gas in the air and the component that is correlated with the amount of gas emissions per unit of area. For residents of the entire territory the overall pollution impact is additive, which will be proportional to the population. The statistical analysis of largest Italian cities and Polish Voivodship demonstrates, that these indicators and their product significantly differ for different areas – regions of one country, on given example of Poland and Italy. Therefore, the main dependence can be used to identify priority areas for the implementation of measures in order to reduce air pollution. In order to select appropriate investment projects, we require further assessment of the eco-costs effectiveness, which is largely dependent on the innovation degree of new technology. The result proved that the product of two indicators – the concentration of air pollution and population density in the territory determines the priority of reducing pollution and as a result the implementation of regional eco investments. Conducted interpretation proposed approach using statistical data on air pollution for the largest cities in Italy and dust pollution areas for Polish Voivodships. Corresponding conclusions of practical significance and prospects of the proposed approach to the definition of regional priorities of reducing air pollution were made. The strategy to reduce air pollution at the country level should consist the eco-activities for every city, territory, region considering the pollution's degree, the industrial specifics as well as general and local resource capacity allocation, formation and implementation of eco-investment projects [21].

Education globally both at schools and universities in Ukraine particularly shall be seen as essential tool for more inclusive and sustainable development, especially when economic measures are not effective. Current educational system in Ukraine needs to meet society's needs, that would be in line and based on sustainable development goals. Time is critical here as there is shortage of incentives for new educational paradigm for Ukrainian government. Therefore its important to study the Environmental and Educational dimensions of Sustainable Development in order to develop common theoretic approach to tackle main problems, that are faced by Ukraine as country with limited financial resources on the way to its development.

References:

1. «A new sustainable development agenda». United Nations Development Programme / Retrieved 25 September, 2015.
2. A Guide for Planning, Monitoring and Evaluation of Development Results. United Nations Development Program. M., 2009. 225 p.
3. United Nations Environment Programme (UNEP), World Business Council for Sustainable Development (WBCSD) 1996. Eco-efficiency and Cleaner Production: Charting the Course to Sustainability, UNEP–WBCSD: Geneva.
4. Back to Our Common Future / Sustainable Development in the 21st century (SD21) project / United Nations / Summary for policymakers.: New York. – 2015. – 44 p.
5. A. Power «Sustainable communities and sustainable development / Economic and social research council», London. – 2016. – 40 p.
6. A.Arundel, R.Kemp and oth. Measuring eco-innovation, green growth and the green economy / EC Project Report. – 2017.
7. COP (2015) Closing the loop an EU Action Plan for Circular Economy / EC. – 2015.

8. Daly H. E. Towards some operational principles of sustainable development. *Ecological Economics*, Issue 2. 1990. 1-6 p.
9. Jeffrey D. Sachs. *The age of sustainable Development*//Columbia University Press New York, March 2015. – 544 p.
10. Eisenstein J., Ebsworth, M., and Vaidhyathan, V. «Obama on Education – A-Plus Values, F-Minus Policies». *Huffington Post*. January 12, 2011. Electronic access: [http://www.huffingtonpost.com/chris-weigant/guest-column-obama-on-edu_b_808350.html].
11. Neumeyer E. «Sustainability and well-being indicators»/ United Nations University / WIDER. – 2004. – 22 p.
12. Lejano Raul. «Assemblage and Heterogeneity in Social-Ecological Systems,» *Progress in Human Geography // Environmental assessment and Management* – 2016. – P. 12-21.
13. Leitmann J., C. Bartone, et al. «Environmental management and urban development: issues and options for third world cities // *Environment and Urbanization* 4(2). – 1992. P. 131-140.
14. Ingram, M, H. Ingram, and R. Lejano «Environmental action in the anthropocene: The power of narrative networks». *J. of Env. Policy and Planning*. – 2015. – P. 1-16.
15. Kostka Ilka H. and Eisenstein Ebsworth, M. (2014). «Using Turnitin to support students' understanding of textual borrowing in academic writing: A case study». In Li Shuai and Swanson Peter (Eds.) *Engaging Language Learners through Technology Integration: Theory, Applications, and Outcomes* / Hershey, PA: IGI Global. – 2014. P. 45-72. DOI: 10.4018/978-1-4666-6174-5.ch003.
16. *The Global Goals: Resource and Media Kits for the Sustainable Development Goals*. – 2016.
17. Giuliana Vinci, Donatella Restuccia, Francesca Pirro, *Innovazione e Competitività: Biotecnologie e Sviluppo sostenibile*, Società Editrice Universo, Roma. – 2010.
18. Goldstein B., A. Taufen Wessells, R. Lejano, and W. Butler. «Narrating resilience: Transforming urban systems through collaborative storytelling.» *Urban Studies* 52(7). – 2015. – P. 1285-1303.
19. Jari Lyytimäki, Satu Lähteenoja, Mikael Sokero, Satu Korhonen, Eeva Furman // *Agenda 2030 in Finland: Key questions and indicators of sustainable development*. – 2017. – 91 p.
20. HATEM F «Le concept de «développement soutenable», *Economie prospective internationale*, №° 44, 4° trimestre. – 1990. P. 101-117.
21. Voytsekhovska V., Butzbach O. *The environmental sustainability – assessment of regional priorities for air pollution reduction // Economics, Entrepreneurship, Management*, Lviv Polytechnic National University, Vol 3, № 1, 2016. – P. 63-68.

SPOŻYWCZA I ENVAYROMENTALNA KRYZYSU WSPÓŁCZESNOŚCI

Współczesne środowisko naturalne w znacznej mierze zależy od ingerencji człowieka u jego i bezpośrednio wpływa na ich same. Ekonomiczne i envayromentalne działania ludzkości na jednym kontynencie mogą mieć jednocześnie skutki na innym. Konflikty w jednym regionie mogą spowodować odpowiednie skutki w innym. Ludzkości, dla koegzystencji, koniecznie mieć pewną część bogactw naturalnych, bezpieczne i zdrowe otaczające środowisko. Takie konceptualne warunki terażniejszości znajdują się pod groźbą jak od strony przemiany klimatu tak i przez nieosłoniętą środowiska naturalnego. Te problemy przyznają się jako taki, że przedstawiają największy priorytet do rozstrzygnięcia w globalnej współpracy. Przemiany w środowisku naturalnym mają zauważalne socjalne i ekonomiczne skutki i, niewątpliwie, wpływają na zdolność ludzi i wspólnot osiągać swojego potencjału jak ludzkości na ogół tak i wyrażać swoje prawa jak każdego oddzielnego członka społeczeństwa.

Globalnego i nieogarnionego charakteru w światowej gospodarce nabywa problematyka zabezpieczenia ludzkości żywnością i problematyka zabezpieczenia spożywczego bezpieczeństwa. Dziś pierwszoplanowymi pytaniami do rozstrzygnięcia są przewyciężenie ubóstwa i wytepienie głodu. Zubożenie ludzkości jest głównym socjalnym wezwaniem spożywczego kryzysu. Na całym świecie artykuły żywnościowe są w dostatecznej ilości dla całej ludności, jednak, produkcja żywności nie zabezpiecza się tam, gdzie jego potrzebują. I, te kraje, które posiadają spożywczymi zasobami, mają istotną przewagę w ekonomicznej rywalizacji. Tomu, zabezpieczenia ludzkości żywnością jest głównym paradygmatem życia człowieka i przedmiotem międzynarodowego socjalno-ekonomicznego współpracy.

Ograniczona produkcja artykułów żywnościowych jest określona pewnymi właściwościami ich użycia i powiązana z globalnymi przemianami klimatu; chemicznym zabrudzeniem rolniczych ziem; wyprowadzeniem ziem z rolniczego obrotu przez rozszerzenie pustelni(w szczególności, Sahary w Afryce); dużą zużycie zasobów produkcje; nierównomiernością możliwości produkcji surowcowych spożywczych zasobów oddzielnych kontynentów, regionów i krajów; i, właśnie główne – stałym wzrostem ludności planety.

Problematyka niewydolności zabezpieczenia produktami żywienia obserwuje się w najbardziej wrażliwych regionach Bliskiego wschodu i Północnej Afryki(Near East and North Africa – NENA). Właśnie tu poziom ubóstwa i niedożywienia jest najwyższy w porównaniu do innych regionów. Produkcja artykułów spożywczych odstaje od potrzebnego na jego popytu, co doprowadza do zwiększenia deficytu i stanowi szybki wzrost importu. Wzrost potrzeb w żywnieniu i ograniczona wewnętrzna baza dostarczenia zrobiły region NENA największym importer-netto zbożowych w świecie, przy czym więcej połowy konsumpcji zbożowych odbywa się z innych regionów. Na razie można obserwować znikome zmniejszenie ilości nie

dojadających jaźni w podregion Rady współpracy krajów Perskiej zatoki Gulf Cooperation Council(GCC).

Zarządzanie sytuacją demograficzną jest priorytetem w regionie NENA. Wzrost populacji regionu charakteryzuje się wysokimi wskaźnikami – około 2% rocznie w porównaniu ze średnim światem – 1,2%. Obecnie populacja regionu szacowana jest na około 400 milionów, do roku 2050 ma wzrosnąć do 600 milionów.

Region NENA jest jednym z najmniejszych źródeł świeżej wody pitnej. W ciągu ostatniego półwiecza otrzymania odnawialnej wody na osobę spadła, a 10% od średniej światowej [1]. Innym poważnym problemem w regionie jest utrata żywności. Według naukowców, 34% z produktów spożywczych, nadających się do spożycia przez ludzi jest zgubiony lub zmarnowane [2].

Kryzys żywnościowy jest problemem nie tylko dla biednych krajów. Paradoksalne jest to sytuacja, w której ludzie są precyzyjnie głodu w tych krajach, gdzie rosną żywności. I to kraje agrarne więcej niż inni narażonych na głód. Lyudsvto niedożywione wszędzie, ale stosunek dobrze karmione i głodny w różnych krajach jest inna. Zakłada się, że do roku 2050 zapotrzebowanie na żywność wzrośnie o 70%. Tak więc, 80% głodujących na świecie, bezpośrednio zaangażowanych w produkcję żywności. To nie tyle ilość jedzenia, ale w sile nabywczej. Światowa Organizacja Zdrowia uważa, że niedożywienie – poważne zagrożenie dla zdrowia ludzkiego. Podczas gdy w krajach postindustrialnych, ludzie rzucają żywność nadaje się do stosowania w słabo rozwinięty – głodu. Według Organizacji Narodów Zjednoczonych (Global Food and Beverage zimno łańcucha logistycznego Market 2016–2020), około jedna trzecia całej żywności wyrzuca rocznie, co stanowi około \$ 1 biliona dolarów. pod względem wartości. Podczas ruchu żywności stracił 40%, co jest produkowane, oznacza to, że tylko 60% podlega recyklingowi. Ponadto kolejna niezwykła sytuacja jest taka, że jedna trzecia produkowany dzieli gazów cieplarnianych zagrażać środowisku.

XXI wiek charakteryzuje się niewystarczającą ilością produktów spożywczych i ich niską jakością, nieracjonalną zawartością składników odżywczych (pierwiastki śladowe, witaminy, białka). Obecnie żywność nie jest kaloryczna i ma nieracjonalną strukturę (niska zawartość witamin i białek pochodzenia zwierzęcego). Według danych Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) około 2 miliardy ludzi na świecie, którzy dobrze jedzą, cierpią z powodu braku witamin i minerałów. A w krajach rozwijających się około 800 milionów ludzi jest stale głodnych [3].

Jednocześnie kraje rozwinięte wydają mniej na siłę nabywczą na żywność na jednego mieszkańca. Przeciętnie takie gospodarstwa domowe wydają około 20% swoich dochodów na żywność, podczas gdy najmniej bezpieczne kraje zapewniają bezpieczeństwo żywności – Afryka Subsaharyjska wydaje ponad 50% (a czasami nawet 70%).

Różne metody walki z niedożywieniem są oferowane krajom świata. Na przykład Brazylia wierzy, że można poradzić sobie z głodem, jeśli wspieramy lokalnych rolników. Dlatego państwo zaczęło kupować żywność od małych gospodarstw, zapewniając jednocześnie rozwój społeczny i gospodarczy wsi. Brazylia zmniejszyła liczbę osób cierpiących z powodu ubóstwa o 20 milionów, inwestując w rolnictwo i przemysł spożywczy.

Francja, kraj, który zaczął walczyć politykę dużych supermarketach, które emitują odpowiednie jedzenie, zmuszając je do otrzymania produktu organizacje charytatywne rozdawać żywność ubogim.

Ciekawostką jest fakt, że Organizacja Narodów Zjednoczonych oferuje niektórym kategoriom ludzi i narodów użycie jadalnych owadów. Eksperci opracowali program, który pomaga radzić sobie z głodem w najbiedniejszych regionach, ponieważ owady są bardzo pożywne i zawierają dużo białek, tłuszczów i minerałów. Prawie 2 miliardy ludzi regularnie używają stawonogów w wielu regionach Afryki, Azji i Ameryki Południowej.

Dzisiaj, jak nigdy przedtem, ludzkość potrzebuje nowej konceptualizacji swojego istnienia w połączeniu ze środowiskiem środowiskowym. System relacji «człowiek-natura» jest dość skomplikowany. Wykorzystywanie środowiska ludzkości tylko po to, aby przetrwać, nie zdaje sobie sprawy z końcowych katastrofalnych konsekwencji dla siebie. Niewątpliwie natura jest dla człowieka głównym środkiem egzystencji, ale konsekwencje ingerencji w naturę zależą od priorytetu celów życia każdego podmiotu działalności. Jest to dostosowanie do praw naturalnych, które mogą zapobiec utracie zasobów naturalnych i usług niezbędnych dla życia ludzkiego. Dziś globalne problemy sektora spożywczego można scharakteryzować jako zbiór problemów społeczno-przyrodniczych, których rozwiązanie zapewni przyszłość ludzkości i ocali cywilizację.

Brak bezpieczeństwa żywnościowego i niedożywienia – to najbardziej dotkliwe i objawem długotrwałych kryzysów co negatywnie odbija się na źródłach systemów utrzymania i żywności. Niedożywienie, wzrost populacji i rosnące dochody – wraz ze zmianą klimatu i niedoborów wody – razem stwarzają poważne problemy w celu osiągnięcia globalnego bezpieczeństwa żywnościowego. Brak żywności nie tylko prowadzi do głodu i niedożywienia, ale także do pogorszenia stanu zdrowia, zwiększyć katastrofy humanitarnej w niektórych regionach do szybkiego wyczerpania odpowiednich gruntów rolniczych oraz wszelkiego rodzaju konfliktów.

Zatem ogólnym zadaniem człowieka jest zapewnienie rosnącej liczby sejf, pożywne, niedrogich i jakości żywności w czystym środowisku envayromentalnomu.

References:

1. United nations, department of economic and social affairs – Population division, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/en/development/desa/population/>.
2. Food and Agriculture Organization. 2016. global food losses and food waste – extent, causes and prevention. Rome. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/docrep/014/mb060e/mb060e.pdf>.
3. Глобальні проблеми людства. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – [Ukrmap ukrmap.su/uk-g11/1371.html](http://Ukrmap.ukrmap.su/uk-g11/1371.html).

**Липич Л. Г., д.э.н., профессор, декан факультета,
Кужель Э. В., патентный поверенный Украины,
Ильиных А. В., предприниматель,
Восточноевропейский национальный университет
г. Луцк, Украина**

РОЛЬ ИКТ В СТРАТЕГИЧЕСКОМ ПЛАНИРОВАНИИ ТЕПЛОВОЙ ЭНЕРГЕТИКИ СТРАНЫ

Уровень, темпы развития экономик и энергобезопасность стран в условиях глобализационных процессов в различных сферах деятельности людей в значительной мере связаны с эффективностью национальных инновационных систем, основными формами взаимодействия которых и каналами получения и передачи технологий являются информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), инновационные продукты, покупка и продажа патентных и беспатентных лицензий.

Основываясь на системном подходе с использованием программных материалов международных организаций и экспертных агентств ведущими экономистами и учёными Украины осуществлён анализ современного состояния и влияния на перспективы социально-экономического развития и формирования деятельности в сфере тепловой энергетики.

Методами структурирования и синтеза определены тренды и вызовы, а также разработаны предложения по вопросам инновационности теплоэнергетики.

Для объективности оценки уровня развития технологий влиятельные международные организации осуществляют ежегодное рейтинговое оценивание стран, пользуясь индикаторами оценок в форме комплекса индексов, таких как: индекс экономики знаний, индекс способности к инновациям, индекс сетевой готовности, индекс патентной (изобретательной) активности и др.

Так, индекс экономики знаний определяет результативность технологической сферы и формируется из 4-х подиндексов: режима экономики и правовых институтов, инновационная система, образование и информационно-коммуникационные технологии (ИКТ).

Огромный потенциал ИКТ как катализатора социально-экономического развития уже давно не подвергается сомнению ни со стороны предпринимателей, ни со стороны научного сообщества и международных организаций. Глобализация экономических процессов испытывает всевозрастающее влияние создания, распространения и применения знаний для информации деятельности людей, что нереализуемо без широкомасштабного использования ИКТ.

Позиция Украины в этом рейтинге на протяжении нескольких лет была неизменной и занимала 51-е место [1].

Являясь одним из наиважнейших показателей, что определяет готовность страны к развитию ИКТ, выделен индекс сетевой готовности (WFF-INSED Network Readiness Index) [NRL], который учитывает наличие

условий для развития ИКТ и готовность их использования в коммерческом и государственном секторах экономики. По этому индексу Украина занимает 75-е место среди 142-х исследованных стран международными организациями [1].

Интересен анализ динамики NRL и его субиндексов в ретроспективном контексте: по сведениям обследования [2] можно сделать вывод, что показатели Украины по продуцированию ИКТ являются лидирующими, а наихудший рейтинг наблюдается в вопросах состояния окружающей среды (105-е место).

В последние годы структура ИКТ была усовершенствована и сфокусирована больше на оценку влияния ИКТ на конкурентоспособность.

К индексу добавили новые актуальные индикаторы такие как, например, количество пользователей широкополосных сетей мобильной связи, но при этом был изъят ряд устаревших индикаторов.

В первую пятёрку лидеров по индексу сетевой готовности вошли: Южная Корея (8,93), Дания (8,88), Исландия (8,96), Великобритания (8,75), Швеция (8,67), что касается Украины, то она переместилась с 69-го места на 79-е с индексом 5,23 [2].

Задачи обеспечения высокого уровня и качества энергонезависимости, экологизаций среды в нашей стране предполагают необходимость совершения реформаторского рывка, чтобы многократно поднять ВВП в расчёте на одного человека.

Украинским компаниям работать на международных рынках тяжело. Никто не ждёт передовые разработки Украины на глобализованных рынках, особенно в области энергетики и никаких преференций предоставлять им не намерены. К сожалению, слава Украинской науки уже не является значительным фактором, поскольку во многих отраслях знаний лидерские позиции за последние годы страна утратила. Сделать новый успешный продукт на устоявшихся международных рынках, где действуют игроки высокоразвитых экономически стран, очень сложно. В этих условиях наиболее эффективной стратегией продвижения национального инновационного продукта может быть лишь создание узкоспециализированных технологических ниш с возможностью построения высоких технологических барьеров для вхождения в них конкурентов.

Развитые страны прочно удерживают лидерские позиции на рынках высоких технологий и продвигаются всегда дальше по пути научно-технологического прогресса, экспортируя при этом относительно устаревшие технологии и продукты на рынки менее развитых стран.

Поддержка государством инновационного обновления топливно-энергетического комплекса является одним из принципов обеспечения энергобезопасности страны, а соответственно развития национальной экономики. К сожалению, современное состояние энергобезопасности ведущими экспертами характеризуется как неудовлетворительное из-за изношенности технологического оборудования, низкого КПД тепловых станций, высоких потерь энергосырьевых ресурсов, невысокого объёма и создания объектов альтернативной энергетики по сравнению с традиционной.

Ни для кого не будет открытием напоминание о масштабности угрозы, исходящей от техногенных процессов, которые происходят повсеместно. Динамика их развития характеризуется экспертами в основном негативно.

Так, например, по данным статистики Украины выбросы загрязняющих веществ в воздух от стационарных и передвижных источников в млн. т. составляют 6,678; выбросы двуокиси углерода – 198,2;

сброс загрязнённых вод на поверхность водных объектов – 1744,0.

Больше всего загрязняют атмосферу работающие теплоэнергостанции, выбрасывающие миллионы кубов вредных газов, сажи. Кроме того, они покрывают сотни гектаров земли шлаком и золой.

Второе место по загрязнению среды прочно закрепилось за автомобильным транспортом 5,5 млн.т., что составляет 39% от всего объема выбросов. Не на последнем месте по техногенной нагрузке гидро- и атомные станции.

Вот почему эколого-экономические проблемы требуют безотлагательного решения.

К стратегическим решениям можно отнести такие как:

необходимость ускорения перехода на возобновляемые источники энергии: ветро-солнце-биоэнергетика и стимулирование к переходу на эколого-сбалансированные виды транспорта.

Учитывая возрастающий интерес мировой энергетики к экологическому бизнесу, осознания необходимости ресурсосбережения, независимость страны от поставщиков энергоносителей из-за рубежа, волатильность энергопоставок влиятельная в стране организация «Украинская аграрная конфедерация» начала цикл мероприятий, посвящённых инновационному развитию агробизнеса, отмечая при этом, что возможно «очень скоро альтернативные технологии в биоэнергетике станут безальтернативными» [3].

Может быть, на сегодняшний день говорить о крупномасштабном использовании «зелёных технологий» в Украине несколько преждевременно, но патентование технологий и конструкций в области использования возобновляемых источников энергии, в частности солнечной в целях экономии тепла идёт уже достаточно интенсивно.

Что касается ИКТ, то необходимо отметить, что в Украине создана достаточно мощная ИКТ-инфраструктура, а чём свидетельствует активный рост широкополосного доступа в интернет, но обследования реальных международных организациями в нашей стране свидетельствуют о значительном отставании уровня использования ИКТ от уровня готовности к развитию информационного общества из-за неадекватного спроса реального сектора экономики, в частности теплоэнергетики, где считают ИКТ вспомогательным инструментом, способным в незначительной степени улучшить социальные и экономические показатели. На самом же деле рейтинговые показатели стран с высокоразвитой экономикой свидетельствуют о том, что применение ИКТ в реальном секторе экономики может существенно повысить эффективность деятельности предприятий и их конкурентоспособность.

Литература:

1. Knowledge Economy Index 2012 Ranking. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://siteresources.worldbank.org/INTUNIKAM/Resources/2012.pdf>.
2. Knowledge Economy Index 2012 Ranking. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://siteresources.worldbank.org/INTUNIKAM/Resources/2012.pdf>.
3. Зарицька Н. // На шляху до екологічного бізнесу та енергонезалежності України // Економіст – № 3 – 2018 – С. 46.

Мейш А. В., к.е.н., доцент,

Ядуха С. Й., к.е.н., доцент,

*Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна*

ОСНОВНІ ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПОТОКАМИ В ПРИРОДООХОРОННУ ДІЯЛЬНІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Одна з найскладніших проблем переходу до ринкових відносин в Україні – перерозподіл повноважень і прав у сфері інвестицій між центром і регіонами. Нові соціально-економічні умови господарювання визначають і нові підходи до оцінювання інвестиційного потенціалу регіонів, ставлять завдання аналізу моніторингу й пошуку шляхів вирішення проблем, пов'язаних з інвестиційною діяльністю на всіх регіональних рівнях [2].

При дослідженні природних та суспільних процесів, оцінки інвестиційної привабливості у регіональному розрізі часто виникає потреба кількісно оцінити те чи інше явище, дати йому узагальнюючу оцінку, яка б враховувала різноманітні ознаки та параметри, їх варіацію та ієрархію (ступінь значущості) і забезпечувала порівнянність об'єктів, територіальних комплексів, слугувала базою для обґрунтованого прийняття управлінських рішень.

Необхідно виділити чинники, які впливають на формування інвестиційної природоохоронної діяльності на рівні регіонів. Рис. 1 містить угруповання основних критеріїв і показників оцінки природоохоронної діяльності на регіональному рівні. Основною оцінкою, яка свідчить про благополучність регіону у природоохоронній сфері, є якість навколишнього середовища, екологічна ситуація регіону, ступінь інтенсивності природоохоронної діяльності.

Особливістю екологічного стану регіону як оцінки, що характеризує природоохоронну діяльність, є те, що він визначається на конкретний час, на даний момент, але відбиває процеси (як негативного впливу, так і охорони довкілля), що відбувалися протягом тривалого періоду часу.

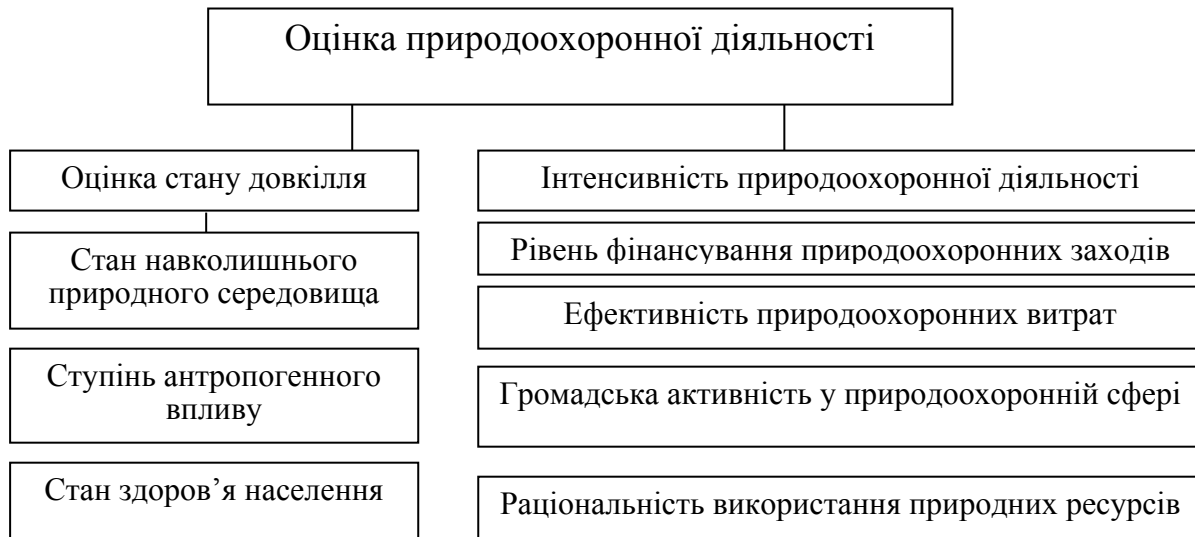


Рис. 1. Класифікація критеріїв та показників оцінки природоохоронної діяльності

Враховуючи складну екологічну ситуацію в Україні, загострення еколого-економічних протиріч, резонанс та увагу, які отримали екологічні проблеми на сьогодні у суспільстві все частіше піднімається питання про необхідність інтегральної оцінки якості природного середовища, стану довкілля зокрема у регіональному розрізі [1]. При виведенні такої характеристики увага акцентується на оцінці забруднення та аналізі часткових показників – обсягів скидів, викидів забруднюючих речовин, площі земель, зайнятих відходами, розораності земель та інших. Проте окрім звичайного поточного забруднення довкілля місцевими стаціонарними та пересувними джерелами, слід враховувати багато інших чинників, без яких неможливо об'єктивно оцінити ситуацію. Це твердження пов'язане, передусім, з тим, що окрім наявних у регіоні стаціонарних та пересувних джерел викидів загальний фон забруднення формується і під впливом транскордонних перенесень забруднюючих речовин. Причому шкідливі речовини переносяться в системах повітряних потоків, у річкових потоках, системах морських та океанічних течій на значні віддалі. Тому при оцінці рівня забруднення регіону слід враховувати географічне положення регіону, у тому числі його сусідство із промислово розвинутими регіонами.

Регіони України мають різні ступені забрудненості. Відрізняються вони і за своєю активністю у природоохоронній діяльності, її інтенсивністю, тією увагою, яка приділяється екологічним проблемам. Серед факторів, що обумовлюють екологічні умови певного регіону, важливе місце займають густота населення, результати господарської діяльності людей, спеціалізація регіону та концентрація виробництва, ступінь інтенсивності використання природних ресурсів, дотримання природоохоронних вимог. Для ефективного управління процесами залучення інвестиційних ресурсів в регіоні необхідно враховувати, що рівень оцінки стану довкілля та рівень інтенсивності природоохоронної діяльності значною мірою впливають на його обсяги. Можна

зауважити, що рівень інтенсивності природоохоронної діяльності має більш значний вплив, ніж рівень стану довкілля.

Основні етапи реалізації механізму управління потоками інвестиційних ресурсів в природоохоронну діяльність у регіони України представлені на рис. 2. Виходячи із запропонованої схеми основних етапів формування механізму управління потоками інвестиційних ресурсів у регіони України, на першому етапі необхідно визначитись зі станом інвестиційних процесів в природоохоронну діяльність.

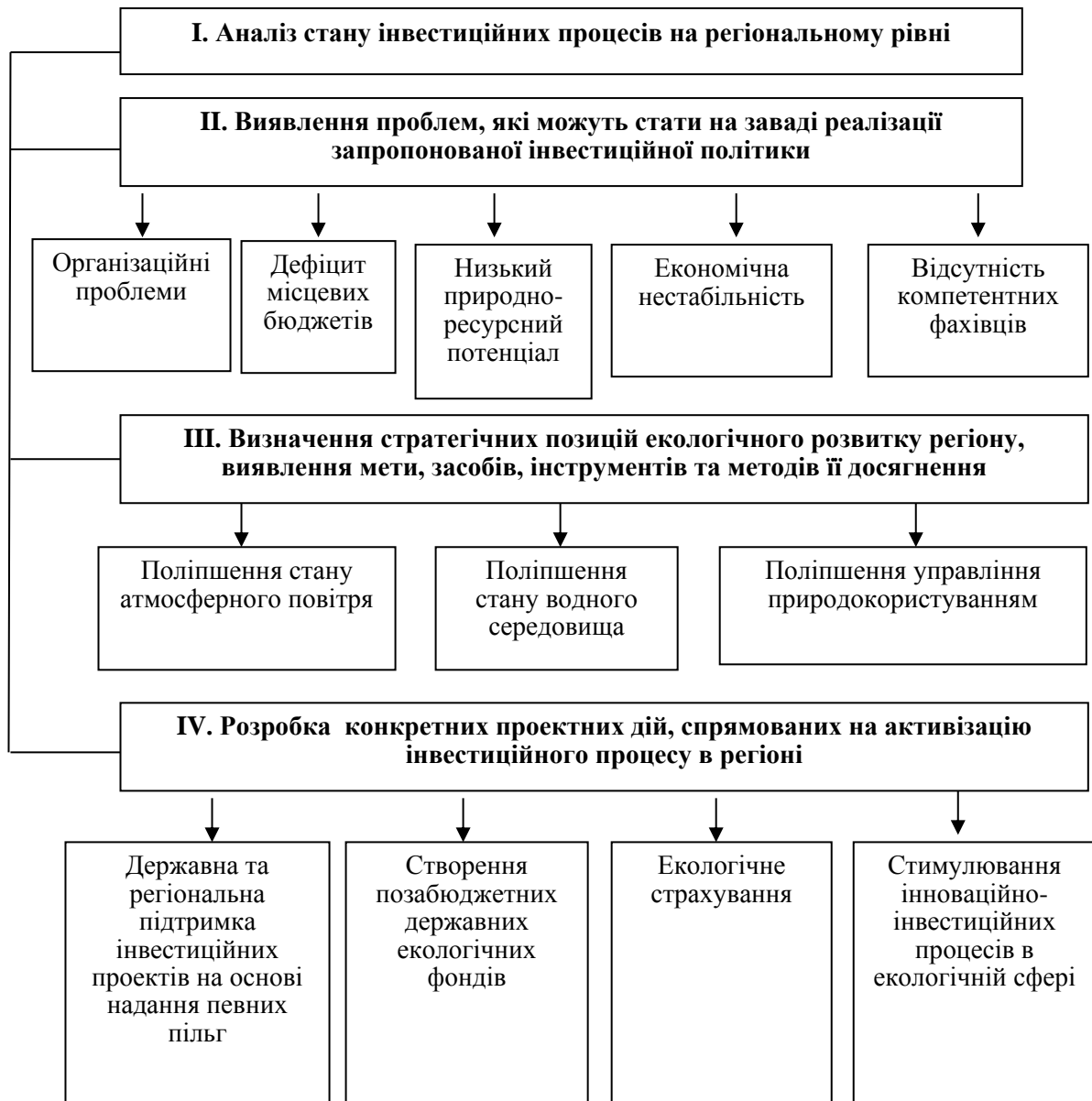


Рис. 2. Етапи реалізації механізму управління інвестиційними потоками в природоохоронну діяльність регіонів України

Пропонований показник інтенсивності природоохоронної діяльності може слугувати вагомим інструментом при плануванні та реалізації екологічної політики як на рівні держави, так і на регіональному рівні, оскільки дає можливість оцінити місце регіону серед інших.

Проблеми реалізації інвестиційної політики умовно поділяються на організаційні та економічні. До організаційних проблем, які можуть заважати активізації інвестиційного процесу, належать наступні:

- суб'єктивізм при визначенні вирішальних напрямів реалізації інвестиційної політики та визначенні стратегічних пріоритетів;
- розбіжності у поглядах учасників інвестиційних процесів на необхідність першочергових інвестиційних вкладень;
- відсутність компетентних і підготовлених фахівців.

До економічних проблем, які можуть заважати активізації інвестиційного процесу, належать наступні:

- високий рівень дефіцитності місцевих бюджетів;
- низький природно-ресурсний потенціал;
- високий рівень соціальної незабезпеченості на регіональних рівнях; економічна нестабільність у регіоні.

Перехід до конкретних практичних дій з активізації інвестиційного процесу в регіоні має включати:

- обов'язковий облік і соціально-економічну оцінку природних ресурсів;
- систему планування, фінансування та матеріально-технічного забезпечення;
- механізм договорів і ліцензій на комплексне природокористування;
- плату за забруднення навколишнього природного середовища;
- створення позабюджетних державних екологічних фондів;
- систему екологічного страхування;
- створення сучасного механізму стимулювання охорони навколишнього природного середовища.

Входячи зі стратегічної ролі екокризових промислових регіонів у розвитку соціально-економічної стабільності країни видається дуже актуальним формування якісно нової регіональної політики. В її основі повинні бути: системний підхід, наукова обґрунтованість, компетентність, конкурентоспроможність.

Методологічне обґрунтування вибору стратегічного курсу природоохоронної політики дають можливість сформулювати найбільш оптимальний варіант у розв'язанні еколого-економічних проблем.

Література:

1. Евдокимов А. В. Формирование критериальной базы для оценки эколого-экономического уровня территории: методы решения экологических проблем / А. В. Евдокимов. Под ред. д.э.н., проф. Л. Г. Мельника. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2007. – С. 19-27.

2. Еколого-збалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм: монографія / Т. П. Галушкіна, А. М. Грановська. – Одеса, 2009. – С. 67-71.

3. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.91: за станом на 29.06.2010 [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-12>.

4. Законодавство України про екологію (3-є вид., перероб. і доп.) / О. А. Роїна. – К.: КНТ, 2007. – 472 с.

THE MECHANISM FOR FORMING THE SYSTEM OF INDICATORS OF NATURAL ENVIRONMENTAL ACTIVITIES IN MODERN CONDITIONS

Environmental protection is a set of measures aimed at maintaining in balance the balance between the industrial needs of society and the natural environment, organized by authorities at all levels and functioning steadily for the sake of preserving the life and well-being of future generations.

At the present stage of the development of society, a crisis ecological situation is observed, caused primarily by the fact that the extensive formation of the economy was carried out to the detriment of nature, thereby causing it significant harm and specifically reducing its ability to self-repair.

Formation of a system of environmental performance indicators is an important task in terms of subsequent analysis of the causes that affect these indicators. Classification of indicators by functional characteristics contributes to the creation of a single information base, justifies the need for effective methods for assessing environmental protection activities, contributes to the development of methods for economic evaluation of ensuring the dynamic sustainability of the results of many environmental measures.

A number of authors propose to formulate indicators of sustainable development in three groups: environmental indicators, economic development indicators, social development indicators. At the same time, indicators of social development include the following indicators:

- the health indicators of the population;
- the indicators of the quality of life of the population;
- the indicators of social activity;
- the demographic indicators [1].

Sustainable development involves the consideration of many aspects: ecological, economic, social, political.

On the basis of the theoretical and practical sources studied, we proposed a classification of environmental performance indicators in three directions: the way of conducting, the direction, the effectiveness. The development of this classification took into account the significance of each indicator in the overall system, taking into account their qualitative and quantitative characteristics.

The principles of building a system of environmental performance indicators are as follows:

- 1) the possibility of making new up-to-date information based on the latest achievements in the field of nature protection;
- 2) taking into account the qualitative and quantitative characteristics of indicators, as well as their importance in the overall process;

3) organization of levels depending on the importance of the indicator and place in the overall value system.

The system of indicators of nature protection activity by the way of carrying out this type of activity takes into account three aspects: ecological, social, economic.

The ecological aspect covers all areas of rational use, protection and restoration of natural areas. Moreover, this system of indicators implies flexibility of use, the possibility of permanent addition, change depending on environmental conditions.

The social aspect takes into account most of the directions related to human life activity. The relationship between environmental pollution and the quality of life of the population is reflected. Inevitably, the increase in labor productivity in the normalization of the environmental situation, the reduction of occupational diseases in environmentally-oriented enterprises, which will affect the reduction of payments from the social insurance fund for sick leave.

Thus, we will refer to social indicators as follows:

- the effect of preventing the loss of clean production due to diseases of workers due to environmental pollution;
- the effect of reducing payments from the social insurance fund on sick leave;
- the effect of reducing the costs of treating workers;
- the effect of increasing labor productivity due to the normalization of the environmental situation;
- the effect of reducing occupational diseases in environmentally-oriented enterprises;
- the effect of the duration and quality of life of the population;
- the effect of the birth of healthy offspring.

The economic aspect is primarily focused on the revenues from environmental activities. The indicator of profitability of this direction will be the dynamics of the results of capital investments, current spending, income from resource-saving activities. As a result of the implementation of environmental measures, significant savings on environmental payments can be achieved by reducing the anthropogenic load, as well as saving on fines for violating environmental legislation. The current costs of research and development in the field of environmental protection and rational nature management, the costs of education in the field of environmental protection will in the future give a significant financial gain. The information on this will necessarily be reflected, and taken into account in the system of environmental performance indicators.

The classification of indicators in the direction of environmental protection takes into account two processes – measures to prevent environmental pollution and measures to eliminate the effects of pollution.

Thus, we will consider the following indicators: the results of measures to prevent environmental pollution; the results of measures to eliminate the effects of pollution.

Indicators of environmental performance demonstrate the ability of an object to achieve certain results with the least effort and time.

In the system of indicators we included: the results of the indicator of total (absolute) efficiency; the results of the indicator of comparative (relative) efficiency.

For the qualitative characterization of environmental performance indicators, relative indicators are used that demonstrate the effectiveness of various measures. The quantitative characteristic takes into account the volume estimates, the growth rates of economic and environmental values reflected in monetary or physical equivalent and expressed in absolute terms.

In order to identify potential factors that violate the financial, economic, environmental and social sustainability of environmental performance in a timely manner, the situation is monitored.

The algorithm for assessing the dynamic stability of environmental performance in a multiply connected economic and ecological system [2] allows one to monitor the possibility of loss of sustainability and to timely implement a set of preventive measures in accordance with a certain direction: financial, economic, environmental, social.

Particular attention in the concept of sustainable development refers specifically to the regional aspect. The problems to be solved in each region should, to a large extent, correspond to the tasks, but at the same time it is necessary to take into account local peculiarities, which provides for the specifics of the region; the formation of an economic regional mechanism regulating socio-economic development, including environmental management and anthropogenic impact on the environment.

The urgent need to introduce a regulatory mechanism is caused by crisis phenomena in all spheres: political, economic, environmental, social, demographic, etc. All these areas are closely interrelated. Crisis phenomena in one of them leave an imprint on the other [3]. So the political instability of recent years causes inevitable changes in foreign economic relations, which is characterized by the instability of the economic course within the country with an orientation not so much to development as to maintaining the current positions. The lack of developed economic ties within the country is undermined by the established industrial mechanism, which in turn leaves an imprint on environmental activities.

Thus, the timely recording of environmental performance indicators in addressing the problems of regulating social and economic development will be very appropriate in modern conditions.

References:

1. Burkinsky B.V. Nature management: the basics of economic and environmental theory / B.V. Burkinsky, V.N. Stepanov, S.K. Harichkov. – Odessa: IMPEER National Academy of Sciences of Ukraine, 1999. – 350 p.
2. Popova M.A. Modern trends of optimization the multiply-connected economic-ecological system in conditions of complex fluctuations / E.V. Sadchenko, M.A. Popova // Perspective directions of scientific researches: Collection of scientific articles. – Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, 2016. – P. 55-58.
3. Popova M.A. Regional perspectives of formation complex multiply-connected management system in environmental protection activities / E.V. Sadchenko, M.A. Popova // Economics, management, law: challenges and prospects: Collection of scientific articles. – Discovery Publishing House Pvt. Ltd., New Delhi, India, 2016. – P. 97-100.

**Suhina O. M., Candidate of Economic Sciences,
Senior Science Researcher,
«Institute of Environmental Economics
and Sustainable Development»
of the National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine**

**Ulyts'kyi O. A., Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor, Director,
Laureate of the State Prize of Ukraine,
Educational-Scientific Institute of Ecological Safety and Management
State Environmental Academy of Graduate Education and Management
Kyiv, Ukraine**

**Plakhotnii S. A., Candidate of Economic Sciences,
State Environmental Academy
of Graduate Education and Management
Kyiv, Ukraine**

METHODOLOGY OF ECOSYSTEM ASSESSMENT OF DAMAGE FROM ATMOSPHERIC AIR AND WATER POLLUTION FOR THEIR PROTECTION

While in some European rivers, after the introduction of an ecosystem approach to the assessment of ecological damage, fish began to be driven, a significant part of Ukrainian ecosystems are degraded, as domestic enterprises are deprived of the stimulating economic mechanism of nature use and appropriating their environmental rents. In reality, the ecological rents should be received by the state (as a rentier) for granting temporary use of the assimilative potential of ecosystems, and to provide the Ukrainian people – the owner of the ecological rent – a satisfactory state of the environment.

One of the methodological approaches to determining the size of economic losses from pollution of water ecosystems and atmospheric air is a method based on the determination of the value of the environmental resources seized by users for their needs of the assimilation potential of aquatic ecosystems and atmospheric air.

The purpose of this scientific research is to develop a methodology for ecosystem assessment of damage from atmospheric air pollution and reservoirs in order to preserve them.

Fines for damage to the natural environment are currently insignificant in Ukraine and do not stimulate environmental users. Fines for non-compliance with environmental protection requirements are paid from profit, which reduces the size of the company's profits. For the time being, directors of companies and other employees are also fined, so they pay these fines on salaries, but the company's management first writes a bonus to the employee who was liable, and then he pays it in the form of a fine.

If the companies paid at least 50 kopecks per m³ for oxygen production (for today there is already equipment for receiving oxygen, nitrogen, argon and other

substances), then the rate of environmental tax for the release of sulfur dioxide into the atmosphere by stationary sources of pollution would be in millions times bigger. Therefore, it is necessary to economically substantiate both the rates of payments for pollution of the environment, and the size of such losses – for correlation.

We are asked to determine the cost of the assimilation potential of atmospheric air used by enterprises on the basis of artificial photosynthesis, and the assimilation potential of the reservoirs is based on the technology of reverse osmosis. The Japanese company «Panasonic» has developed in 2012 the world's first highly effective artificial photosynthesis technology, which allows you to receive organic substances from water and carbon dioxide using solar energy, and which can be used in future for the production of fuel for automobiles. We are offered on the basis of the cost of oxygen production by installing artificial photosynthesis to determine the size of losses for pollution of atmospheric air. That is, to determine the value of the required amount of oxygen needed to dilute a particular substance and its cost. For example, to dilute 1 mg of sulfur dioxide requires 20,0 m³ of air (including: about 4,2 m³ of oxygen, 15,6 m³ of nitrogen and other substances). Since the installation of artificial photosynthesis are still under development, are not sufficiently effective, and can not be purchased, it is therefore appropriate businesses to pay such amounts for which could be «buy» artificially produced oxygen, which would be accumulated in the relevant fund (or multiplied in banks, deposited on deposit), and then would be used to purchase artificial photosynthesis plants. Developers of the system of artificial photosynthesis to initiate the chemical reaction proposed to use a device that, in its functions and used in the manufacture of materials similar to the principle of operation of the solar cell. That is, to determine the production cost of oxygen, you need to know the cost of installing artificial photosynthesis (including the cost of solar panels needed for installation), the cost of its maintenance, the cost of water. Carbon dioxide from the atmosphere is free of charge.

It would be better if Ukrainian researchers developed their own systems of artificial photosynthesis, but, unfortunately, Ukrainian science does not develop at the necessary pace, and the school of economy of subsoil use was abolished at the National Academy of Sciences of Ukraine. That is why the National Academy of Sciences of Ukraine did not give a conclusion on expediency or in expediency of shale gas extraction in our state. In Ukraine, the problem of extraction of shale gas is very acute, because, on the one hand, these projects are of national importance, but on the other hand, they can be accompanied by pollution of the environment, because the method of hydraulic fracturing involves the injection of water with chemicals. As of early 2013, shale gas extraction in Ukraine was supported by 32 environmental organizations. Better, of course, if the Ukrainian developed proprietary technology of shale gas, as is probable burial of hazardous waste that may be imported into the territory of foreign oil and gas companies under the guise of chemicals for shale gas as it was before, when Poland to Ukraine under the guise fertilizers brought premixes, which turned out to be chemical wastes. There is also the probability of other negative environmental impacts, although the hydrogeological technology of the extraction company Shell involves the reuse of water, which is produced in closed loops at many plants, as well as the mine, which is now dumped into the reservoir. Although on April 11, 2013 the head of the Ministry of Ecology and Natural

Resources of Ukraine assured the public that there was no danger of water pollution during the extraction of shale gas.

In extraction of unconventional gas, it is necessary to create a system of effective independent environmental control, as well as to implement economic levers. On the basis of scientific research by the author O. M. Suhina [1] it was determined that the current rate of environmental tax for discharging sulfates (and chlorides) into water objects in Ukraine is 687 times lower than should be if the business entity paid at least UAH 4,64/m³ for water purification (according to the Donetsk State Institute of Design of Mines («Dondiproshakht») in 2013, and in 2018, 15,3 UAH/m³ – to date, the very cost of filtration and demineralization of water on an industrial scale, and, in particular, for the supply of drinking water in certain Donbass cities of cleared and desalinated mine waters).

In Israel, for example, the process of water purification is considered one of the best in the world, and is: 50 cents/m³ – the cost of wastewater treatment to drinking water, 40 cents/m³ – to the state of the technical, and 20 cents/m³ – for water, which used in agriculture. Desalination of sea water costs in this country 55 cents/m³. The most realistic cost of using water is from 3.5 to 5 dollars/m³. Such cost of water is already in many countries: Germany, England, Israel, Belgium.

We are asked to determine the cost of water used by economic operators to assimilate the potential of the water environment based on the determination of the cost of water purification by demineralization (reverse osmosis) – the process of removing suspended solids and dissolved mineral salts from water for use as drinking or in special technological plants. The process of demineralization of salty, including mine water is also quite expensive for enterprises. Water-purifying buildings for demineralization of water in 2013 cost more than 300 thousand UAH (10 m³/h capacity), (for comparison: the unit for demineralization of water «Reverse Osmosis PVRO-960» with a capacity of 960 l/h cost 63,2 thousand UAH), and in 2018 – 3,3 times more. It is therefore advisable to determine: either to pollute water or to clean.

In addition, in order to determine the adequate cost of using the assimilation potential of the aquatic environment, it is advisable to know the cost of constructing and exploiting artificial reservoirs. So, for the construction of 1 pond with an area of 1 hectare it was necessary in 2013 at least 20 thousand UAH (according to the State Agency of Fisheries of Ukraine), and now – 3 times more, and others.

Conclusions. Thus, the application of methodological approaches to the economic assessment of the used assimilation potential of the air environment (based on artificial photosynthesis) and water (which is based on the cost of water purification through its demineralization and other types of deep purification) will allow determining the adequate amount of damage for pollution of water ecosystems and atmospheric air.

References:

1. Сухіна О.М. Розвиток теорії екологічної ренти та справедливого її розподілу / О.М. Сухіна // Економіка України. – 2014. – № 7. – С. 49–68.

DEMOGRAPHY AND SOCIAL POLICY: THE EU EXPERIENCE AND PERSPECTIVES OF THE BLACK SEA REGION

Березіна С. Б., доцент кафедри страхування,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ

Сучасний світ настільки глобалізований, що любі зміни у міжнародних відносинах так чи інше відзеркалюються і на стані нашої країни. Розглянемо деякі ризики зовнішнього характеру, що спіткають економіку України у теперішній час.

Ризики глобалізації. Певні ризики постають перед нашою країною в зв'язку з процесами економічної і соціальної глобалізації. Глобалізація характеризується неймовірним пришвидшенням міжнародного розподілу світового багатства, капіталу і праці, з одного боку, і поглибленням рівня диференціації країн за економічним потенціалом. Особливою ознакою диференціації є пришвидшене зростання економік найбільш розвинених країн з одночасним зниженням абсолютних обсягів виробництва найменш розвинених у соціальному сенсі країн, до яких наразі можна віднести і Україну. Соціально-економічні ознаки нерозвиненості характеризуємо наступним чином: 30% населення країни проживає на селі, відсутній ринок ораної землі, у стані занепаду знаходиться фондовий ринок. Середній вік основних засобів становить 55 років, коефіцієнт оновлення складає 12%, а коефіцієнт ліквідації – всього 3.5%. Знос основних фондів становить понад 70% [1], що вважається критичною межею з точки зору екологічної безпеки. Частка інноваційних факторів у прирощенні ВВП не перебільшує 10%. Проблема в тому, що якби ця частка дорівнювала 100%, то й тоді це б означало прогресуюче відставання від Заходу, бо йдеться про нововведення, які морально застаріли 10 років тому. Отже, можна вважати, що в Україні відбувається *реноваційна* криза.

Завдяки тенденції подальшої міждержавної диференціації, ціни на товари, що імпортують економічно розвинені країни, будуть зростати (подібно тому, як це має місце при стратифікації доходів населення). Що стосується імпорту енергоносіїв (уранової руди, нафти, газу, вугілля, сланців, торфу, виробленої електроенергії тощо), то зростаючий ціновий тренд має одразу два чинника:

- 1) збільшення попиту;
- 2) поглиблення міждержавної диференціації.

Висновок для України – переорієнтація експорту в цілому на ринки економічно розвинених країн. Але для цього товари, що експортуються, повинні стати конкурентоспроможними. Для цього, в свою чергу, потрібне

широкопланове ввезення інноваційного капіталу, як це зробили, наприклад, Південна Корея і Китай. Головною перешкодою цьому становлять не закони України і не лише корупція влади, а особливі соціальні відносини, що склалися в Україні – так званий олігархат, або змішаний буржуазно-феодальний осередок.

Відкриття зовнішніх ринків переорієнтовує потік товарів (обмежений рівнем поточного виробництва) за кордон, що створить відносний дефіцит цих товарів на батьківщині. Результатом порушення рівноваги «пропозиція-попит» буде підвищення цін на відповідний товар на внутрішньому ринку.

Зазначимо, що підвищення ціни на один вид товару може знизити попит і ціни на інші товари, спонукаючи їх виробників до підвищення рівня продуктивності праці. (Підвищення цін спричиняє екстенсивне збільшення обсягів виробництва, а зниження цін спонукає до оновлення технологій).

Таким чином, саме розвиток експорту може стати акселератором відсталої економіки.

Отже, ознакою глобалізації виступає перерозподіл світового багатства і поглиблення диферціації країн світу за економічним потенціалом, а Україна опинилася серед країн з підвищеним ризиком стати економічним і соціальним парієм. Зараз країна знаходиться в стадії реноваційної кризи.

Ризики зовнішньої безпеки. Як відомо, більша частина військової техніки, яка є на озброєні, була виготовлена ще за радянських часів, і при цьому Україна не має замкнених циклів виробництва зброї. Але це не головне: країна позбавлена фундаментальної науки і військово-наукового потенціалу, достатнього для виправлення ситуації у довгостроковому періоді.

Зараз серед 84 найновіших військових технологій – 82 володіють США, 14 – РФ, 3 – Китай тощо: Україна у цьому переліку не значилась [2].

Наразі, Україна може сподіватися отримати допомогу ззовні лише тоді, коли сама буде сильною як у військовому, так і у загальноекономічному сенсі.

Що стосується розвитку оборонно-промислового комплексу відзначимо: підвищення державних інвестицій тільки тоді зможуть дати очікуваний ефект, коли оборонна промисловість опанує найсучасніші світові технології (від яких вона далека так само, як і цивільна промисловість). Для цього стратегічні військові підприємства мають стати в цілковитій власності корпорацій. Але такий крок буде виправданий тоді, коли сформується підприємницький інтерес до дослідницької і інноваційної діяльності у сфері виробництва саме зброї, що, у свою чергу, можливо лише у разі значного підвищення державою закупівельних цін і збільшення обсягів закупівлі (масштаб виробництва зброї на підприємствах має хоча-б досягти точки прибутковості).

У 2006 р. витрати з державного бюджету на оборону становили 0.39% ВВП проти 3% в середньому у світі. У 2016 році номінальний ВВП становив 2383.182 млрд. грн., а витрати на оборону – 109.7 млрд. грн., тобто вже 4.6% [1].

Отже, головні ризики оборонної безпеки країни у занепаді дослідницької і інноваційної діяльності. У той же час, має місце можливість підйому економіки за рахунок бюджетного фінансування оборонної промисловості (теорія мультиплікатора Дж. М. Кейнса [3]). Але проблема тут в тому, що цей захід одночасно знижує рівень соціальної допомоги, зменшує державну допомогу

виробникам сільськогосподарської продукції тощо. При цьому спрацьовує він не завжди.

Ризики зовнішнього інноваційного тиску на внутрішнє виробництво засобів виробництва. Явище інноваційного тиску полягає в наступному: надто великий розрив, що утворився між рівнем світових і вітчизняних технологій робить недоцільним всеосяжне новаторство на національному підґрунті. Як реакція, стає доцільним лише вибіркоче фінансування науково-інноваційної сфери національного походження. В інших випадках слід залучати іноземні інновації. Таке становище притаманне й іншим державам – членам СНД.

Зрозуміло, що тенденція інноваційного тиску в довгостроковому періоді буде посилюватися. Однак реакцію суспільства і держави передбачити важко (у чому полягає суть ризику). У разі зменшення обсягів фінансування національної складової інноваційних процесів бюджет виграє небагато (бо на сьогодні ці витрати невеликі), але знизяться темпи залучення іноземних інвестицій (бо знизиться можливість їх освоєння), що негативно позначиться на зовнішньоекономічному балансі, а разом з цим на темпах зростання ВВП і обсягах кінцевого споживання. Тобто, ризики зовнішнього інноваційного тиску відносяться до «зворотно залежних». У цілому ж конкуренція в інноваційній площині діє негативно на економіку України. Ця тенденція має давніші коріння і в майбутньому може посилюватися.

Література:

1. Державна служба статистики України www.ukrstat.gov.ua/.
2. Cole B. D., Godwin P. H. B. Advanced Military Technology and the PLA: Priorities and Capabilities for the 21st Century // The Chinese Armed Forces in the 21st Century. – Carlisle: U.S. Army War College, 1999. – P. 171.
3. Кейнс Дж. М. «Общая теория занятости, процента и денег», 1936 г.

Руденко О. М., к.е.н., науковий співробітник,
Науково-дослідний інститут праці і зайнятості населення
м. Київ, Україна

БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Створення умов для повноцінного життя і розвитку дитини, її благополуччя, зростання у безпечному сімейному оточенні є головними пріоритетами держави з метою формування майбутнього патріотичного суспільства. Особливо дана проблема загострюється у зв'язку з активізацією збройного конфлікту на сході України. Для удосконалення системи захисту прав та інтересів дитини в Україні наразі необхідним є поглиблення теоретичних основ на основі урахування міжнародного досвіду.

Академічний тлумачний словник української мови визначає «благополуччя» (англ. *well-being*) як життя в достатку й спокої. В той час як добробут (англ. *welfare*) – це матеріально-побутове забезпечення [1].

Ми поділяємо думку вчених, що термін «благополуччя» найбільш влучно характеризує якість життя дитини та акцентує увагу на її розвитку. Добробут же зосереджується на забезпеченні мінімальних потреб (фізичне здоров'я, базові потреби тощо) [9; 6].

Варто акцентувати увагу на тому, що термін «благополуччя» використовується для позначення якості життя людей і охоплює як суб'єктивні, так і об'єктивні аспекти. Суб'єктивне благополуччя фокусується на тому, як люди відчують себе. Об'єктивне благополуччя зосереджується на умовах, які впливають на здоров'я чи освіту. Обидві ці перспективи є цінними для розуміння благополуччя дітей [6].

Аналіз міжнародного досвіду щодо тлумачення понять «благополуччя дитини» наведено в табл. 1.

Таблиця 1

**Аналіз міжнародного досвіду щодо тлумачення поняття
«благополуччя дитини»**

Країна	Автор	Тлумачення поняття «благополуччя дитини»
1	2	3
США	К. Мур [9]	Являє собою всю дитину: фізичне здоров'я, розвиток та безпека, психологічний та емоційний розвиток, соціальний розвиток та поведінка, когнітивний розвиток та освітні досягнення.
Республіка Ірландія	Дж. Шенон, Дж. Маккан та інші [5]	Охоплює всі аспекти благополуччя дитини: фізичне, соціальне, емоційне, релігійне, моральне та інтелектуальне благополуччя.
Туреччина	П. Семерсі, Е. Ердоган [3]	Контекстне розуміння дитини в різних сферах, таких як здоров'я, матеріальне благополуччя, освіта, умови життя та навколишнього середовища та міжособистісні відносини.
Великобританія	Х. Сазерленд, Дж. Стаймен [7]	Стан, який характеризує усвідомлення свого потенціалу через власне процвітання, добробут, задоволення життям, здоров'я, евдемонію (людське процвітання) і щастя
Норвегія	М. Розе, Е. Моркезе [8]	Позитивний фізичний, психічний і соціальний стани. Посилюється за умов, які включають в себе позитивні особисті стосунки з дорослими та однолітками; середовище, що сприяє складній діяльності в приміщенні та на відкритому повітрі; інклюзивна спільнота, яка дає змогу кожній дитині відчувати радість та щастя, розкрити свій потенціал та виражати погляди на поточну діяльність.
Бельгія	Ф. Ліверс [4]	Коли діти почуваються добре, легко, діють спонтанно, демонструють впевненість, енергію та задовольняються основні потреби (в сенсі, наданому Маслоу)

Джерело: складено автором

Зміст поняття «благополуччя дитини» є доволі широким, адже останнє охоплює такі особливості, як сім'я та соціальне середовище, економічні обставини, охорона здоров'я, безпека, освіта, здоров'я [2]. У звіті Британського парламенту виокремлюють шість пріоритетів благополуччя дітей: 1) Умови навчання та розвитку; 2) Позитивний погляд на себе та особистість, яку поважають; 3) Мати достатньо того, що має значення; 4) Позитивні стосунки з родиною та друзями; 5) Безпечне домашнє середовище; 6) Можливість брати участь у позитивних заходах, щоб процвітати [6].

Виходячи зі змісту поняття благополуччя та враховуючи специфічність перетворень в сучасному українському суспільстві, сформулюємо концептуальні положення, що розкривають зміст поняття «благополуччя дитини»: 1) благополуччя дитини – це важлива складова національного благополуччя; 2) благополуччя дитини забезпечується спільними зусиллями батьків і держави; 3) благополуччя дитини охоплює як суб'єктивні, так і об'єктивні аспекти; 4) благополуччя дитини акцентує увагу не тільки на якості життя дитини, а й на її розвитку; 5) благополуччя дитини включає такі напрями: здоров'я та безпека, матеріальне благополуччя, освіта, умови життя та навколишнє середовище, міжособистісні відносини.

Отже, благополуччя дитини – це стан дитини, який охоплює гармонійний розвиток усіх напрямів (здоров'я та безпека, матеріальне благополуччя, освіта, умови життя і навколишнє середовище) та акцентує увагу на розвитку дитини.

Великомасштабні, різновекторні зміни, які відбуваються у всіх сферах суспільного життя зачіпають найважливіші інтереси усього населення, зокрема дітей. Актуальним завданням є створення сприятливих умов для життя та розвитку дитини. Подальші дослідження мають розвиватися в напрямі розроблення науково-обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо формування та запровадження стандартів безпеки та благополуччя дитини в Україні.

Література:

1. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/blaghopoluchchja> (дата звернення: 06.06.2018).
2. America's Children: Key National Indicators of Well-Being [Electronic resource]. – Retrieved from: <https://www.childstats.gov/americaschildren/index.asp> (date of visit: 04.03.2018).
3. Defining and Evaluating Child Well Being Domains and Indicators through the Eyes of Children in Turkey [Electronic resource]. – Retrieved from: https://www.unicef.org/evaldatabase/files/Defining_and_Evaluating_Child_Well_Being_Domains_and_Indicators_through_the_Eyes_of_Children_in_Turkey.pdf (date of visit: 03.03.2018).
4. Laevers, F. (2005). Sics (Ziko). Well-Being and Involvement in Care a Process-Oriented Self-Evaluation Instrument for Care Settings. Research Centre for Experiential Education Leuven University: K &G [Electronic resource]. – Retrieved from: <https://www.kindengezin.be/img/sics-ziko-manual.pdf> (date of visit: 21.06.2018).
5. National Standards for the Protection and Welfare of Children [Electronic resource]. – Retrieved from: http://www.tusla.ie/uploads/content/Publications_Child-Protection-Welfare-Standards.pdf (date of visit: 04.03.2018).

6. Promoting positive well-being for children. A report for decision-makers in parliament, central government and local areas [Electronic resource]. – Retrieved from: https://www.childrenssociety.org.uk/sites/default/files/tcs/promoting_positive_well-being_for_children_final.pdf (date of visit: 02.03.2018).

7. Sutherland, H., Styman, J. (2012). Towards Opportunities for Disadvantaged and Diverse Learners on the Early-childhood Road (TODDLER) Project. *Comenius Journal*, 21, pp. 36-38.

8. TODDLER Project (2013). Towards Opportunities for Disadvantaged and Diverse Learners on the Early-childhood Road. Euroiean Union, Lifelong Learning Programme [Electronic resource]. – Retrieved from: <http://www.uis.no/getfile.php/13130565/HF/IBU/TODDLER/Dokumenter/Final%20Report%20Public%20Part.pdf> (date of visit: 25.06.2018).

9. What is Child Well-being? Does It Matter How We Measure It? [Electronic resource]. – Retrieved from: <https://www.childtrends.org/wp-content/uploads/2013/12/2013-57ChildWBMeasureIt1.pdf> (date of visit: 02.03.2018).

**Chorna K. P., PhD. of Law, Associated Professor,
Professor of the Department,
*Interregional Academy of Personnel Management
Kyiv, Ukraine***

THE DOCTRINE OF «ACTIVE CITIZENSHIP» AS THE BASIS FOR REFORMING SOCIAL POLICY IN THE COUNTRIES OF THE BLACK SEA REGION

Fundamental contradictions in the social and economic development of the countries of Eastern Europe, which include the states of the Black Sea region, the decline and economic breakdown on the territory of the post-Soviet states and the exacerbation of the social crisis in the neighbouring developed countries caused by the flow of refugees have contributed to the reduction of the global social programmes, which, in turn, breed demographic crises in these states (first of all, as a result of economic migrations) [1].

In liberal countries with Christianity, the spiritual and ideological dogmas are destroyed quicker, and the concepts of «social state», «social assistance», «Christian mercy», which are fundamental to the social policy, lose their inner definition due to the ideological crisis of each of these phenomena. More and more often, we feel vacuum, where the generations preserved the established theories and ideas. Therefore, in this historical period, special significance in the states of different levels of development and organisation is taken by the social policy [2].

Common features in the development of the countries of the Black Sea region, such as the formation of civil society, the course on reforming the economics and ideology, the integration into the world and European community, that is, the transition from the state giving allowances to the state giving opportunities, mean concentration on a personality, his spiritual culture and ambition for a high social

status. That is what determines the main directions of modernisation of the social processes today.

The main paradigm is that drastic changes in these societies significantly aggravated the problem of the human socialisation. This process is taking place today simultaneously with the collisions of various value worlds.

The collapse of the unions of states as the transformation of society caused a wide range of social changes in many described countries (Ukraine, Russia, Bulgaria, Moldova, and Romania), having fed poverty and marginalisation, unemployment and changes in social norms and morals that affect the condition and development of all social strata. On average, in 27 countries of the European Union, 6,350 EUR per capita per year is allocated to the social protection of the population. For example, in Luxembourg, the country with the highest social protection, per capita expenditures amount to almost 13,500 EUR per year, while in Bulgaria and Romania – only 1,200 EUR [3].

The situation in the Muslim countries (Azerbaijan, Turkey) is a little better, as religious postulates have a special influence on the area of the state policy. In particular, besides the historically stipulated «tax for the poor», the family and the community are traditionally involved in the implementation of social projects. However, there are contradictions between the external environment, which imposes increased demands on the individual, and his social and psychophysiological adaptation mechanisms [4].

Therefore, under current conditions, the specifics and primary orientation of the social policy is to find a suitable balance between the state and public systems to alleviate the negative effect of many social processes since, as we see now, even a socially-oriented Western state does not have enough diverse resources and approaches to fulfil this very difficult task [5].

The implementation and realisation experience of social projects in the EU show that the social policy has become an independent state activity there. It is caused by the reproduction of production and intellectual resources, but not social assistance.

The main problem of the social policy formation at the present stage in the post-Soviet countries is the underestimation of such a course and the reassessment of the material factor. Of course, in the countries with a profound economic crisis, it is difficult to talk about its reassessment. However, to hope for solving social problems with the paternalistic technological model of the social policy, that is, by the introduction of subsidies and allowances, is not rational either. Western practice itself proves that current common model of the social assistance brings not only benefits but also ruins the relations between different sectors of the population, up to international conflicts that cause destructive processes within the union, for example, through illegal migration and the need to provide the assistance to refugees, redistributing the budget for domestic social needs.

In its technological dimensions, the social policy of the countries of the Black Sea region is at the stage, which took place in the Western countries several decades ago, when there was no individual approach to the object, and the possibilities of the constructive socialisation impact were underestimated. In other words, today not only social material assistance to those who need it matters but also, first of all, the formation of social activity, social responsibility and social control within society

because this is a powerful tool for the creation of a new society, new opportunities for the socialisation and prevention of future huge state expenses under state aid.

By expanding this activity, government bodies should not underestimate the choice of value systems that are traditional for this one. A vital component of any system is the values of the material culture of the society as a figurative expression of the nations' mentality, the reflection of the society's aspiration to national spiritual values. For instance, the Islamic countries are the model bearers of the traditional virtues today, which greatly facilitate the social functions of the state [6]. Therefore, the successful cooperation of all social institutions and individual brings new aspects of the social policy and its positive results.

Hence, the main task of the post-Soviet countries, as well as those countries that have experienced Soviet influence, is to structurally reduce the number of people in need of the state's social intervention with the help of education, culture, religion and economics, therefore, to promote the development of an active, independent and creative personality. At the moment, the social policy in most countries of the Black Sea region is the prerogative of the authorities, and its controversial decisions are often not supported by the people and serve the cause of many social conflicts (e. g., Greece, Romania, Moldova). Meanwhile, the volunteering, sponsorship, patronage, charity, family and church cares still grow here on their own, randomly, regardless of the state support and without the coordination from the governments. Moreover, they do it regardless of the fact that the basis of the economic and social prosperity of Europe, which the countries under research are so eager to follow, is not the only an effective policy of the current government based on the principles of modern statehood, civil society, effective market economics and social justice. Above all, there is the general spiritual culture of the population, which, in fact, is one of today's driving factors for the transition from a social state to a socially active society [7].

References:

1. Steshenko V., Rudnytsky, O., Khomra, O., Stefanosvky, A. (1999). Demographic prospects of Ukraine to 2026, 40. Kyiv.
2. Deacon B., Hulse, M., Stubbs, P. (1999). Global social policy studies. International organisations and the future of welfare. Kyiv: Osnovy.
3. Social policy of the European Union. Retrieved from: http://ebooktime.net/book_350_glava_91_10.2.4._
4. Matvienko V. (2011). Political encyclopaedia. In Yu. Levenets (head) and Yu. Shapoval (deputy head) (Ed.), Organisation of the Black Sea economic cooperation. Kyiv: Parliament editor's office.
5. Spicker P. (2000). Social policy: themes and approaches. Kyiv: Fenix.
6. Fukuyama F. (2004). Trust: The social virtues and the creation of prosperity (Translated from English). Moscow: LLC «AST Editor's Office»: CJSC SIE «Ermak».
7. Government report on European integration. Retrieved from: <https://www.eurointegration.com.ua>.

FOOD SAFETY PROBLEMS IN GEORGIA

The issue of food safety is the focus of many international organizations and agencies. Today, no country is insured from food prescriptions, so this problem is still active. Food Safety First of all is political will and constitute a combination of consistent and complementary programs, the main goal of which is the stable supply of healthy and harmful food for the country's population.

The food policy is especially relevant in the less developed countries where developing food policy and regulation and improvement are needed. The problem of food production, export-import and consumption was always relevant during the long years of Georgia's existence. At every level of community development, people needed to eat and drink and other basic needs. Attention is the fact that, that the country was able to fulfill its demand for wheat only in the 11th and 13th centuries of feudal Georgia. Satisfy the needs of the population with basic nutrition and closer to the rational nutrition of the basic products of food are the main tasks of the authorities of all time and remain.

A number of countries are trying to find differences between national and international level indicators. Statistical services should use their status and potential in the development of the abovementioned indicators. Especially those in the circle of indicators, which are processed in various governmental institutions. A large number of indicators targeted at the general elimination of poverty at the same time, it is intended to provide food security. Mainly used economic indicators such as: Income level, poverty indexes and more. The starting point (opinion) is currently in the determination of the share of the population, who live on \$ 1.25 a day and less than that. This indicator in Georgia ranges from 1 USD.

Social security systems and measures are required to specify in the country. First of all, the poor and homeless people of the population are incomplete with effective social protection systems. The specification requires the recipient of the social allowance, unemployed, elderly, disabled, pregnant and newly found in this category. It is also necessary to evaluate the homeless population assessment system.

The problem of providing food for the population in Georgia was historically more acute. From ancient times, Georgia's historic choice was closer to Europe and living with it. However, this was not possible because of the systemic harassment of the conquering wars and the Georgian land-water produced before our country. The food security system in Georgia cannot provide access to the population at high nutritional value. The availability of food is mainly obeyed by the demand-supply law, and it will be replaced in markets, in physical stores of food in free market conditions.

Nowadays the issue of food security is not only acute for Georgia but it is being discussed worldwide. Healthy feeding is important for human mental development, so this issue should be a priority for the country. Unfortunately, due to the lack of

revenue, the population will have to make a choice on a relatively cheap product, in this situation, the issue exacerbates less attention to the product's labeling. Inexpensive food is imported, according to which 70% of food is imported in Georgia, Georgian products are unable to compete with imported. Despite the fact that Georgia has a large potential for food development, small farmers employed in food industry, the number of which is quite scarce, they are unable to contribute to the food security issue, taking into consideration that 90% of the food produced is used for personal use and the rest is reimbursed.

Despite many attempts by the government to halt farming farmers, with land plots or cheap agricultural loans, the result of small financing has not reached the desired result.

Food safety is essentially dependent on the economic condition of the country, development level, as well as developed infrastructure, because people should not only have access to healthy foods but also physically. Urbanization problem in Georgia is also one of the reasons for food-intensive problems.

References:

1. The Problems of Metrology, Standardization, Certification as well as Food Products' Safety and Quality in Georgia, Collection of Reports of the Conference, 18 april, Tbilisi, 2006, USAID, Georgian Chamber of Commerce and Industry, NGO FEBI.

2. Becker Geoffrey, The Federal Food Safety System: A primer, Congressional Research Service, 4/10/10.

3. USDA Economic Research Service, Briefing Room on Government Food Safety Policies, <http://www.ers.usda.gov/briefing/FoodSafetyPolicy/>.

4. Mark Clute, Food Industry Quality Control Systems, October 2008.

5. Sh. Metreveli, d. Kbiladze. «Historical-statistical aspects of food production and consumption in Georgia», Guram Tavartkiladze Teaching University of Scientific Works. № 7 Publisher: «Universal» Tbilisi – 2017.

6. Sh. Metreveli, «The role of the institutional sector of household in the level of quality of life and quality of the country's economy». INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE INTEGRATION OF BUSINESS STRUCTURES: STRATEGIES AND TECHNOLOGIES. Tbilisi – Odessa. 2017.

7. Sh. Metreveli T. Kajaia. The standard of living as a socio-economic category International scientific-practical conference on the topic: FORMATION OF MODERN ECONOMIC SPACE: ADVANTAGES, RISKS, MECHANISMS OF IMPLEMENTATION. Ukraine. 2016.

ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT, NATIONAL CHARACTERISTICS AND EUROPEAN TRENDS

Holovchak H. V., Assistant,
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine

ANALYTICAL SUPPLY OF THE STATE-PRIVATE PARTNERSHIP FOR THE MARKET OF HOUSING AND MUNICIPAL SERVICES OF UKRAINE

Public-private partnership is an effective and innovative tool for economic and social development, a means of raising funds in projects, and it is precisely thanks to it that state and local authorities try to maintain control and establish cooperation with investors. During such interaction, the state, investors and business entities achieve the best technical and economic indicators and financial results, more efficiently use state resources and communal property.

According to the «Concept of development of public-private partnership in housing and communal services», «the imperfection of the system of state regulation in the markets of natural monopolies in the area of centralized heat and water supply and drainage, in particular tariff policy, which does not have a stimulating to energy saving nature and does not presuppose the availability investment component» directly motivates the state to develop public-private partnership in the housing and communal services market [1].

Public-private partnership contracts in the housing and communal services market can be concluded in the following areas:

- production, transportation and supply of heat, distribution and supply of natural gas;
- collection, purification and distribution of water;
- waste handling, except for collection and transportation;
- production, distribution and supply of electric energy;
- property management;
- production and implementation of energy-saving technologies, construction and overhaul of residential buildings, completely or partially destroyed as a result of hostilities.

Note that in international practice, the concept of «utilities» is not used, the concept close to it is «infrastructure». The World Bank operates under the name «Private Partnership in Infrastructure» and classifies it in four sectors: energy (electricity, natural gas); telecommunications; transport (airports, railways, toll roads); water supply and drainage (sewage).

In the public-private partnership on the market of housing and communal services of Ukraine it is possible to conclude contracts on: a concession; property management (exceptionally provided for in the contract envisaged in the framework of public-private partnership, investment obligations of a private partner); joint

activity; other contracts [2]. It is the concession agreement and joint activity agreements that form the basis of the system of relations between the state and a private investor in the market of housing and communal services of Ukraine.

The decision on the conclusion of a public-private partnership agreement (contract) shall be taken within three calendar months from the day the public-private partnership proposals are submitted (village, settlement, city, district and regional councils) at the next session. The institution that has made a decision on public-private partnership or its inexpediency is obliged within 15 calendar days from the date of the decision to notify such decision of the investor who has submitted proposals for public-private partnership.

The current state of development of public-private partnership in the market of housing and communal services is not at the proper level. According to the executive authorities's in Ukraine, as of February 23, 2017, 177 projects were implemented on the basis of public-private partnership (146 concession agreements and 31 joint activities agreements were concluded) [3]. The aforementioned projects are implemented in the following areas: utilization of solid domestic waste – 112 projects, or 62% of the total, water supply and drainage – 30 projects, or 16% of the total, transportation and heat supply – 6 projects, representing 3% of the total quantities.

The purpose of creating a qualitative system of analytical and informational support of public-private partnership in the housing and communal services market is: ensuring compliance of the accounting and analysis system of the housing and communal enterprise with the requirements of the investor; formation of a reliable source of information on the financial condition of the housing and communal enterprise; collection and processing of information suitable for objective pricing and efficient management; ensuring greater openness and transparency of financial reporting for Ukrainian and foreign investors.

The current information system for analyzing the activity of housing and communal enterprises for the needs of public-private partnership must meet such requirements:

1. In quality – be timely to quickly use credentials in the management process; to be documented, reliable; meet the requirements of information adequacy for the management and control of performance of public-private partnership contracts; be accessible to investors and consumers.

2. By the content – correctly reflect the requirements of the legal documents and the contract; provide information on actual costs for calculating the cost of services; reflect the financial condition of the concessionaire and the financial performance of the joint venture.

The analysis of the efficiency of public-private partnership is carried out on the basis of a proposal from the investor on public-private partnership or on the initiative of the local self-government authorities's on such items:

- 1) detailed justification of the socio-economic and environmental consequences of public-private partnership based on the analysis of the economic and financial indicators of the implementation of public-private partnership and the social consequences of the implementation of public-private partnership (calculation of tariffs for consumers and investor's contribution);

2) substantiation of the higher efficiency of the project with the involvement of a private partner, compared to the project implementation without such involvement (comparative analysis);

3) identification of types of public-private partnership risk, their assessment and definition of risk management (risk insurance and participation of financial institutions);

4) definition of the form of public-private partnership (concession or joint activity);

5) definition of socio-economic and environmental perspectives after the expiration of the contract entered into within the framework of public-private partnership (calculation of profitability for the investor and assessment of the social effect for consumers).

An analysis of the effectiveness of public-private partnerships is carried out by the executive authorities's of local self-government on communal property, authorized by the appropriate village, town, city, district or oblast council, namely, the investment department. If necessary, auditors may be involved in drawing up an audit opinion on the accounting and reporting of the entity providing the service.

According to the results of the analysis of the effectiveness of public-private partnership in the housing and communal services market, a conclusion is to be agreed with the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. The approved conclusion is the basis for distributing the profit by the investors and making a decision on further interaction.

For the successful development of public-private partnership in the housing and communal services market it is worth:

- to develop a typical contract of public-private partnership and the procedure for its conclusion for housing and communal services enterprises by concession and joint activity;

- to conclude a draft monitoring of public-private partnership agreements and judicial protection of the rights of the state and investors;

- to provide compensation of tariffs for investors for those types of utilities, where state regulation of tariffs is in place;

- to submit by region and community passport of investment attractiveness of housing and communal services enterprises for the conclusion of partnership agreements;

- to solve the issue of organization of accounting and analysis for the needs of the parties to the partnership agreement (typical report for analyzing the state of economic activity and analysis of financial indicators for assessing the implementation of the contract).

References:

1. Concepts of development of public-private partnership in housing and communal services. The Law of Ukraine / URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/739-2013-%D1%80>.

2. On Public-Private Partnership: The Law of Ukraine / URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

3. Monitoring of the Ministry of Trade and Economic Development for 2016–2017.

Зоря О. П., к.с.н., доцент,
Зуєва М. В., магістрант,
Запорізький національний технічний університет
м. Запоріжжя, Україна

ВИЗНАННЯ КОМІСІЙНИХ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

Комісійні доходи і витрати (комісії) – операційні доходи і витрати за наданими (отриманими) послугами, сума яких обчислюється пропорційно сумі активу або зобов'язання чи є фіксованою.

Пропонуємо, розглянути визнання комісійних доходів та витрат у бухгалтерському обліку ПАТ «Державний ощадний банк України».

ПАТ «Державний ощадний банк України» працює на підставі банківської ліцензії, виданої Національним банком України. Банк має генеральну ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій та ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на здійснення операцій із цінними паперами.

У результаті проведеної роботи у 2017 році з розширення спектра банківських продуктів та послуг і підвищення якості їх надання, виваженої гнучкої тарифної політики обсяг чистого комісійного доходу порівняно з минулим роком зріс в 1,3 рази і досяг 2,7 млрд. грн.

У 2017 році було сплачено податків, зборів та обов'язкових платежів до Державного бюджету на суму 2,6 млрд. грн.

Банком забезпечено прибуткову діяльність, обсяг прибутку склав 558,5 млн. грн., що на 20,3% перевищує результат попереднього року.

Ощадбанк перерахує до державного бюджету частину чистого прибутку на виплату дивідендів в сумі 167,6 млн. грн. (відповідно до встановлених законодавством терміну та розміру).

Активи банку динамічно зростали (на 11%, або 23,2 млрд. грн.) та на кінець 2017 року склали 233,8 млрд грн. Темп зростання активів був вищим (на 4 в. п) за відповідний показник по найбільшим банкам.

Ощадбанк залишається одним із лідерів кредитування реального сектора економіки України – обсяг кредитів, наданих клієнтам збільшився на 8,6 млрд. грн. і склав на 01.01.2018 року 74,5 млрд. грн. (з урахуванням резервів під знецінення таких кредитів).

Ощадбанк демонстрував найкращий результат серед найбільших банків щодо приросту строкових коштів фізичних осіб. Приріст ресурсної бази за 2017 рік становив 17,9 млрд. грн. (поточні та строкові), або 35% приросту залучень від фізичних осіб по банківській системі.

Власний капітал становить 31,3 млрд грн. Банк підготував та узгодив з Урядом та НБУ програму капіталізації до кінця 2018 року. Держава, яка є власником Банку, демонструє готовність до надання підтримки у вигляді додаткових внесків до капіталу Банку та вже фактично зробила такий внесок у сумі 8,86 млрд грн протягом 1 кварталу 2017 року та 5,75 мільярдів гривень

у грудні 2017 року. Банк дотримувався програми капіталізації та вимог НБУ до капіталу.

Банк здійснює відображення в бухгалтерському обліку інформації про доходи і витрати відповідно до вимог законодавства України за відповідними рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (Постанова Правління НБУ від 11.09.2017 р. № 89 зі змінами і доповненнями, в редакції від 03.04.2018 р.).

Комісійні доходи банку відображаються в бухгалтерському обліку за рахунками класу 6 Доходи розділу 65 «Комісійні доходи» наростаючим підсумком з початку року та в кінці звітного фінансового року закриваються. Комісійні витрати банку відображаються в бухгалтерському обліку за рахунками класу 7 Витрати розділу 75 «Комісійні витрати» наростаючим підсумком з початку року та в кінці звітного фінансового року закриваються.

Комісії, що отримуються (сплачуються) під час надання послуг, визнаються доходами (витратами). До них належать: комісії за розрахунково-касове обслуговування клієнтів; комісії за операціями з пластиковими картками, комісії за операціями з іноземною валютою, комісії за позабалансовими операціями, комісії за операціями з цінними паперами, інші.

Комісії за надання кредитів, разом із відповідними прямими витратами, переносяться на майбутні періоди та визнаються як коригування ефективної ставки процента за кредитом. Коли існує вірогідність, що зобов'язання з кредитування призведе до укладання конкретного кредитного договору, плата за зобов'язання з кредитування включається до доходів майбутніх періодів разом з відповідними прямими витратами та визнається як коригування ефективної ставки процента за наданим кредитом. Коли малоімовірно, що зобов'язання з кредитування призведе до укладання конкретного кредитного договору, плата за зобов'язання визнається у окремому звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід протягом періоду, який залишився до кінця виконання даного зобов'язання. Коли спливає строк зобов'язання з кредитування, а кредитний договір так і не укладається, комісійні доходи за зобов'язаннями з кредитування визнаються у окремому звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід після завершення цього строку. Комісія за обслуговування кредиту визнається як дохід під час надання послуги. Комісія за організацію синдикованих кредитів визнається в окремому звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід, коли такі послуги з організації фінансування надані. Усі інші комісії визнаються після надання відповідних послуг.

Таким чином, визнані банком комісійні доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку із застосуванням основних принципів бухгалтерського обліку під час визнання та обліку доходів і витрат, зокрема нарахування – відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності доходів і витрат під час їх виникнення незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів згідно з прийнятою банком обліковою політикою.

Література:

1. Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України: затв. постановою Правління НБУ № 17 від 27.02.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/v0316500-9711>.
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: затв. постановою Правління Національного банку України № 89 від 11.09.2017 (від 03.04.2018 № 60-0005/59146) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/PB17131.html.
3. Річний звіт ПАТ «Державний ощадний банк України» за 2017 р.
4. Сайт ПАТ «Державний ощадний банк України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oschadbank.ua/>

Максименко І. Я., к.е.н., доцент,

Юношева А. О., магістрант,

*Запорізький національний технічний університет
м. Запоріжжя, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективність роботи підприємства можна оцінити за тим фактом, наскільки ефективно віно вміє управляти витратами. Ефективне управління зводиться не до їх мінімізації, а до того, щоб певна сума понесених витрат дала можливість досягнути максимум ефекту: аби певна сума витрат обслуговувала максимум робочих процесів та дозволяла домогтися максимального результиуючого показника доходу.

За своєю суттю, витратами є грошовий вимірник усіх ресурсів, які були витрачені на досягнення конкретної мети.

Метою ведення обліку витрат є визначення величини витрат на окрему одиницю продукції, товарів, робіт, послуг, на окрему операцію для того, щоб оцінити рівень прибутку, рентабельності тієї чи іншої діяльності або окремого напрямку ведення бізнесу. Ретельний моніторинг витрат і глибокий аналіз усіх етапів діяльності дають можливість прийняти оперативне рішення та внести відповідні корективи у господарський процес.

Зазвичай аналізується структурний рівень витрат: рівень змінних та постійних витрат, рівень релевантності витрат, відбувається аналіз «витрати – вихід продукції – прибуток», калькуюють собівартість за нормативними витратами та розглядають відхилення.

У межах бухгалтерського обліку витрати аналізуються з прив'язкою до діяльності підприємства: операційна, фінансова та інвестиційна [1].

Операційна діяльність включає в себе основну та іншу операційну діяльність. До операційної діяльності відносять операції, пов'язані з виробництвом товарів, робіт, послуг – усе те, що є головною метою створення підприємства і забезпечує основну частку його доходу.

Інша операційна діяльність – це різні види діяльності, що є дотичною до основної діяльності, але не включається до складу операцій інвестиційної чи фінансової діяльності. Прикладами іншої операційної діяльності є дослідження та розробки на підприємстві, реалізація зайвих виробничих запасів, операції з виявлення нестач, сплати пені, штрафів.

Операції, що призводять до зміни розміру та складу власного і позикового капіталу, належать до складу фінансової діяльності (отримання кредитів, дивідендів, відсотків тощо). Коли підприємство займається придбанням та реалізацією тих необоротних активів та фінансових інвестицій, що не є складовою частиною еквівалентів коштів, можна говорити про його інвестиційну діяльність (реалізація необоротних активів, фінансових інвестицій, уцінка необоротних активів тощо) [2].

По суті, вид діяльності визначає категорію витрат, і правильно ідентифікувавши центр виникнення витрат, можливо правильно відобразити їх в обліку.

Витрати відображають у бухгалтерському обліку та звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати фактичної сплати коштів.

Для відображення витрат План рахунків містить рахунки класу 9 «Витрати діяльності», що показують витрати за статтями витрат, і рахунки класу 8 «Витрати за елементами», що відображає витрати за елементами витрат.

За дебетом рахунків 80, 81, 82, 83, 84 відображають суми визнаних матеріальних витрат, витрат на оплату праці, належну суму відрахувань на соціальні заходи, суму нарахованих амортизаційних відрахувань і визнаних інших операційних витрат, а за кредитом – їх списання.

Суб'єкти малого підприємництва, а також неприбуткові організації можуть вести облік витрат тільки на рахунках класу 8 без використання рахунків класу 9. У такому разі інформація про витрати формуватиметься в обліку в розрізі економічних елементів. Витрати списують безпосередньо з кредиту рахунків класу 8 у дебет рахунка 23 «Виробництво» в частині прямих і виробничих накладних витрат, а решту витрат відносять на рахунок 79 «Фінансові результати». Усі витрати, пов'язані з інвестиційною і фінансовою діяльністю, витрати при надзвичайних операціях у цьому випадку обліковують на рахунок 85 «Інші витрати» [3].

На противагу 8-му класу, використання класу 9 для обліку витрат дозволяє докладніше обліковувати витрати. Такі підприємства можуть вести облік витрат тільки на рахунках класу 9 або за бажання використовувати одночасно з цим і рахунки класу 8 для узагальнення інформації про витрати за елементами. Може застосовуватися і комбінована схема: витрати відносять спочатку на рахунки витрат класу 8, а потім списують на рахунки класу 9 для обліку витрат за функціональними ознаками і на рахунок 23 «Виробництво».

Витрати у фінансовій звітності та їх роль у підрахунку результуючого показника діяльності

Витрати обліковують на окремих рахунках бухобліку. Розмір та склад витрат у розрізі окремих звітних періодів можна, зокрема, побачити у Звіті про фінрезультати. Технологія складання звіту на підставі даних бухобліку полягає в тому, що кожен його показник може бути отримано з даних оборотів за рахунком 79 «Фінансові результати».

За дебетом рахунку 79 відображають витрати (кореспондуючі рахунки з 90 до 98 означають види витрат, що відповідають певним статтям витрат звіту про фінансові результати), а доходи звітного періоду (кореспондуючі рахунки з 70 до 76 означають види доходів, що відповідають певним статтям звіту про фінрезультати) – за кредитом рах. 79. Залишок цього рахунку на кінець року (до віднесення його на рахунок 44) – це сума прибутку (за кредитом) або збитку (за дебетом) звітного року.

Глибокий аналіз витрат є найдоцільнішим в умовах гострої конкуренції на ринку та відсутності державного регулювання. Життєві цикли багатьох видів продукції на сьогодні є значно коротшими, ніж іще кілька років тому. Це пояснюється появою технологічних новацій та необхідністю задоволення запитів споживачів, які, до речі, досить стрімко змінюються.

Важливо побудувати таку систему моніторингу й управління витратами, яка б давала змогу оцінювати та враховувати витрати за весь строк життя продукту. Це дозволить визначити, чи покриває отриманий на етапі виробництва прибуток витрати, що мають місце на довиробничому та виробничому етапі життя продукту. Виявлення тих чи інших витрат на різних етапах життєвого циклу продукту дозволяє глибше розуміти сутність самих витрат, пов'язаних із конкретним продуктом протягом його існування, і, що набагато важливіше, керувати ними. Калькуляція витрат за весь час життя продукту дасть можливість розуміти наслідки розроблення та виготовлення продукції і виявляти ділянки виробничого процесу, на яких зниження витрат виявиться найефективнішим.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс]: Закон України [затверджений ВРУ від 16.07.99 р. № 996]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996>.

2. Витрати. [Електронний ресурс]: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16: [затверджений наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р. № 318]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.

3. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування: [Електронний ресурс]: Наказ [затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99>.

Мішньов О. В., здобувач,

Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана

м. Київ, Україна

АКТУАЛЬНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В БАНКАХ

Ефективне, прибуткове та надійне функціонування банківської системи в цілому та окремо взятої банківської установи зокрема на пряму залежить від

організації «виробничого» процесу. Обов'язковою складовою частиною діяльності банків, як і будь-яких підприємств з інших сфер діяльності, є наявність внутрішнього контролю.

Відповідно до Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України, затвердженого Постановою правління НБУ 29.12.2014 № 867, внутрішній контроль – заходи (процедури) банку, спрямовані на забезпечення ефективності та результативності здійснення операцій банку, ефективності управління активами і пасивами, ризиками, забезпечення повноти, своєчасності та достовірності ведення бухгалтерського обліку та складання і надання фінансової, статистичної, управлінської, податкової та іншої звітності, запобігання шахрайству, комплаєнс тощо [1].

Наявність внутрішнього контролю в банках обумовлена декількома причинами:

- банки зобов'язані запроваджувати ефективну систему внутрішнього контролю, відповідно до нормативних актів, виданих регуляторами банківських систем (центральними банками країн) або згідно з законодавчими актами;
- власники та менеджмент різних рівнів банківських установ зацікавлені у внутрішньому контролі, який дозволяє «тримати руку на пульсі» та досягати цілей діяльності банківських установ.

Розробку рекомендацій на міжнародному рівні щодо організації та впровадження внутрішнього контролю в діяльність фінансових установ здійснили Базельський комітет з питань банківського нагляду, що діє при Банку міжнародних розрахунків, який об'єднує на акціонерній основі центральні банки 60 країн; та Комітет організацій – спонсорів Комісії Тредвея (COSO), який створений у США з метою розробки рекомендацій для корпоративного управління.

В основу більшості нормативних актів щодо запровадження і регулювання внутрішнього контролю в банках розроблені з урахуванням документа Базельського комітету з банківського нагляду «Опорні положення оцінки систем внутрішнього контролю» (Базель II).

Обов'язковість запровадження і підтримання внутрішнього контролю в банках визначена в регулюючих нормативних документах різних рівнів. В Республіці Казахстан місцевим Національним банком затверджені «Правила формування системи управління ризиками і внутрішнього контролю для банків другого рівня» [2], Центральний банк Російської федерації затвердив Положення «Про організацію внутрішнього контролю в кредитних організаціях та банківських групах» [3], регулювання внутрішнього контролю в Республіці Білорусь здійснюється з урахуванням Банківського кодексу та Інструкції «Про організацію системи внутрішнього контролю в банках» [4], в Латвійській республіці регулювання внутрішнього контролю базується на вимогах Закону «Про кредитні установи» та Посібника зі створення системи внутрішнього контролю в кредитних організаціях (Guidelines for Establishing an Internal Control System in Credit Institutions) [5].

В Україні організація внутрішнього контролю в банках базується на Положенні про організацію внутрішнього контролю в банках України № 867

[1]. Даний нормативний документ встановлює мінімальні вимоги щодо організації внутрішнього контролю в банку. В сучасних умовах, враховуючі стрімке розширення спектру банківських послуг та способів їх надання, діджиталізацію (впровадження цифрових технологій) банківської системи, менеджмент банків має постійно вдосконалювати організацію внутрішнього контролю з урахуванням впровадження нових технологій.

Іншою актуальною причиною запровадження та удосконалення внутрішнього контролю в банках є бажання власників та менеджменту «тримати в руках» банк, здійснювати контроль за його діяльністю на всіх рівнях, захищати свої інтереси, забезпечувати досягнення фінансових та інших результатів діяльності банківської установи, забезпечувати формування та надання актуальної, реальної та адекватної управлінської звітності. В той же час, менеджмент зацікавлений, щоб внутрішній контроль усіх сфер банківської діяльності забезпечував ефективну діяльність банківської установи, а не переобтяжував і гальмував її. Боротьба двох протилежностей: обов'язок організації внутрішнього контролю банківських процесів на всіх рівнях та етапах згідно з вимогами нормативних документів та бажання і необхідність мати банківську установу, не переобтяжену контрольними заходами, яка стрімко реагує на зміну ринкової кон'юнктури, забезпечує швидке і якісне обслуговування клієнтів, прийняття управлінських та бізнес рішень і, як наслідок, отримання прибутку, має призвести до організації ефективного та раціонального внутрішнього контролю.

З метою здійснення всебічного контролю за діяльністю банківських систем на рівні країн, захисту загальнодержавних інтересів та інтересів клієнтів (фізичних осіб, малого, середнього та великого бізнесу), національні законодавчі та регулюючі органи розробляють та запроваджують нормативні документи з питань внутрішнього контролю в банках. Дана практика існує у більшості країн, в тому числі і в Україні. Власники та менеджмент банківських установ, з метою контролю діяльності банківської установи, мінімізації різноманітних ризиків втрат, захисту своїх інтересів, отримання прибутку, зацікавлені в наявності ефективного та раціонального внутрішнього контролю. Враховуючі високі темпи розвитку ринку банківських послуг та способів їх надання організація внутрішнього контролю в банках потребує постійних теоретичних розробок та практичних впроваджень.

Література:

1. Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України [ТЕКСТ] // Офіційний вісник України. – 2015 р., № 8. – Стор. 39, стаття 201.
2. Національний банк Казахстану [Електронний ресурс]: [\[http://www.nationalbank.kz/?docid=3329&switch=russian\]](http://www.nationalbank.kz/?docid=3329&switch=russian).
3. Центральний банк Російської федерації [Електронний ресурс]: [\[https://www.cbr.ru\]](https://www.cbr.ru).
4. Національний банк Республіки Білорусь [Електронний ресурс]: [\[https://www.nbrb.by\]](https://www.nbrb.by).
5. Банк Латвії [Електронний ресурс]: [\[https://www.bank.lv/en\]](https://www.bank.lv/en).

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИТРАТ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У сучасному світі екологічний фактор діяльності підприємств набуває все більш важливого значення, тому що економіка й навколишнє середовище є єдиною системою й проблема їхньої взаємодії вимагає термінового вирішення.

Актуальними напрямками розвитку економіки України в умовах євроінтеграції є збереження навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів, зменшення негативного впливу діяльності людини на природу. Екологічні проблеми в Україні зростають з високою швидкістю, тому суб'єкти господарювання повинні спрямувати свою увагу на усунення негативного впливу своєї економічної діяльності на навколишнє середовище.

Однією з найголовніших перешкод розробки і реалізації ефективної екологічної політики підприємства згідно концепції сталого розвитку є відсутність належного забезпечення керівництва комплексною, достовірною та своєчасною інформацією про природоохоронну діяльність. Досі не розроблено жодних нормативних актів, показників, систем обліку, форм звітності які б повною мірою відображали взаємодію економіки та навколишнього природного середовища [1, с. 258].

На сучасному етапі в Україні використовується господарський облік, який включає: оперативний облік, бухгалтерський облік, статистичний облік, фінансовий облік, податковий та управлінський облік. Як бачимо, до господарського обліку не включено екологічний облік. Саме екологічний облік може бути рушійним методом обліку витрат на охорону навколишнього середовища та визначення такого підходу до явищ господарської діяльності підприємств, розгляду всіх засобів і процесів у безпосередньому їх русі й розвитку, єдності, взаємозв'язку та взаємоузгодженні [2, с. 74].

Екологічний облік на підприємстві – процес розпізнавання, оцінювання і передачі екологічної інформації, що дає можливість користувачам такої інформації компетентно приймати рішення і формувати судження. Ця категорія охоплює формування облікової (бухгалтерської) та необлікової інформації про стан, динаміку зовнішнього природного середовища та вплив на нього природних факторів та всієї діяльності людини на глобальному, національному та регіональному рівнях [3, с. 212].

Бухгалтерський облік екологічної діяльності є не лише підсистемою системи бухгалтерського обліку, а й частиною системи екологічного менеджменту, інформаційною основою для проведення екологічного аудиту, страхування й оцінювання інвестиційних проектів [4, с. 23]. Протягом останніх трьох десятиріч у більшості країн, у першу чергу, розвинених, відбувалося

значне зростання витрат на природоохоронну діяльність. Їх загальний обсяг нині складають десятки й сотні мільярдів доларів, і вони значною мірою відшкодовуються.

Дослідивши два різних за родом занять та розміщенням підприємства – підприємство, що займається роздрібною торгівлею паливом ТОВ «Маріо Груп» та Гнідинцівський газопереробний завод ПАТ «Укрнафта» – можна зробити висновок, що на даний момент в Україні недостатньо уваги приділяється розкриттю інформації про екологічну діяльність підприємств у статистичній, фінансовій та податковій звітності, потребує поліпшення нормативно-правове забезпечення.

Підсумовуючи вище викладений матеріал, можна зробити висновок, що в системі бухгалтерського обліку екологічних витрат в Україні існує ряд недоліків:

1. Відсутність поняття «екологічні витрати» у нормах, законодавчо-правових актах та бухгалтерській документації.

2. Відсутність окремих рахунків бухгалтерського обліку для накопичення інформації про екологічні витрати підприємств.

3. Відсутність висвітлення інформації про екологічні витрати у звітності підприємств.

4. Формальний характер статистичної звітності з екології, що призводить до відображення недостовірної інформації про екологічні витрати.

5. Недосконалість податкової системи щодо екологічного оподаткування, що призводить до незацікавленості українських підприємств впроваджувати екологічні технології.

6. Відсутність державних програм заохочення підприємств до впровадження екологічної діяльності.

Для раціональної організації обліку екологічних витрат на підприємствах України пропонуємо впровадити певні заходи:

1. Включити в додаток до Наказу підприємства «Про облікову політику» ряд питань, які стосуються екологічних витрат. Відповідно пропонуємо виділяти такі елементи облікової політики: перелік екологічних витрат, можливих до формування підприємством; порядок їх формування; цільове використання та ліквідація екологічних витрат; документальне оформлення; інвентаризація; відповідальність за правильність формування і використання; внутрішня звітність щодо екологічних витрат.

2. Розробити рахунки витрат на природоохоронну діяльність за вказаним розподілом, а в первинні документи внести відповідні реквізити.

3. Сформувані системи документування і документообігу операцій з обліку екологічних витрат.

4. До посадових інструкцій помістити вказівки стосовно дій кожної посадової особи, що зайняті в процесі обліку і аналізу сукупних екологічних витрат. Посадові інструкції працівників бухгалтерії, розроблені головним бухгалтером, повинні включати обсяг роботи, який мають виконувати бухгалтери секторів обліку екологічних витрат.

5. Впровадження законодавчих актів, що регулюватимуть облікову діяльність в галузі екології.

Для удосконалення системи екологічного оподаткування України необхідно провести певні реформи. Потрібно встановити ліміти на викиди забруднюючих речовин в навколишнє середовище та розміщення відходів для підприємств, що забруднюють довкілля (обсяги гранично-допустимих викидів, скидів тощо). У випадку понаднормового забруднення природного середовища підприємства мають бути зобов'язані сплатити штраф з урахуванням коефіцієнту кратності для обрахунку штраф. Сума штрафних санкцій повинна визначатись шляхом множення коефіцієнту кратності на суму податкових зобов'язань підприємства з екологічного податку. Коефіцієнт кратності визначатиметься в залежності від обсягу понаднормового забруднення у відсотках від ліміту.

Пільгове оподаткування може застосовуватись для тих підприємств, які мають позитивну динаміку в мінімізації забруднень. Так, наприклад, якщо підприємство має в динаміці зменшення забруднення і в обсягах менших ніж встановлено лімітами для подальшого стимулювання пропонується у формули розрахунків екологічних податків ввести коефіцієнти мінімізації.

Також, доцільно створити Національний екологічний фонд, який би діяв на правах юридичної особи, акумулюючи кошти від природокористування і забруднення довкілля і справляючи їх на природоохоронні заходи. А поки екологічний податок в Україні має яскраво виражений фіскальний характер і спрямований, головним чином, на поповнення бюджетних коштів, по суті, за рахунок експлуатації та забруднення довкілля.

Отже, стратегія оподаткування повинна базуватися на довгостроковій програмі екологізації податкової системи, яка має будуватись шляхом внесення запропонованих вище змін в систему екологічного оподаткування України

Вирішення проблем відсутності екологічних показників у обов'язкових формах звітності можливе шляхом запровадження практики нефінансового звітування та розробки методики складання її екологічної частини. Нефінансова звітність суб'єктів господарювання як інструмент соціально відповідального бізнесу відіграє важливу роль у поліпшенні організації господарської діяльності та підвищенні їх конкурентоспроможності в умовах виходу на міжнародні ринки [5, с. 13].

В екологічній звітності підприємства необхідно відображати не тільки витрати на природоохоронні заходи, штрафні санкції за порушення природоохоронного законодавства, а й шкоду, завдану підприємствами навколишньому середовищу, та заходи, спрямовані на її усунення.

Висновки. Раціональна організація обліку екологічних витрат надасть промисловим підприємствам можливість повно і об'єктивно враховувати екологічні аспекти їхньої діяльності, що в свою чергу, дозволить своєчасно розпізнавати ризики виникнення надмірного антропогенного впливу на навколишнє середовище, своєчасно приймати запобіжні заходи, визначаючи таким чином, екологічність траєкторії розвитку підприємства.

Література:

1. Замула І.В. Екологічні доходи та зобов'язання в системі бухгалтерського обліку. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2013. № 1 (16). С. 257-259.

2. Пелиньо Л.М. Місце екологічного обліку в сучасній системі бухгалтерського обліку та його важливе значення в сфері охорони довкілля. Науковий вісник НЛТУ України. 2008. № 18.2. С. 70-75.

3. Замула І.В. Бухгалтерський облік екологічної діяльності у забезпеченні стійкого розвитку економіки: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2010. 440 с.

4. Кондратюк О.М. Облік і аналіз екологічних витрат промислових підприємств автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). Київ, 2008. 23 с.

5. Козьменко С.М. Особливості екологічного оподаткування в зарубіжних країнах. Вісник Сумського держ. ун-ту. 2012. № 1. С. 11-18.

Старенька О. М., викладач,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОЇ ОПЕРАТИВНОЇ ЗВІТНОСТІ ЯК ЗАСОБУ КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Останнім часом оперативний контроль здійснює суттєвий вплив на виробничу та фінансову діяльність промислових підприємств. Це в свою чергу висуває нові вимоги до структури, складу та змісту його інформаційного забезпечення. Бо від достовірності та своєчасності інформації, що застосовується в оперативному контролі, залежить результативність та ефективність його здійснення.

Головною метою удосконалення його інформаційного забезпечення є налаштування вчасного інформування всіх хто приймає участь у процесі контролю про фактичний стан об'єктів, що контролюються. А головними напрямками його вдосконалення: є:

– розробка та обґрунтування необхідності впровадження форм внутрішньої оперативної звітності в якій міститься своєчасна, достовірна інформація про стан, рух та умови зберігання об'єктів оперативного контролю, що дозволить вчасно реагувати та виявляти незапланований хід виробництва та координувати роботу підрозділів;

– формування системи фінансових та не фінансових показників, які мають різнобічно характеризувати об'єкти оперативного контролю у відповідності з наявною системою інформаційних потреб управлінського персоналу різних рівнів управління на кожному конкретному етапі виробничого циклу;

– посилення використання оперативної первинної документації для визначення фактичного стану об'єктів оперативного контролю, що буде сприяти зростанню значення оперативного первинного обліку в інформаційній системі управління промисловим підприємством [1, с. 165-166].

В результаті господарської діяльності на промислових підприємствах управлінський персонал постійно вирішує різні оперативні завдання. Такі, як

термінова закупівля виробничих запасів, бо їх відсутність може негативно вплинути на виробничий процес; погашення поточної заборгованості перед постачальниками, іншими кредиторами та бюджетом, по якій наступив термін сплати, несвоєчасна сплата загрожує підприємству штрафними санкціями; своєчасне виконання зобов'язань перед покупцями; виконання різних норм організації виробництва; забезпечення постійної роботи виробничих підрозділів; своєчасне виявлення та усунення збоїв у роботі різних структурних підрозділів (якість сировини не відповідає технічним нормам, простої обладнання, тощо).

Всю необхідну інформацію у системі управління підприємством можна отримати, якщо застосовувати внутрішню оперативну звітність. Це внутрішні документи, що розробляються на підприємствах, характеризують окремі господарські операції. Основним її завданням є надання оперативної інформації для прийняття своєчасних управлінських рішень за визначений період.

Оперативна звітність складається на підставі даних оперативного обліку. В неї наводяться показники діяльності окремих підрозділів, цехів, служб підприємства за малі проміжки часу – добу, п'ятиденку, тиждень, декаду. Ця звітність застосовується для оперативного контролю за придбанням виробничих запасів, за ходом виконання поставлених завдань, оперативним регулюванням процесу виробництва, реалізації та фінансових розрахунків, тощо.

Організувати процес створення такої звітності можна за наступними етапами:

- організаційний: створення робочої групи, дослідження інформаційних запитів, розробка форм звітності та їх впровадження, застосування програмного забезпечення;

- методологічний: визначення складу та структури персоналу, що буде цим займатися, об'єктів документування та джерел інформації, визначення переліку форм звітності та їх розробка, затвердження періодичності складання та термінів їх подання, розробка стандартів звітності;

- адаптаційний: діагностика внутрішньої оперативної звітності, її удосконалення у відповідності з впливом внутрішнього та зовнішнього середовища у якому функціонує промислове підприємство [2, с. 139].

В процесі формування внутрішньої оперативної звітності важливе значення має періодичність її подання, вона має надавати необхідну інформацію доки вона є актуальною, а рішення, що прийняті на її підставі були своєчасними та ефективними.

Недосконалість та недостатність процесу інформаційного забезпечення управлінського персоналу призводить до не належного проведення контрольних заходів. Тому необхідно виділити об'єкти, які потребують посиленої уваги керівників підприємства та визначити порядок документального оформлення операцій з ними.

В процесі здійснення виробничої діяльності необхідно контролювати стан використання обладнання, наявність та рух матеріальних та трудових ресурсів.

Для оперативного контролю за раціональним використанням обладнання можна запропонувати оперативні повідомлення про нераціональне використання обладнання. Цей звіт має надавати начальник виробничого цеху

начальнику виробничо-диспетчерського відділу в кінці кожної зміни. Також важливим моментом є оперативний контроль простоїв обладнання і для виявлення необхідно, щоб начальник виробничого цеху в кінці кожної зміни надавав начальнику виробничо-диспетчерського відділу та головному механіку оперативний звіт про час простою обладнання. Це дозволить виявляти недоліки у роботі обладнання та сприятиме їх раціональному використанню.

Важливе значення має оперативний контроль наявності та руху матеріальних ресурсів. Відомість про наявність матеріалів та їх залишки по окремим найменуванням комірник має надавати щоденно начальнику служби матеріально-технічного забезпечення.

Оперативний звіт про відхилення від норм витрачання ресурсів також щоденно необхідно надавати начальнику виробничо-диспетчерського відділу та начальнику служби матеріально-технічного забезпечення. Це дозволить своєчасно виявити відхилення, запобігти суттєвих втрат ресурсів та забезпечити наявність ресурсів в необхідній кількості та в визначений час.

Для оперативного контролю наявних трудових ресурсів начальник цеху має повідомити у вигляді звіту про запізнення та неявки працівників на робочі місця, простої працівників, ступінь їх зайнятості начальника виробничо-диспетчерського відділу, начальника відділу праці та заробітної плати, начальника фінансового відділу.

Оперативне повідомлення про залишки та відвантаження готової продукції комірник складу готової продукції має надавати щоденно начальнику планово-економічного відділу, начальнику відділу збуту, начальнику фінансового відділу для оперативного контролю за її наявністю та залишками.

Також необхідно контролювати час простоїв транспортних засобів, які здійснюють доставку продукції покупцям для запобігання штрафних санкцій за несвоєчасну доставку та їх наявність для виконання наступних заявок.

Використання розроблених та запропонованих внутрішніх звітів дозволить розкрити інформацію про витрачання ресурсів на виробництво готової продукції у розрізі окремих видів промислової продукції за нормами та відхиленнями, з фактичним фіксуванням їх причин та винуватців.

Запропоновані форми внутрішньої оперативної звітності дозволять раціонально організувати процес оперативного управління на промисловому підприємстві; забезпечать зростання ефективності оперативного контролю та підвищення якості прийняття своєчасних управлінських рішень.

Література:

1. Мельник К. П. Оперативний контроль в сільськогосподарських підприємствах: дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / Мельник Катерина Петрівна. – К., 2013. – 231 с.
2. Шевчук К В. Роль управлінської звітності в обліково-інформаційній системі підприємства та особливості її формування / К. В. Шевчук // Науков. вісник Ужгор. націон. ун-ту. – 2016. Вип. 6. – Ч. 3. – С. 137-140.

Добровольська О. В., к.е.н., доцент,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
м. Дніпро, Україна

«ЗЕЛЕНІ ОБЛІГАЦІЇ» ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Сучасна парадигма сталого розвитку економіки призвела до формування зеленої фінансової системи, яка передбачає використання специфічних цільових фінансових інструментів, метою зростання екологічного, соціального та економічного ефекту.

Другий за масштабами зелений фінансовий інструмент, що активно використовується на світовому фінансовому ринку є «зелені» облігації, при цьому варто зауважити, що не зважаючи на те, що в основному він використовується в проектах, пов'язаних з чистою та відновлюваною енергетикою, тим не менш останнім часом починають використовуватись і в аграрній сфері для фінансування органічного агровиробництва. Так згідно звіту Світового банку щодо структури емітованих «зелених» облігацій в 2017, то частка облігацій, які були емітовані з метою акумуляції коштів для розвитку органічного агровиробництва становила 11,7% (див. рис. 1.)

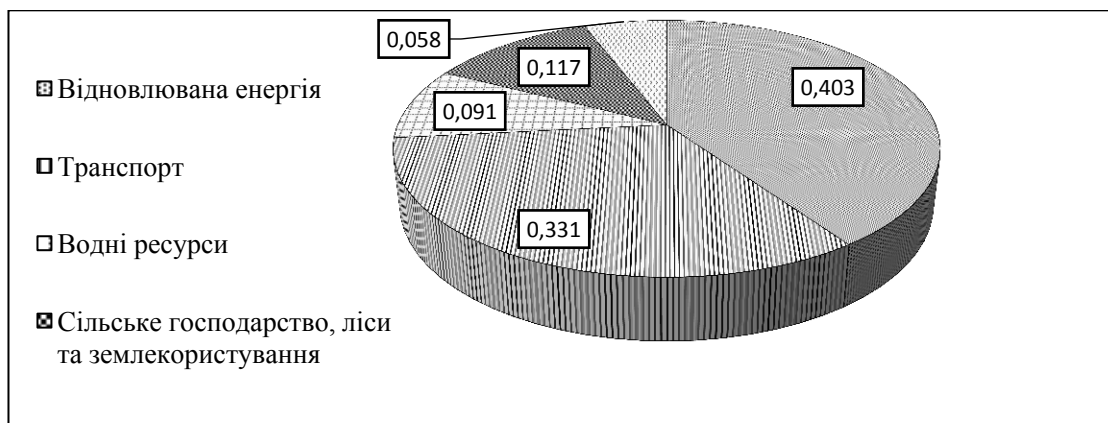


Рис. 1. Структура емітованих зелених облігацій в 2017 році

Джерело: складено автором на основі [1]

Ринок зелених облігацій суттєво зростає, починаючи з 2013 року. Так у 2014 році ринок зріс більше ніж в три рази порівняно з 2013 роком з 11 млрд дол США до 37 млрд дол. А вже у 2017 році він становив більше 157 млрд дол.

При цьому найбільш активними емітентами цих фінансових інструментів в 2017 році є Східна Азія та Тихоокеанський регіон, частка якого становить 37%.

Як і у випадку з зеленими кредитами, в даному контексті досить активно виступають емітенти Китаю. Країни Європи та Центральної Азії мають 13,6% від загального обсягу емісії в розмірі 15,4 млрд дол. В цілому ж якщо врахувати, що частка південної Азії в емісії становить 18%, то сумарно на країни Азії припадає більше 55%. Наразі фахівці світового банку визнають, що сегмент «зелених» облігацій на ринку капіталу вже не є унікальним, оскільки за період з 2008 року, коли було емітовано перші зелені облігації і до 2017 року ринок збільшився в 10 разів. На сучасному етапі вже 28 країн реалізують зелені проекти, за рахунок емісії зелених облігацій [1].

Варто також зазначити, що аналіз частки зелених облігацій в загальному обсязі емітованих облігацій дозволяє зробити висновок, що роль цього фінансового інструменту поступово зростає. Так лідерами за даним показником є три країни – США, Китай та Франція, оскільки в 2017 році частка зелених облігацій в загальному обсязі становить більше 50%.

Після створення в 2011 році міжнародної організації «Ініціатива кліматичних облігацій» було розроблено ряд стандартів для облігацій, які спочатку були спрямовані виключно на низьковуглецеві проекти, та проекти з відновлювальної та чистої енергії, але в 2015 році, ці стандарти були суттєво розширені за рахунок включення ряду стандартів з інших галузей, в тому числі і сільського господарства [1]. При цьому в 2017 році впроваджується в цілому 15 проектів в різних країнах світу щодо використання зелених облігацій для фінансування в сфері сільського господарства, 6 з яких здійснюються в Китаї.

Наразі здійснюється емісія різних видів зелених облігацій. Їх класифікація подана на рисунку 2. Їх можна класифікувати за різними ознаками, в першу чергу за емітентами, якими можуть виступати корпорації, банки, міжнародні фінансові установи такі як міжнародна фінансова корпорація, міжнародний банк реконструкції та розвитку, тощо.

Крім того існують певні розбіжності стосовно формування регресу та його виплати. Різними видами облігацій передбачено різний механізм перекладання ризиків, в більшості випадків ризику перекладаються на емітентів. Компанії здійснюють емісію облігацій, оскільки залучення ресурсів є альтернативою банківського кредитування, і в цьому випадку емітент самостійно регулює встановлення ставки відсотку, орієнтуючись на сереньоринкові показники. Відмінністю зелених облігацій є те, що як правило ставка відсотку по ним є дещо вищою порівняно із класичними облігаціями.

Наразі найбільшими емітентами зелених облігацій є Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк, Міжнародна фінансова корпорація, KfW груп – Німецький федеральний банк, з державною часткою більше 80%. З поміж інвесторів активними як і у випадку із зеленими кредитами є банки Китаю, в тому числі Торгівельно-Промисловий банк, Сільськогосподарський банк а також потужні китайські корпорації.

Вид	Державні та місцеві облігації, міжнародні	Корпоративні облігації	Проектні облігації	Доходні облігації	Облігації, забезпечені пулом активів	Облігації з покриттям
Емітент	Держава, органи місцевого самоврядування, міжнародні фінансові організації, транснаціональні банки	Корпорації	Міжнародні установи фінансового регулювання, корпорації, банки			Банки та спеціалізовані кредитні установи
Характерні риси	Як правило стандартні облігації, що передбачають стандартні виплати та емітуються на визначений термін	Емітуються для фінансування власних "зелених" проєктів корпорацій. Корпорація-емітент є гарантом виплат	Виплати здійснюються за рахунок грошового потоку проєкту, можуть надаватись гарантії банками, міжнародними установами	Виплати здійснюються за рахунок реалізації товарів та робіт, що вироблені в межах проєкту	Пул активів вилучений із балансу. Виплати здійснюються за рахунок грошового потоку проєкту	Активи, які є забезпеченням знаходяться на балансі. Виплати здійснюються за рахунок грошового потоку проєкту
Борговий регрес	Стандартний повний регрес до емітента. Присвоюється рейтинг емітента	Регрес на сукупність активів, які є заставою, враховуючи традиційні активи	Регрес на зелені активи та дохід від реалізації проєкту	Регрес на зелені активи та дохід від реалізації проєкту	Регрес на зелені активи та дохід від реалізації проєкту	Регрес на активи балансу та пулу активів
Ризик суб'єкта	Емітент	Емітент	Інвестор	Емітент	Емітент	Емітент

Рис. 2. Характеристика видів зелених облігацій

Джерело: складено автором на основі [2]

Зелені облігації користуються значним попитом, оскільки реалізація їх відбувається на ринку досить швидко і як правило їх розміщення відбувається за ціною, що перевищує номінал. Крім того на ринку вже сформовані зелені

фонди, які активно інвестують в зелені облігації та інші зелені фінансові продукти.

Література:

1. Green Bond impact reform 2017. World Bank URL: <http://pubdocs.worldbank.org/en/343311520466168445/report-impact-green-bond-2017.pdf>.
2. Scaling up Green Bond Markets for Sustainable Development. A strategic guide for the public sector to stimulate private sector market development for green bonds. Climate bond Initiative. 52 p. <https://www.climatebonds.net/>.

**Євась Т. В., старший викладач,
Жукова О. А., старший викладач,
Вінницький соціально-економічний інститут
Університету «Україна»
м. Вінниця, Україна**

СТАН ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

У сучасних світових економічних реаліях наявність розвинутої соціальної сфери країни є необхідною умовою поліпшення рівня та якості життя її населення, що, в свою чергу, включає не лише споживання матеріальних благ та послуг, а й задоволення духовних потреб, стан здоров'я, тривалість життя, морально-психологічний клімат. Досягнення цієї мети потребує значних затрат фінансових ресурсів, акумулювання яких повинно відбуватись як на рівні держави, так і на рівні суб'єктів господарювання [1].

Зміст соціальної сфери визначений Конституцією України та враховує інтереси як кожної окремої людини, так і всіх соціальних груп і верств суспільства, створює умови для досягнення нового рівня життя, охорони здоров'я людини, зростання духовного і фізичного потенціалу, забезпечення соціальної захищеності населення.

Соціальну сферу умовно можна поділити на дві складові: соціально-побутову та соціально-культурну. Соціально-побутова складова охоплює житлово-комунальне господарство (ЖКГ), побутове обслуговування, торгівлю і громадське харчування, транспорт і зв'язок, а соціально-культурна – освіту, охорону здоров'я, спорт, туризм, культуру та соціальне забезпечення [2, с. 30-31].

Активізацією соціальної та економічної діяльності, запорукою економічного благополуччя й розвитку в державі є соціальна підтримка населення.

Для побудови дієвої системи соціального захисту, забезпечення та підтримки потрібен достатній обсяг фінансових ресурсів, що забезпечить ефективне функціонування соціальної сфери.

В сучасних умовах розвитку національної економіки, враховуючи прагнення України інтегруватись до Європейського економічного простору, актуальним стає дослідження проблеми фінансового забезпечення соціальної сфери, розробка сучасного механізму її фінансування та пошук напрямків підвищення ефективності соціальних видатків [1].

Під фінансовим забезпеченням соціальної сфери варто розуміти цілісну систему організації фінансових відносин, які включають відповідні форми, методи та інструменти їх реалізації, в процесі мобілізації та розподілу фінансових ресурсів з метою створення умов для ефективного функціонування соціальної сфери в Україні на основі вирішення відповідних завдань, зумовлених соціальними функціями держави [2, с. 32].

Для оцінки стану сучасного фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні було проведено аналіз обсягів та динаміки використовуваних для цього фінансових ресурсів, а отримані результати наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Напрями фінансування та видатки зведеного бюджету України на соціальну сферу у 2015–2017 рр.

Напря́м фінансування	Сума, млн. грн.			Темп росту 2017 року у% до	
	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2015	2016
Охорона навколишнього середовища	5529,7	6255,4	7349,3	132,9	117,4
Житлово-комунальне господарство	15700,4	17547,5	27187,5	173,1	154,9
Охорона здоров'я	71001,1	75408,5	102391,6	144,2	135,7
Духовний та фізичний розвиток	16228,3	16884,7	24342,3	149,9	144,1
Освіта	114193,5	129435,1	177755,7	155,6	137,3
Соціальний захист та соціальне забезпечення	176339,8	258330,7	285761,2	162,0	110,6

Джерело: складено авторами на основі даних Міністерства фінансів України [3]

Як видно із табл. 1 основними напрямами фінансування соціальної сфери в Україні є соціальний захист та соціальне забезпечення, освіта і охорона здоров'я.

Так, за аналізований період найбільший обсяг коштів було спрямовано на соціальний захист та соціальне забезпечення: сума видатків зросла з 176339,8 млн. грн. у 2015 р. до 285761,2 млн. грн. у 2017 р. Проте, темп приросту у 2017 р. в порівнянні з 2015 р. склав 62,0%, а з 2016 р. – 10,6% (це найменший приріст серед всіх напрямків фінансування соціальної сфери України у 2017 р.).

Пріоритетним залишається фінансування освіти: видатки зросли з 114193,5 млн. грн. у 2015 р. до 177755,7 млн. грн. у 2017 р., але темпи приросту асигнувань сповільнюються: це відповідно 55,6% та 37,3%.

Видатки на охорону здоров'я також стабільно збільшувались: з 71001,1 млн. грн. до 102391,6 млн. грн., а темпи приросту у 2017 р. порівняно із 2015 р. та 2016 р. відповідно зменшуються: з 44,2% до 35,7%.

Фінансування духовного та фізичного розвитку і житлово-комунального господарства також зростає: у 2017 р. суми відповідно становили

24342,3 млн. грн. та 27187,5 млн. грн. При цьому позитивну тенденцію збільшення темпів приросту серед всіх напрямків мали тільки видатки на житлово-комунальне господарство: порівняно із 2015 р. показник склав 73,1%, а з 2016 р. – 54,9%.

Найменша сума фінансування виділена на охорону навколишнього середовища протягом всього періоду дослідження: у 2017 р. було виділено всього 7349,3 млн. грн., що на 32,9% більше, ніж було у 2015 р. та на 17,4% більше, ніж було у 2016 р. 2015 так і у 2016 рр. і становить – 319,2 та 459,2 млн. грн., але темпи росту, за даною статтею, є найвищими і становлять 141,9%.

Отже, розглянуті напрямки фінансування соціальної сфери в Україні зросли за всіма складовими, що свідчить про особливу увагу держави до соціальної підтримки громадян.

У сучасних нестабільних економічних умовах зростає чисельність осіб, що потребують соціальної допомоги, захисту та підтримки і тому пошук раціональних та ефективних підходів до фінансування соціальної сфери України залишається актуальним.

Серед основних підходів до вдосконалення наповнення бюджету та оптимального фінансування соціальної сфери можна виділити:

1) розширення сфер використання ринкових інструментів соціального захисту (підтримка обов'язкового й запровадження добровільного страхування, розвиток накопичувальних страхових систем, задоволення диференційованого попиту на різні соціальні послуги тощо) через механізм діяльності державних пенсійних фондів, інститутів медичного страхування;

2) нетрадиційні форми залучення коштів господарюючих суб'єктів та домогосподарств;

3) розширення сфери платності соціальних послуг диференційованої якості;

4) залучення ресурсного потенціалу некомерційного сектора до реалізації соціальних програм тощо [4, с. 129].

Таким чином, фінансування соціальної сфери повинно відбуватись у відповідності до стану і розвитку економіки України та з урахуванням національних особливостей та передового дієвого досвіду економічно розвинутих країн світу. При цьому, головне місце серед складових соціальної сфери слід віддати освіті, охороні здоров'я та культурі, адже саме вони покликані задовольняти самі чутливі запити індивіда, а тому їх соціальна значимість виключно велика.

Література:

1. Яблочников С.Л., Євась Т.В., Жукова О.А. Стан та проблеми фінансового забезпечення соціальної сфери України / С.Л. Яблочников, Т.В. Євась, О.А. Жукова // Ефективна економіка. – 2016. – № 10. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5172>.

2. Пігуль Н., Люта О., Бойко А. Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні / Н. Пігуль, О. Люта, А. Бойко // Вісник Національного банку України. – 2015. – № 1(227). – С. 30-35.

3. Видатки зведеного бюджету України // Міністерство фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget>.

4. Гордієнко Л.А. Оцінка фінансового забезпечення соціальної сфери України / Л.А. Гордієнко // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – № 17. – С. 127-130.

Кузнєцова Л. В., д.е.н., професор,

Христін А. І., аспірант,

*Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ БАНКАМИ «РЕПУТАЦІЙНОЇ НАДБАВКИ»

В умовах динамічних перетворень в банківському секторі економіки України, жорстких вимог до банків і посилення конкурентної боротьби між ними актуальними є питання управління банківськими ризиками, причому не тільки їх традиційними видами (кредитними, ринковими, операційними, ліквідності), а й репутаційними. Як відомо, репутаційні ризики банків пов'язані з ймовірністю появи втрат внаслідок: недотримання вимог законодавства, відсутністю механізмів регулювання конфлікту інтересів, нездатністю протидіяти легалізації злочинних доходів, негативною інформацією в ЗМІ, зниженням рейтингів банків, втратою позитивного іміджу та довіри з боку клієнтів.

Втрата ділової репутації може негативним чином відобразитись на базових фінансових показниках діяльності комерційного банку, викликавши відтік клієнтської і, як наслідок, ресурсної бази, скорочення обсягу розміщених кредитних ресурсів, зниження ліквідності, прибутковості і рентабельності банківського бізнесу.

Постійний аналіз стану ринку банківських послуг в Україні і основних тенденцій його розвитку є важливою умовою виявлення репутаційних загроз, а також факторів і причин прояву банківських ризиків, реалізація яких погіршує ділову репутацію банків і призводить до виникнення репутаційного ризику. Вказане вимагає використання ефективних дієвих інструментів управління репутаційним ризиком для розробки оптимальних управлінських рішень ризик-менеджерами банків.

Міжнародний комітет з банківського нагляду у рамках Базельських угод II і III визнає необхідність регулювання репутаційного ризику в системі управління власним капіталом банку, але не пропонує конкретних методів резервування під даний вид ризику.

Дослідження Базельського комітету з банківського нагляду підтверджують, що проциклічність в управлінні банківською діяльністю – це збій в процесах управління ризиками та системі покриття капіталом основних ризиків, до яких, без сумніву, належить репутаційний ризик [1]. Тому міжнародний регулятор при розрахунку власного капіталу банку рекомендує виділяти репутаційну

складову в формі «репутаційної надбавки», що забезпечує «репутаційний запас міцності» і характеризує можливості розвитку банку в умовах несподіваних несприятливих подій.

Проведений аналіз рекомендацій міжнародного регулятора в еволюційному аспекті за 1997–2017 рр., а також окремі положення стандартів якості управління репутаційним ризиком в українських банках, орієнтованих на практику «випереджаючого реагування на ризик», доводять висновку, що введення «репутаційних надбавок», які є новим інструментом регулювання репутаційного ризику на макrorівні, сприятиме збереженню й підтримці репутації банку в різних фазах економічного циклу.

При введенні «репутаційної надбавки», що забезпечує «репутаційний запас міцності» в системі репутаційного банківського ризик-менеджменту необхідно враховувати наступне:

– формування власного капіталу банку, згідно з прийнятою банком стратегії розвитку, повинно обов'язково здійснюватися з урахуванням фази економічного циклу, а при зміні фаз економічного циклу одна стратегія трансформується в іншу. Причому, в основу ранжирування елементів власного капіталу, які виступають «репутаційною надбавкою», повинен бути покладений принцип збереження, згідно з яким резервні запаси репутаційної міцності можна використовувати в фазах спаду і кризи економічного циклу, а також при оздоровленні економіки.

Згідно рекомендацій Базелю III, надбавки формуються з інструментів базового капіталу, які орієнтовані на мінімізацію проблем проциклічності, що виникають в процесі використання капіталу банку та сприяють збереженню його репутації на кожній фазі економічного циклу.

Джерелом «репутаційної надбавки» може бути емісійний дохід, оскільки термін «надбавка» іноді замінюють поняттям «додатковий капітал понад номіналу» (*capital in excess of par*) або «додатково оплачений капітал» (*additional paid in capital*). Різниця між номінальною і ринковою вартістю акцій характеризує репутацію банку (гудвілл). У міру того, як банк починає отримувати прибуток і нарощувати активи, відповідні надходження направляються на рахунки акціонерів у вигляді нерозподіленого прибутку (*retained earnings*). Тобто нерозподілений прибуток є другим джерелом «репутаційної надбавки» власного капіталу банку який повинен формуватись у відповідних пропорціях в фазах пожвавлення, зростання, буму економічного циклу. Відмітимо, що до такого компоненту власного капіталу, як нерозподілений прибуток, можна застосовувати з урахуванням фаз циклічності регулятивні коригування;

– необхідно здійснювати ідентифікацію елементів капіталу, що негативно впливають на «репутаційну міцність» банку. Базель III не обмежує включення приросту вартості майна при переоцінці в додатковий капітал, що негативно впливає на репутацію банку [2]. Збільшення додаткового капіталу банку за рахунок приросту вартості майна при переоцінці негативно впливає на фінансовий результат, оскільки зростає величина податку на майно, що в підсумку може обмежити розмір «репутаційної надбавки», що сформована за допомогою нерозподіленого прибутку в фазах пожвавлення, зростання, буму;

– так як стандарти якості управління репутаційним ризиком у банках рекомендують інтегрувати моніторинг в процес управління ризиком [3], його

доцільно застосовувати при регулюванні «репутаційної надбавки». Основними напрямками такого моніторингу є: регулярний моніторинг зміни обсягів нематеріальних активів, резервного фонду, (виходячи з економічної призначення резервного фонду – компенсація непередбачених збитків – його формування повинно бути обґрунтованим у фазах спаду і кризи, а в фазі буму, зростання його надлишків зумовить нестачу коштів для вкладень і втрату прибутку;

– необхідно враховувати при формуванні «репутаційної надбавки» регіональний чинник через відмінності в рівні розвитку регіональних фінансових ринків, особливостей національної банківської системи, оскільки акції не всіх вітчизняних банків обертаються на біржі, важко сформувати емісійний дохід, який може виступати «репутаційною надбавкою» в фазах пожвавлення, зростання, буму;

– важливим чинником є участь в процесі регулювання «репутаційної надбавки» вищого банківського менеджменту, а при необхідності – створення комітету по репутаційним ризикам. При регулюванні «репутаційної надбавки» банківським менеджерам необхідно особливу увагу приділяти сценарному плануванню, одним з інструментів якого є метод Монте-Карло. Топ-менеджмент банку повинен забезпечити включення «репутаційної надбавки» в систему репутаційного ризик-менеджменту і ризикову культуру;

– формування «репутаційної надбавки» забезпечує розвиток ризик-культури банку, оскільки ключова ціль формування ризик-культури – це підвищення ролі превентивного захисту від ризиків. Ризик-культура повинна забезпечувати активне використання планування «репутаційної надбавки» в процесі управління репутаційним ризиком, формуючи в результаті колективну здатність співробітників ідентифікувати, аналізувати, обговорювати і реагувати на існуючі та майбутні репутаційні ризики банку.

Висновки. Використання в системі банківського ризик-менеджменту «репутаційної надбавки» орієнтує на формування і розвиток ризик-орієнтованого нагляду, що враховує репутаційний ризик банку і якість управління ним. Запропонований інструментарій регулювання репутаційного ризику як типового стратегічного ризику на основі введення «репутаційної надбавки» з урахуванням міжнародних вимог поєднує кількісні та якісні оцінки, а також підвищує рівень чутливості банку до репутаційного ризику в розрізі фаз економічного циклу та покриття його капіталом, величина якого характеризує репутацію банку.

Література:

1. Basel II. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards A Revised Framework. – Basel, Switzerland, November 2005. – URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs128.htm>.

2. Базель III. Анализ новых требований Базельского комитета [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.scorto.ru.

3. Базельский комитет по банковскому надзору. Международная конвергенция измерения капитала и стандартов капитала. – Банк международных расчетов, 2004. – 54 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.cbr.ru/today/ms/bn/bz_1.pdf.

РОЗВИТОК НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Організація ефективного недержавного пенсійного забезпечення, яка становить третій рівень пенсійної системи України, є одним із важливих напрямів реформування економіки, що спрямований на посилення її соціальної складової [1, с. 12; 2, с. 5]. Основною метою діяльності недержавних пенсійних фондів є отримання їх учасниками додаткових до державного пенсійного страхування пенсійних виплат, а також використання активів пенсійних фондів з метою здійснення довгострокових інвестицій у розвиток економіки країни [3, с. 55; 4, с. 5; 5, с. 148].

У Законі України «Про недержавне пенсійне забезпечення» це поняття розглядається як «складова частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб, крім випадків, передбачених законами, у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат» [6].

Станом на 01.04.2018 р. у Державному реєстрі небанківських фінансових установ України було зареєстровано 62 недержавних пенсійних фонди, що менше, ніж у відповідному періоді 2016 р. на 10,14%. Найбільша кількість недержавних пенсійних фондів зосереджена в Києві – 44 установи, що складає майже 71% від їх загальної кількості (табл. 1).

Не дивлячись на суттєве зменшення кількості недержавних пенсійних фондів, що було обумовлено економічною та політичною нестабільністю упродовж останніх років, система недержавного пенсійного забезпечення поступово розвивається. Проведений аналіз свідчить, що у 2016–2018 рр. кількість укладених пенсійних контрактів збільшилась на 1,67%, сума пенсійних внесків – на 3,21%, а загальна вартість активів недержавних пенсійних фондів зросла на 24,75%. У результаті активізації інвестиційної діяльності пенсійних фондів суттєво покращилися їхні показники. Так, інвестиційний дохід збільшився 63,26%, прибутки – на 72,65%, а середньозважений показник зміни чистої вартості одиниці пенсійних активів – на 5,12 п. п., що дозволило збільшити середню суму сплачуваної пенсії на 29,93% (табл. 1).

**Основні показники діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні
у 2016–2018 рр.**

Показники	Станом на 31 березня			Зміна у 2018 р. порівняно з 2016 р., %
	2016	2017	2018	
1. Кількість пенсійних фондів	69	64	62	-10,14
2. Кількість адміністраторів НПФ	23	22	22	-4,35
3. Кількість пенсійних контрактів, тис. шт.	60,0	64,5	61,0	1,67
4. Кількість учасників НПФ, тис. осіб	830,2	836,2	843,2	1,57
5. Вартість активів, млн. грн.	1992,1	2206,3	2485,2	24,75
6. Пенсійні внески – всього, млн. грн., у т. ч.:	1851,0	1918,5	1910,4	3,21
– від фізичних осіб	80,3	100,5	134,6	67,62
– від юридичних осіб	1770,4	1817,2	1775,3	0,28
7. Пенсійні виплати, млн. грн.	562,9	655,4	723,2	28,48
8. Кількість осіб, що отримують виплати, тис. осіб	80,3	82,0	79,4	-1,12
9. Середня сума виплати, тис. грн.	7,010	7,993	9,108	29,93
10. Інвестиційний дохід, млн. грн.	899,5	1157,8	1468,5	63,26
11. Прибуток від інвестування активів, млн. грн.	686,4	899,2	1185,1	72,65
12. Показник зміни чистої вартості одиниці пенсійних активів, %	4,37	12,86	9,49	+ 5,12 п. п.

Джерело: складено на основі даних Нацкомфінпослуг [8]

Відповідно до «Стратегії реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг на 2015–2020 роки», головними напрямками розвитку недержавного пенсійного забезпечення передбачено такі заходи правового та інституційно-організаційного характеру:

– запровадження принципів та реалізація цілей державного регулювання і нагляду відповідно до стандартів Міжнародної організації органів нагляду за пенсійними фондами – IOPS;

– сприяння становленню недержавних пенсійних фондів, як значущих інституційних інвесторів у економіку України шляхом розширення спектра та підвищення якості фінансових послуг, удосконалення податкового законодавства, створення умов участі страховиків у системі недержавного пенсійного забезпечення з метою формування та залучення довгострокового інвестиційного ресурсу в економіку країни;

– створення умов до впровадження обов'язкової професійних пенсійних програми для окремих категорій працівників з підвищеним впливом шкідливих факторів виробничого середовища;

– поступова відмова від застосування кількісних обмежень для цілей диверсифікації інвестиційного портфеля недержавних пенсійних фондів та перехід до застосування критеріїв і правил «розумного інвестора»;

– вжиття заходів щодо проблемних та формально існуючих недержавних пенсійних фондів та їх адміністраторів [9].

До важливих напрямів вдосконалення діяльності недержавних пенсійних фондів також слід віднести:

- вдосконалення умов укладання пенсійних контрактів з метою посилення захисту інтересів вкладників;
- вдосконалення вимог до складу активів пенсійних фондів з метою диверсифікації джерел доходів та підвищення дохідності операційної діяльності недержавних пенсійних фондів [10, с. 34];
- поглиблення рівня фінансової інклюзивності та доступності послуг недержавного пенсійного забезпечення [11, с. 34; 12, с. 28];
- вдосконалення механізмів укладання і виконання пенсійними фондами договорів про страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду;
- вдосконалення структури, корпоративного управління та підвищення ефективності функціонування недержавних пенсійних фондів [13, с. 9];
- захист активів недержавних пенсійних фондів у разі звернення стягнень, конфіскації тощо;
- посилення контактів представників Нацкомфінпослуг з учасниками ринку недержавного пенсійного забезпечення [14, с. 48];
- запровадження індикаторів фінансової стійкості недержавних пенсійних фондів, чутливих до змін економічного середовища та рівня ризиковості здійснюваних пенсійними фондами інвестиційних операцій та інші.

Література:

1. Науменкова С.В. Недержавне пенсійне забезпечення / С.В. Науменкова. – К.: Знання, 2010. – 66 с.
2. Науменкова С.В. Функціонування недержавних пенсійних фондів на ринку фінансових послуг України / С.В. Науменкова // Фінанси України. – 2010. – № 4. – С. 3-16.
3. Жупанин В.В. Організація залучення заощаджень населення на основі випуску казначейських зобов'язань України / В.В. Жупанин // Фінанси України. – 2008. – № 2. – С. 44-58.
4. Міщенко В.І. Особливості посткризового реформування фінансового сектору України / В.І. Міщенко // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 3-14.
5. Міщенко С.В. Формування ефективної структури фінансового сектору України / С.В. Міщенко. – К.: КНУ, 2009. – 256 с.
6. Про недержавне пенсійне забезпечення // Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV.
7. Іванов В.В. Економіко-правові колізії дослідження фінансових ринків / В.В. Іванов // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2013. – № 153. – С. 35-41.
8. Ринок накопичувального пенсійного забезпечення. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Rynok-nakopychuvalnoho-pensiinoho-zabezpechennia.html>.
9. Стратегія реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг на 2015–2020 роки // Розпорядження Нацкомфінпослуг від 19.03.2015 р. № 499.

10. Міщенко В.І. Проблеми вдосконалення управління державними корпоративними правами / В.І. Міщенко, С.В. Науменкова // Економіка України. – 2002. – № 5. – С. 29-36.

11. Науменкова С. Фінансова інклюзивність та проблеми забезпечення доступу населення до базових фінансових послуг в Україні / С. Науменкова // Вісник НБУ. – 2014. – № 11. – С. 31-37.

12. Науменкова С.В. Підвищення доступності фінансових послуг: актуальні питання регуляторної практики / С.В. Науменкова // Фінанси України. – 2013. – № 10. – С. 20-33.

13. Шуило І. Теоретичні і практичні аспекти аналізу стану фінансової системи економіки / І. Шуило, Р. Лисенко / Вісник НБУ. – 2006. – № 3. – С. 6-11.

14. Міщенко С. Вдосконалення інституційної структури нагляду за фінансовим сектором / С. Міщенко // Банківська справа.– 2007. – № 1. – С. 41-56.

Otiashvili Lia, Doctoral Student,
Georgian Technical University
Georgia

ACTUAL ASPECTS OF HIGHER EDUCATION FINANCING POLICIES

Scientists, as a rule, examine national systems of higher education as the peculiarities of control between the state and market demands.

The Australian Scientists' opinion is noteworthy as they emphasize the fact that state policy should be directed towards the creation of environmental conditions that support the development of higher education systems.

The main component of the state economic policy is the financial policy that is focused on attracting financial resources. One of the main priorities of financial policy is the strengthening of the financial position of higher education institutions as well as their investment environment. The strategic development plan of higher education institutions determine the total amount of financial reserve, their source of income and estimate, regulatory mechanisms, as well as financial rewards. The situation to be taken into consideration is that when planning and spending budgets we shall consider international and internal experiences.

Generally, education does not give benefit to one individual only. Highly qualified and high-level workforce is a major contributor to the country's economic indicators. The low level of education associated with the country's poverty. Families with low financial income do not have the opportunity to give their children the education that meets the requirements of the market. This divides the society into classes. The state should pay subsidies for socially vulnerable classes and offer free education.

In Higher Education Institutions, for 2017-2018 academic year, 2 520 000 (two million five hundred twenty thousand) GEL is allocated for those students in the frames of the Social Program who study at accredited higher education programs based on the results of the unified national exams.¹

¹ Source: geostat

Education should be the area that will be responsible for the overall labor market condition.

Higher education expenditures include half of the total cost of education in the country. Effective use of financial resources and personnel policies have affect the quality of universities a lot.

Higher education system is mainly funded by the state budget. Also, the number of student contingencies is determined by the state, but it should be taken into consideration that the existing system does not envisage the market demand for the graduates and there is no responsible for the expected results. There is no support from the government for particular specialties, but the graduates with these specialties are not demanded by the labor market, so I think that the work of education institutions that is ordered under the state system and preparing personnel should be reviewed.

It would be great for the state to finance specialties that has a demand on the labor market, but if we look at the current situation in Georgia, there is no profession that has a demand on the labor market. I consider that higher education became some kind of «trend» as if it is necessary for all and this has led to a low level of quality of learning and a labor market with less qualified staff.

The unemployment of specialists financed by the state is equal to the spending state budget and the purpose of the expenses incurred is also unclear.

The authors of TEXTBOOK – SCHOOL FINANCING: ANALYSIS OF THE PROBLEMS AND THEIR SOLUTION suggest that for the purpose of international comparison, the cost data should be converted according to the parity of purchasing ability and depicted in USD. The mentioned procedure, considering the price for the consumer basket, equates ability to buy various currencies. Of course, the cost of one student adjusted by this method shows how much the country allocated per pupil or student and gives ability to compare with other countries. As in any financial institutions, the financial structure of educational institutions also has the criteria for investment decisions, as the financial resources paid for higher education represent the investments in education and have the recession period.

Higher education institutions should carry out internal control, that represents the complex of managerial and financial controls. It shall cover the structure of the institution, methods, procedures and internal audit, which is aimed to promote the objectives of the institution with legal, economic and effective activities.

Internal auditors evaluate the efficiency of internal control system and provide recommendations for improvement.

Internal control of the financial system of higher education institutions is a dynamic, integrated process in which management and staff should be involved for the risk management and achievement of the goals of the institution.

The reduction of state subsidies in the higher education system and the role of education in the economy can be considered as remains of neo-liberalism.

I want to highlight that the problem of higher education financing is not global and it is possible to solve it.

References:

1. Sartania V., Tokmazishvili M., Maglakelidze Sh. – Economic Theory of Education, 2004.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛОЖЕНЬ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕОРІЙ ПРЕДСТАВНИКІВ ОСНОВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ШКІЛ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ ОРГАНІЗОВАНОГО РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В ЕКОНОМІЦІ

Теоретичні засади відносно ролі організованого ринку цінних паперів в економіці, проголошені представниками різних економічних шкіл, тією або іншою мірою реалізовувалися у політиці різних держав і безпосередньо впливали на формування ефективного та високоліквідного фінансового сектора.

Значну увагу дослідженню ролі і місця організованого ринку цінних паперів в економічному житті держави надавав К. Маркс. У третьому томі «Капіталу» він називає цінні папери не інакше як «фіктивним капіталом», що містить в собі елементи «оманливої соціальної вартості». Це положення він обґрунтовує тим, що зменшення чи збільшення курсової вартості цінних паперів жодним чином не позначається на величині реального капіталу підприємства, яке ці папери репрезентують, проте воно сильно впливає на його платоспроможність. Незважаючи на свою критику фіктивного капіталу, Маркс відзначає позитивні наслідки для економіки, спричинені існуванням організаційного ринку цінних паперів, а саме – значне розширення масштабів виробництва та появу компаній, існування яких було б неможливим для окремо взятого капіталу. На думку Н. К. Родіонової та І. С. Кондрашової, у «Капіталі» Маркса міститься низка важливих теоретичних положень, що стосуються організованого ринку цінних паперів, на якому ним торгують:

- цінні папери – фіктивний капітал, бо є тільки формою капіталу та не мають справжньої, реальної вартості;
- цінні папери мають ринкову вартість завдяки своїй юридичній основі, а відтак надають право на володіння реальним капіталом;
- ринкова ціна капіталу та його реальний стан – взаємопов'язані між собою, бо зміна у фізичному капіталі тягне за собою зміну ринкової вартості;
- курсова вартість залежить не тільки від фактичного капіталу, але й від оцінювання його потенційними інвесторами;
- введено поняття капіталізації ринку цінних паперів [1, с. 402].

Більш упорядкована теорія визначення ролі організованого ринку цінних паперів розроблена Дж. М. Кейнсом у праці «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей». Вчений вважав облігації єдиним видом активів, спроможним конкурувати з грішми, а фондовий ринок – одним з найважливіших елементів у структурі ринку будь-якої країни.

Кейнс писав, що «там де немає ринку цінних паперів, немає сенсу переоцінювати інвестиції». Щоденні переоцінки на фондовій біржі, хоч і спрямовані насамперед на те, щоб сприяти переходу вже здійснених вкладень

від однієї особи до іншої, обов'язково вирішально впливають і на рівень поточних вкладень. Адже немає сенсу створювати нове підприємство з більшими витратами, ніж сума, за яку можна придбати таке ж діюче підприємство. Одночасно є стимул витратити на новий проект дуже велику суму, якщо є можливість розмістити відповідні акції на фондовій біржі і отримати негайний прибуток.

В «Трактаті про грошову реформу» Дж. М. Кейнс вказував на те, що якщо акції компанії котируються високо, то вона має змогу мобілізувати більш значний капітал шляхом випуску більшого числа акцій за сприятливих умов. Тобто висока ціна акцій підприємства на біржі має такий ж результат, що і можливість взяти позику за низької норми відсотка. На думку Кейнса, деякі категорії інвестицій регулюються швидше середніми очікуваннями тих, хто здійснює угоди на фондовій біржі (з відображенням в курсах акцій), ніж розрахунками професійних підприємців. Так чи інакше, але всі прогнози здійснюються на основі неповних знань, які стають ще більш неповними з плином часу, коли право власності віддаляється від правління нею. На недосконалість даних ринків, на думку Кейнса, впливають також такі чинники:

- в сукупних капіталовкладеннях суспільства поступово зростає частка осіб з акціями (що не дають права участі в управлінні), які не володіють спеціальними знаннями про речі, що мають безпосереднє відношення до теперішнього чи майбутнього даної сфери;

- перехідний характер і незначні розміри прибутків від поточних вкладень капіталу мають тенденцію здійснювати надзвичайно великий вплив на ринок;

- в неспокійні часи, коли меншою мірою, ніж звичайно, можна розраховувати на збереження існуючого становища, ринок капіталу і організаційний ринок цінних паперів потрапляє під вплив зміни оптимістичних і песимістичних настроїв, які не мають ґрунтовних причин і є закономірними там, де відсутні економічні розрахунки;

- більшість професійних інвесторів і біржових гравців свої знання спрямовують не на створення найкращого довгострокового прогнозу очікуваного доходу від інвестицій за весь час їх експлуатації. Цих учасників цікавить не реальна вартість об'єкта вкладень капіталу, а те, як ринок буде оцінювати його під впливом масової психології через певний проміжок часу. Кейнс вважає, що фондовий ринок схожий на карточну гру, в якій гравці витрачають свої здібності на те, щоб «угадати наперед, якою буде середня думка відносно того, якою буде середня думка».

Єдиний вихід з цієї складної ситуації Кейнс вбачає у введенні податку на укладання угод з цінними паперами. Цей захід знижуватиме ліквідність ринку достатньою мірою для того, щоб значна частка угод, характерна для фондових бірж, стала неможливою. Запровадження значного державного податку на усі види біржових угод з купівлі-продажу цінних паперів буде корисною реформою для того, щоб зменшити перевагу спекуляції над підприємництвом на фондовому ринку [3, с. 332].

В теорії корпоративних фінансів значна увага зверталась на дослідження проблеми функціонування ринку акцій, його особливостям (порівняно з товарними ринками) і закономірностям розвитку. Головною його особливістю

класики теорії корпоративних фінансів Р. Брейлі і С. Майєрс вважали те, що ринкові курси акцій змінюються випадково і жоден з інвесторів або професійних учасників ринку не можуть впливати на зміни курсу акцій або наперед абсолютно точно знати їх майбутню динаміку.

Найбільш цілісне і логічне обґрунтування причин зміни ринкових цін акцій міститься у концепції ефективного фондового ринку, розробленій професором Чикагського університету Ю. Фама на початку 1970-х років. На його думку, ідеальним типом фондового ринку є той, де ціни забезпечують точну інформацію для розподілу ресурсів. Тобто ринок, на якому фірми приймають рішення про вкладення капіталу у виробництво і де інвестори роблять вибір відносно вигідності інвестицій у фінансові активи різних емітентів, повинен враховувати всю доступну інформацію про ціни цих активів. На вказаному припущенні і заснована концепція ефективності фондового ринку. Методологічною базою даної концепції стала неокласична теорія і, насамперед, концепція ефективної економіки та ринкової рівноваги Ф. Еджворта та В. Парето. З цих позицій можна розглядати ефективність ринку цінних паперів як неможливість для будь-якого інвестора отримувати надприбутки на фондовому ринку, оскільки зміни цін акцій мають випадковий характер [2, с. 177].

Таким чином, проведене дослідження положень економічних теорій представників основних економічних шкіл ХІХ – ХХ ст. показало, що інтерес вчених-економістів до проблеми організовано ринку цінних паперів протягом останніх століть викликаний його важливістю для економічного розвитку країни, оскільки значні фінансові ресурси суспільства знаходять своє застосування у вигляді цінних паперів як на первинному, так і на вторинному ринках. Проте, ефективність організаційного ринку цінних паперів повинна визначатися на основі комплексного підходу, який можливий лише на основі ґрунтовного аналізу історичного досвіду та напрацювань представників різних економічних шкіл.

Література:

1. Гнатюк Р.А., Островерх П.І. Еволюція поглядів представників провідних економічних шкіл на роль ринку цінних паперів у господарській системі / Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2015. – Вип. 25.3. – 420 с. (С. 400-406). – Режим доступу: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2015/25_3/67.pdf.
2. Зоценко О. К. Теоретичне обґрунтування ролі фондового ринку в системі економічних відносин / Науковий вісник ЧДІЕУ Серія 1. Економіка: Збірник наукових праць – 2013. – Вип. 1 (17), (С. 175-180). – Режим доступу: <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/12315/175-180.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
3. Баула О.В. Еволюція поглядів учених економістів на роль ринку цінних паперів / О.В. Баула // Історія народного господарства та економічної думки України: зб. наук. праць. – Інститут економіки та прогнозування НАН України – 2007. – Вип. 39-40. – (С. 329-331). – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9356/30-Baula.pdf?sequence=1>.

КОНСУЛЬТАТИВНО-РОЗ'ЯСНЮВАЛЬНА РОБОТА ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ

Європейський вектор розвитку нашої країни зумовив необхідність реформування податкової системи та модернізацію органів Державної фіскальної служби України (далі ДФС України) згідно з вимогами, що ґрунтуються на побудові партнерських взаємовідносин з платниками податків та передбачають надання їм широкого спектру високоякісних послуг із застосуванням сучасних інформаційних комп'ютерних технологій.

Мінливість та постійне ускладнення середовища взаємодії суб'єктів податкових відносин внаслідок лібералізації фінансових ринків, цифровізації економіки та поширення електронної комерції, призвели до значного збільшення масивів інформації з якими працюють вітчизняні фіскальні органи та ще більше ускладнили контроль за новими способами уникнення сплати податків та ухилення від оподаткування. Це вимагає постійного вдосконалення податкового законодавства, що на практиці часто виявляється в ускладненні нормативно-правових актів, та, як наслідок, зменшенні довіри сумлінних платників до фіскальних органів, зниженні їх мотивації дотримуватись норм податкового права.

У науковій літературі питання адміністрування податків висвітлюються багатьма вітчизняними науковцями, серед яких особливої уваги заслуговують праці В. Андрущенка, З. Варналія, В. Вишневського, Т. Єфименко, О. Іванишиної, Ю. Іванова, К. Швабія та ін. Однак, незважаючи на наявність численних наукових доробок, окреслені вище проблемні питання залишаються до цього часу не вирішеними. З метою забезпечення повноти та своєчасності надходження податків та зборів до бюджетів органам ДФС України необхідно впроваджувати інноваційні підходи до надання податкових послуг, зокрема, за рахунок удосконалення консультативно-роз'яснювальної роботи.

Практична реалізація адміністрування податків знаходить свій прояв у напрямках управлінської діяльності контролюючих органів щодо забезпечення процесу справляння податків і зборів. До таких напрямів більшість науковців та практиків відносять: облікову роботу, масово-роз'яснювальну та консультативну роботу, прогнозно-планувальну та аналітичну роботу, контрольну-перевірочну роботу та допоміжні види робіт, зокрема погашення податкового боргу [1, с. 755].

Основною метою консультативно-роз'яснювальної роботи, що проводиться територіальними органами ДФС України, є: роз'яснення податкового законодавства, інформування про діяльність органів ДФС України, надання платникам податків необхідної правової допомоги, створення ефективних механізмів партнерства з громадськими інституціями, забезпечення участі

громадськості у формуванні та реалізації державної податкової політики, вдосконалення взаємодії платників податків і податківців, запобігання порушенням податкового законодавства, забезпечення повноти і своєчасності сплати податків до бюджетів усіх рівнів, проведення відкритої, прозорої для суспільства податкової політики [2, с. 40].

У межах здійснення консультативно-роз'яснювальної роботи вітчизняні фіскальні органи надають певний перелік послуг платникам податків, зокрема: інформацію щодо виконання планів, пов'язаних з основними питаннями економічної та контрольної роботи; проведення семінарів, практикумів (тренінгів) для платників податків щодо застосування окремих норм податкового законодавства; відповіді на письмові запити; податкові консультації за зверненням платників податків; організацію зв'язку з платниками податків. Для виконання покладених завдань, зокрема, щодо здійснення консультативно-роз'яснювальної роботи, органи ДФС України мають право: скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до їх компетенції.

На початку 2018 року за підтримки з боку Європейської Комісії, Нідерландів, Швеції та Мінфіну США було проведено оцінювання системи податкового адміністрування України (ДФС) за допомогою Діагностичного інструменту оцінки податкового адміністрування (TADAT) [3]. Зокрема, з поміж інших напрямів адміністрування податків було здійснено оцінювання показника КОР 3 «Сприяння добровільному дотриманню норм», що визначається на основі трьох показників результативності: РЗ-7 «Обсяг, своєчасність і доступність інформації», РЗ-8 «Обсяг ініціатив із зменшення витрат платників податків, пов'язаних з дотримання норм», РЗ-9 «Отримання відгуків платників податків про продукти та послуги» (таблиця 1). Кожен параметр і показник оцінювався за чотирибальною шкалою: «А», «В», «С» або «D». «А» означає результативність роботи, яка відповідає або перевершує передову міжнародну практику, «В» – прийнятні результати, «С» – слабкі результати, «D» – неприйнятні результати.

Відповідно до даних таблиці 1 узагальнена оцінка сприяння добровільному дотриманню норм вітчизняного податкового законодавства в 2017 р. була дана на рівні «В». Ключовими перевагами показника РЗ-7 було визнано: надання інформації платникам податків з широкого кола тем, актуальність інформації, надання безоплатних послуг та освітніх програм для платників податків, надання електронних послуг у відповідності з розробленими стандартами, на більше ніж 70 % дзвінків відповідають у діапазоні до 3-х хвилин. Перевагами показника РЗ-8 визнано: ініціативи для зменшення витрат платників податків на дотримання податкових вимог (проте заздалегідь заповнених форм декларацій не передбачено). Перевагами показника РЗ-8 визнано: зворотній зв'язок від платників податків шляхом проведення щорічного опитування щодо сприйняття громадськістю роботи податкової служби, водночас участь платників у розробці та тестуванні нових процесів та продуктів знаходиться все ще на стадії тестування.

Водночас, результати онлайн опитування щодо задоволеності платників наданими консультаціями органами ДФС України становить 73,57 % [4].

**Оцінка сприяння добровільному дотриманню норм
податкового законодавства в Україні [3]**

Показники	2017 р.	
	Оцінка індикатора	Узагальню- юча оцінка
РЗ-7: Обсяг, своєчасність і доступність інформації		
РЗ-7-1. Обсяг інформації, доступної для платників податків, в якій чітко роз'яснені їхні права та обов'язки щодо кожного основного податку.	А	В
РЗ-7-2. Ступінь, до якого інформація відображає поточний стан справ з точки зору законодавства та адміністративних правил.	В	
РЗ-7-3. Легкість отримання інформації та рекомендацій від органів податкового адміністрування.	А	
РЗ-7-4. Час, протягом якого надають відповіді на інформаційні запити платників податків і посередників.	А	
РЗ-8: Обсяг ініціатив із зменшення витрат платників податків, пов'язаних з дотримання норм		
РЗ-8. Обсяг ініціатив із зменшення витрат платників податків, пов'язаних з дотримання норм.		В
РЗ-9: Отримання відгуків платників податків про продукти та послуги		
РЗ-9-1. Використання (і регулярність застосування) методів отримання відгуків платників податків про якість роботи податкових органів.	А	В
РЗ-9-2. Ступінь, до якого зауваження платників податків враховуються під час розробки адміністративних процесів і продуктів.	В	

Таким чином, консультативно-роз'яснювальна робота органів ДФС України відіграє важливу роль в підвищенні податкової культури та грамотності платників, рівня добровільної і своєчасної сплати податкових зобов'язань. Незважаючи на високий результат оцінки цього напрямку роботи в системі TADAT він потребує вдосконалення. Підвищенню результативності адміністрування податків за цим напрямом роботи, на нашу думку, сприяло б впровадження таких заходів: проведення безкоштовних он-лайн вебінарів для консультування платників; створення загальнодоступного репозитарію з записами раніше проведених семінарів, вебінарів, круглих столів; поряд з гарячою телефонною лінією створення служби текстової он-лайн допомоги на веб-сайті податкового органу з метою підвищення рівня взаємодії та налагодження зворотного зв'язку контролюючих органів з платниками; для забезпечення повноцінного контролю за результативністю всіх напрямів діяльності ДФС України, зокрема, консультативно-роз'яснювальної роботи, надати відкритий доступ до податкової інформації за весь період існування фіскального органу, незалежно від його назви, підпорядкування та організаційної структури.

Література:

1. Волощук Р.Є. Національні особливості адміністрування податків та напрями його вдосконалення в Україні / Р.Є. Волощук // Глобальні та національні проблеми економіки. – Випуск 10. 2016. – С. 755-759.
2. Теремецький В.І. Проблема вдосконалення консультативно-роз'яснювальної роботи територіальними органами державної фіскальної служби України / В.І. Теремецький // Вісник Академії адвокатури України. Том 12. Число 3(34), 2015. 39-47 с.
3. TADAT (діагностичний інструмент оцінки податкової адміністрації). Звіт про результати оцінки. Україна. Травень 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sfs.gov.ua/data/material/000/259/339853/Ukraine_PAR_Ukr_TADADT_Checked_2018.pdf.
4. Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zir.sfs.gov.ua/>.

Стецько М. В., к.е.н., доцент,
Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль, Україна

ІНСТРУМЕНТИ ЗМЕНШЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АСИМЕТРІЇ У ПРОЦЕСІ ПУБЛІЧНОГО РОЗМІЩЕННЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Результати розміщення корпоративних цінних паперів значним чином залежать рівня інформаційних ризиків. Що вищим є рівень інформаційної асиметрії між інвесторами та емітентами, тим меншими є шанси на успішний вихід підприємства на ринок капіталів. Ринок потребує інформації щодо потенціалу генерування грошових потоків та ризиків, пов'язаних із діяльністю підприємства. Останні можуть проявлятися у волатильності фінансових результатів та грошових потоків, а також у загрозі дефолту емітента. Від цих параметрів залежить курс емісії корпоративних прав та їх ринкова вартість. Емітенти зацікавлені у максимальній ціні розміщення, а потенційні інвестори – навпаки. З огляду на це, курс емісії має бути виразом справедливої вартості як з точки зору емітента, так і інвесторів. Питання, однак, полягає у довірі до інформації, на основі якої формується ціна активів та приймаються інвестиційні рішення.

Для отримання неупередженої та об'єктивної інформації щодо ризиків, що впливають на потенційну вартість підприємств та ймовірності дефолту емітента цінних паперів учасники ринку капіталів здебільшого вдаються до двох інструментів: дью-ділідженс та рейтингування. Таким чином дью-ділідженс-репорт та рейтинг посилають інформаційні сигнали ринку щодо здатності підприємства генерувати вартість, з одного боку, та виконувати свої зобов'язання – з іншого.

У численних дефініціях рейтингу увага концентрується здебільшого на кредитоспроможності емітента та його боргових зобов'язань. Так, відповідно до Директиви ЄС №1060/2009 щодо діяльності рейтингових агентств, рейтинг –

це оціночний висновок щодо кредитоспроможності підприємства, боргових цінних паперів чи фінансових зобов'язань, привілейованої акції або іншого фінансового інструменту чи емітента боргових цінних паперів чи інших фінансових інструментів, зроблений з використанням встановленого та визначеного методу класифікації відповідно до рейтингової шкали [1].

Водночас, кредитні рейтинги підприємства впливають не лише на курс емітованих ним облігацій та на здатність залучати кредити, але і на ринковий курс корпоративних прав. Як доводять численні емпіричні дослідження (наприклад, Джеремі Гоха та Луїса Едерінга), має місце релевантна залежність ринкового курсу акцій від рейтингів, які присвоюються емітентові [2]. Це є цілком логічним, оскільки здатність підприємства генерувати грошові потоки впливає як на його кредитоспроможність, так і на вартість. Інформація щодо рейтингів впливає не лише на вартість залучення позик, а й на ціну залучення власного капіталу [3]. Альтернативні джерела інформації, такі як висновки окремих експертів, новини аналітичних агентств (Bloomberg, Thomson-reuters), інформація, що надається емітентом у рамках інвестор-релейшнз характеризується або високим рівнем суб'єктивності або містять загальнодоступну інформацію, що не дозволяє виявити вартісно-орієнтовану специфіку.

Дью-ділідженс проводиться у разі здійснення емісії цінних паперів, операцій типу злиття та поглинання (M&A), прийняття значних за обсягами кредитних рішень. Незважаючи на досить широку сферу застосування дью-ділідженс, він був започаткований американськими економістами саме для зменшення інформаційних дефіцитів у процесі прийняття рішення про допуск цінних паперів до котирування на біржах. На практиці розрізняють два види дью-ділідженс: на замовлення інвестора (buy side due diligence) та на замовлення продавця (vendor due-diligence). У контексті IPO-дью-ділідженс або дью-ділідженс облігацій здебільшого проводиться так званий вендор-дью-ділідженс – перевірка найбільш істотних ризиків та генераторів вартості в інтересах емітента. За результатами перевірки замовник отримує інформацію щодо потенційної вартості компанії та факторів, які можуть стати перешкодою для успішної емісії цінних паперів. Емітент отримує рекомендації щодо найбільш ефективної емісійної стратегії та параметрів публічного розміщення. Релевантні результати дью-ділідженс знаходять свій вираз у проспекті емісії цінних паперів. Замовником дью-ділідженс може бути також менеджер розміщення, який за результатами оцінювання підприємства розробляє спеціальну інвестиційну пропозицію для потенційних покупців цінних паперів.

У рамках дью-ділідженс виокремлюються різні його напрямки (правовий, податковий, комерційний тощо). Однак, пріоритетним є фінансовий напрямок, який сфокусований на перевірці фінансових аспектів діяльності підприємства, з'ясуванні генераторів вартості та оцінці самої вартості підприємства. Предмет, цілі процедури DD та методи її досягнення відрізняють її від аудиту, аналізу, ревізії та інших, на перший погляд подібних, процедур. Оцінка ризиків не є самоціллю дью-ділідженс, а засобом вирішення іншого, більш комплексного завдання – зменшення інформаційних ризиків учасників ринку капіталів. Це стосується як інвесторів та фінансових посередників, так і самого емітента. Фінансовий DD виходить за межі аналізу суто фінансової сфери, оскільки

результати перевірки інших сфер так чи інакше мають фінансові наслідки, тобто впливають на планові показники та на прогнози чистих грошових потоків. Саме тому, експерти, відповідальні за фінансовий дью-ділідженс мають тісно комунікувати із фахівцями, що перевіряють правові, податкові, технологічні та інші питання.

Як уже зазначалося, метою DD є визначення реальної вартості підприємства з огляду на комплекс різносторонніх ризиків, які виявляються у процесі реалізації різних напрямків дью-ділідженс. Проблема полягає у тому, що емітент є завжди більш оптимістично налаштованим щодо майбутніх грошових потоків та ризиків підприємства, ніж інвестор. Саме через відмінності в оцінках прогнозних грошових потоків та ставки дисконтування вартість підприємства з точки зору продавця може відрізнитися від відповідних оцінок інвесторів. Зазначені відмінності здебільшого є наслідком різного бачення майбутніх обсягів реалізації, доходів та витрат, а також різних підходів до кількісних оцінок ризиків. Різні оцінки вартості (потенційної ринкової капіталізації), окрім іншого, є результатом різного доступу сторін до інформації, на основі якої здійснюються розрахунки. Концептуально, рейтингування та дью-ділідженс сприяють зближенню граничних оцінок вартості цінних паперів, що здійснені інвесторами та емітентами.

Результати дью-ділідженс здебільшого використовуються на підготовчій фазі до розміщення цінних паперів, а результати рейтингування є орієнтиром для інвесторів при вкладанні коштів в активи на вторинному ринку. У процесі дью-ділідженс оцінюється переважно якісна інформація, що може вплинути на вартість компанії, а в ході рейтингування переважно використовуються кількісні показники та економетричні методи їх обробки. У контексті теорії принципал-агент відносин можна зробити висновок, що експерти рейтингових агенцій та аналітики дью-ділідженс завдяки аналізу та оцінці публічної та певної інсайдерської інформації відіграють суттєву роль у зниженні інформаційних ризиків на ринку капіталів. Їх можна трактувати як інформаційних посередників між учасниками ринку.

Література:

1. Regulation (EC) No.1060/2009 of The European parliament and of the Council of 16 September 2009 on Credit rating agencies // Official Journal of the European Union – 17.11.2009. – L 302/1 – L 302/30.
2. Goh J., Ederington L. Is a Bond Rating Downgrade Bad News, Good News, or № News for Stockholders? // The Journal of Finance. – 1993. – № 5(48) – P. 200-2008.
3. Tereshchenko O. Capital implicit expenses in the shadow economic revenue / O. Tereshchenko, N. Voloshanyuk // PNAP. – 2017. – № 6. – P. 85-94.

MODERN MATHEMATICAL METHODS, MODELS AND INFORMATION TECHNOLOGY IN THE ECONOMY

Бабєєва О. В., аспірант,
*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Важливою передумовою економічного, інтелектуального, політичного розвитку будь-якої країни є її трудовий потенціал як самостійна складова фундаменту, на якому тримається суспільство, та суб'єкт суспільного розвитку, носій усіх соціальних відносин. За даними Всесвітнього банку, який дослідив 192 країни, тільки 16% економічного зростання в країнах з перехідною економікою обумовлені виробничим потенціалом (обладнання, будівлі, виробнича інфраструктура), 20% – природними ресурсами, а решта 64% пов'язані з людським та соціальним капіталом [2]. У зв'язку з цим можна зробити висновок, що нові можливості розвитку відкриваються перед тими країнами, чий суспільний благоустрій здатний забезпечити реалізацію потенціалу своїх громадян та максимально задовольнити їх потреби.

Усе це обумовлює необхідність формування нового погляду на традиційні економічні категорії, пов'язані з характеристикою процесів трудової діяльності. У цьому контексті найбільш вдалою економічною категорією, яка характеризує людину в умовах ринкової економіки, є категорія «трудова потенціал».

Трудова потенціал – це існуюча сьогодні та передбачувана в майбутньому сукупна чисельність громадян працездатного віку, які за певних ознак (стан здоров'я, психофізіологічні особливості, освітній, фаховий та інтелектуальний рівні, соціально-етнічний менталітет тощо) здатні та мають намір здійснювати трудову діяльність.

Трудова потенціал держави є одним із головних факторів побудови конкурентоспроможної економіки та досягнення суспільно-економічного комфорту для кожного громадянина. Однак, сучасний стан розвитку трудового потенціалу, на жаль, змушує констатувати переважаючі негативні тенденції, що проявляються у скороченні кількісних та руйнації якісних характеристик трудового потенціалу.

Дослідження проблем розвитку та використання трудового потенціалу ніколи не втрачало своєї актуальності й перебувало в центрі уваги багатьох учених. Розробці науково-методичних засад управління процесом відтворення, формування і використання трудового потенціалу присвячено роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених.

Вагомий внесок у розроблення цих питань внесли: З. Бараник, О. Боднарук, В. Васильченко, Б. Генкін, А. Гриненко, О. Грішнова, В. Гриньова, Н. Єсінова, Л. Керб, А. Коцур, В. Лич, В. Пономаренко, О. Посилкіна, С. Сембер, В. Толок, Р. Чорний, Л. Шаульська.

Збереження і розвиток трудового потенціалу є необхідною передумовою інноваційного розвитку та стратегічним завданням сталого розвитку країни. Тривалий час відбувалося звуження природної бази трудового потенціалу, зокрема внаслідок значних обсягів трудової міграції працездатного населення за межі України [1].

Чисельність зайнятого населення в 1990–2017 роках зменшилася на 7,7 млн. осіб. Збільшення обсягів зайнятості, яке почалося лише з 2002 року, відбувається низькими темпами, пропонування робочої сили залишається практично фіксованим, що не відповідає сучасній динаміці економічного розвитку. Крім того, розподіл зайнятого населення за видами економічної діяльності не відповідає інноваційній моделі розвитку економіки. Посилюється тенденція до нестачі кваліфікованих робітничих кадрів.

На даний час особливо гострою є проблема невідповідності наявного трудового потенціалу сучасним вимогам економічного і соціального розвитку країни, що зумовлює необхідність вжиття державою системних заходів для підтримання, відновлення і розвитку трудового потенціалу в умовах фінансової кризи та на етапі стабілізації економіки.

Оптимальний варіант ефективного розв'язання проблеми полягає у концентрації зусиль центральних та місцевих органів виконавчої влади, інших сторін соціального діалогу із залученням коштів державного та місцевих бюджетів, інших джерел на здійсненні заходів, пов'язаних з визначенням стратегічних пріоритетів розвитку трудового потенціалу, створенням організаційно-правових та соціально-економічних умов для комплексного повноцінного формування трудового потенціалу, поліпшенням якості трудового потенціалу та підвищенням ефективності його використання.

Збереження і розвиток трудового потенціалу передбачається забезпечити шляхом: поліпшення демографічних характеристик трудового потенціалу, зниження рівня смертності та збільшення тривалості життя населення, зменшення впливу трудової міграції працездатного населення за кордон на розвиток трудового потенціалу.

Особливу увагу необхідно звернути на удосконалення системи оплати та нормування праці та стабілізацію зайнятості населення в умовах фінансової кризи; впровадження міжнародних стандартів щодо умов та охорони праці на виробництві; проведення моніторингу розвитку трудового потенціалу на коротко-, середньо- і довгострокову перспективу; удосконалення трудового законодавства; підвищення ролі соціального діалогу у формуванні державної політики та забезпечення реалізації принципів рівноправності його учасників.

Важливим аспектом розвитку трудового потенціалу є підвищення економічної активності населення, посилення мотивації населення до укладення трудових договорів, сприяння продуктивній зайнятості населення з орієнтацією на інноваційну модель розвитку виробництва, підтримки

підприємницької ініціативи громадян і розвитку малого та середнього підприємництва, самостійної зайнятості населення.

Вивчаючи і усвідомлюючи проблеми соціальної сфери України на шляху до майбутнього можна зробити висновок, що динамічний розвиток країни повинен орієнтуватися на соціалізацію економічної системи з найповнішим урахуванням потреб, інтересів населення, його стимулів до продуктивної трудової діяльності з метою реалізації власного трудового потенціалу, всебічного розвитку, одержання гідної винагороди за результати праці.

Пріоритетність вирішення соціальних завдань логічно впливає з об'єктивної необхідності створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів України, їх оптимальної інтеграції до світового економічного простору, який висуває нові вимоги до процесу відтворення населення, формування соціально-трудових відносин, розвитку всіх сфер життєзабезпечення населення та його основної складової – робочої сили.

Література:

1. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми збереження і розвитку трудового [...] Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 22.07.2009 № 851-р.

2. Human Development Report, 1994. – New York, Oxford: Oxford University Press, 1994.

Bashutska O. S., Candidate of Economic Sciences,
Ternopil National Economic University
Ternopil, Ukraine

MODELING ASPECTS OF PUBLIC INVESTMENTS IN EDUCATIONAL SPHERE

The importance of education in raising the social and cultural levels of population, in the development of productive forces, increasing the efficiency of social work and living standards of the entire population of the country is indisputable. In particular, the field of professional education is also directly related to the process of creating a social product, playing an extremely important role in the reproduction of skilled labor for all sectors of the national economy. Worldwide, there is a correlation between education and per capita income, and the introduction of laws on compulsory primary and secondary education leads to significant increase in public wealth in most countries.

The need for continuous retraining of workers is uncertain, and retraining an employee is more appropriate than replacing him. So, in the United States, the cost of retraining one engineer is three times less than finding and hiring a new one. Consequently, a legitimate question arises about the effectiveness of investing in human capital, in particular, in the sphere of education [1].

The great practical interest is also in determining the effectiveness of state support for education. When solving this problem, statistical analysis with time series is most often used. So in the writings «The effect of educational spending on economic growth: the case of Turkey» (M. Mercan, S. Sezer) [2], «The Impact of Education Expenditures on Economic Growth in Uganda: Evidence from Time Series Data» (JW Musila, W. Belassi), [3], «Public Expenditure on Education and Economic Growth in Algeria: Causality Test» (Y. Mekdad, A. Dahmani, M. Louaj) [4], scholars from different countries carry out similar analytical procedures and it turns out positive relationship between public investment in education and the growth of the state's economy.

In the article «Does Public Education Expenditure Cause Economic Growth? Comparison of Developed and Developing Countries» A.S. Idrees compares the pace of economic growth in developed and developing countries at the same cost of education per person [5]. The data for the countries under study was divided into two groups. Depending on whether the country is developed or is developing. After that, the least squares method was applied. The simulation results showed that increase in government spending on education for one US dollar leads to a profit of \$ 21.85 in the form of an incremental product in developed countries and \$ 27.29 in developing countries. Thus, the hypotheses of the theory of convergence were confirmed. This theory suggests that poor countries tend to have faster economic growth than developed countries. This is due to two reasons: the slower decline in the yield factors of production in developing countries and the opportunity to take over the experience and technology of developed countries that have gone through this way earlier. Convergence Theory says that in the end, per capita incomes in all countries should be equal.

Today, there are many models that determine the effectiveness of investing in education and are based on alternative approaches under different conditions, in particular: the return on investment in education is 12-14% of the annual profit (T. Schultz, G. Becker); functional literacy increases productivity by 24%; the ratio of net incomes of education to its expenses – 10-15% (G. Becker); the return on education ranges from 6.4 to 9.1% of wage growth (E. Duffle); 50-70% of wages in industry fall on the returns of human capital (the model of Mencky-Romer-Weil); four-year training of farmers leads to an increase in physical output of 10% (D. Lo); the rate of return (profitability of studying) of secondary education in the USA in the period 1969–1994 is 12-16%, higher education – 11-12% (V. I. Martsinkevich). In Ukraine, as of 2015, the internal rate of return of full higher education at the expense of the state budget is 36.5%, under the contract – 10.9%, general secondary education – 7.8%, defense of the master's dissertation – 6.75%, base higher education at the expense of the state budget – 5.9%, defense of doctoral dissertation and basic higher education on the terms of the contract – unprofitable, etc.

In Ukraine, the national program «Education» and the state target program for the development of vocational education and training emphasize the formation of multivariate investment policy in the field of education with the use of radically new approaches.

As to the role and the amount of public investment, the structure of the state budget expenditures on education should be considered. The graph of the distribution

law $R_o(z_o)$, where z_o is the value of the indicator at time t , is shown in Fig. 1. This distribution is based on the state budget expenditures for 50 months. This distribution has one maximum and a smooth «tail». This gives grounds for concluding that the state has made a systematic policy of using budget funds in the field of education. The convex part of the distribution indicates that a portion of the investment is directed at various needs that are directly related to educational activities. The «tail» of the distribution indicates that some of the funds are received by individual recipients, or they are directed to individual events.

By the distribution of $R_o(z_o)$ it is easy to calculate the indicator that describes the amount of funds issued to the recipients, which should receive per unit time means within $[z_o; z_o + dz]$:

$$D_o(z_o) = \int_0^{z_t} z_o \cdot R_o(z_o) dz_o.$$

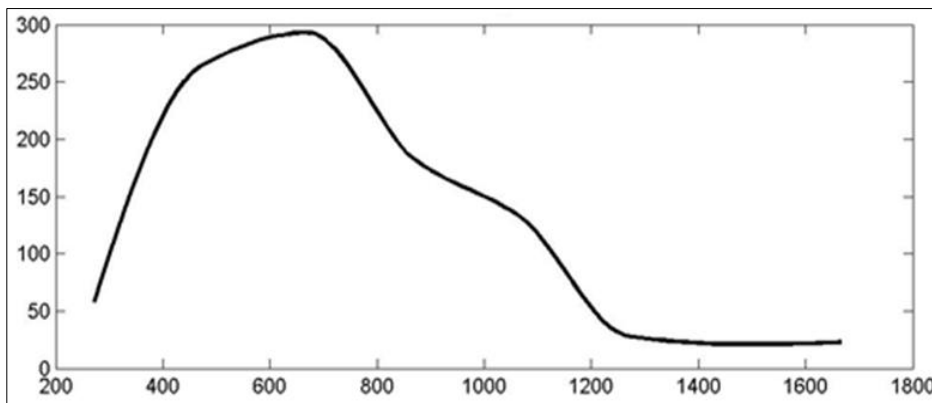


Fig. 1. Expenditures of the state budget of Ukraine for education

The integer from $D_o(z_o)$ describes the structure of budget expenditures, depending on the amount of payment z_o per unit time. The volumes of funds issued from the budget are directly related to the intensity of their development and the ability to master them [6]. Schedule is shown in fig. 2.

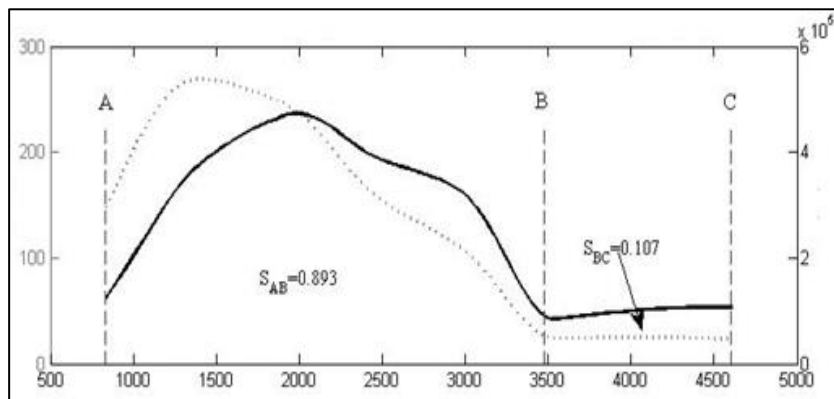


Fig. 2. Graphs of the distribution law $R_o(z_o)$ (left axis, points) and $D_o(z_o)$ of the consolidated budget expenditures for education

Reforms in the educational sphere in Ukraine, funded mainly from the state budget, have achieved some results, namely: the network of educational institutions has been improved, the quality control of educational services has been introduced, the content of training has been improved, the structure and volume of training of specialists according to the requirements of a market economy have been substantiated, the legislative-normative base has been improved, etc. However, education has not become an investment-attractive branch of the economy yet, characterized by a high economic return on investment. The volumes of investments in the development of education in Ukraine not only do not reach the necessary level, but also tend to decrease, which contradicts the world tendencies.

References:

1. Kirkpatrick D. L. Evaluating training programs: the four levels / D. L. Kirkpatrick. – San Francisco: Berrett– Koehler Publishers, Inc., 1998.
2. Mercan M., Sezer S. The Effect of Education Expenditure on Economic Growth: The Case of Turkey // Procedia – Social and Behavioral Sciences, 2014. Vol. 109, P. 925-930.
3. Musila J. W., Belassi W. The Impact of Education Expenditures on Economic Growth in Uganda: Evidence from Time Series Data // The Journal of Developing Areas, 2004. Vol. 38, № 1. P. 123-133.
4. Mekdad Y., Dahmani A., Louaj M., Public spending on education and Economic Growth in Algeria: Causality Test// International Journal of Business and Management, 2014. Vol. 2, № 3. P. 55-70.
5. Idrees A. S. Does Public Education Expenditure Cause Economic Growth? Comparison of Developed and Developing Countries // Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences, 2013. Vol. 7, № 1. P. 174-183.
6. Bashutska O. Structure of the budget system of Ukraine and peculiarities of intergovernmental cooperation / O. S. Bashutska // Science and Economics. Scientific and Theoretical Journal of Khmelnytskyi Economic University. – 2014. – Vol. 3 (35). – С. 272-281.

Малярєнко О. Є., к.т.н., с.н.с.,

Куц Г. О., к.т.н., с.н.с.,

*Інститут загальної енергетики
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

ДВОРІВНЕВА МОДЕЛЬ ПРОГНОЗУВАННЯ ПОПИТУ НА ЕНЕРГОРЕСУРСИ НА ОСНОВІ МЕТОДУ ПРЯМОГО РАХУНКУ З УРАХУВАННЯМ ПОТЕНЦІАЛУ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

Існує значна кількість методів прогнозування попиту на енергетичні ресурси. Метод прямого рахунку і його модифікації отримали найбільше розповсюдження в прогнозних оцінках енергоспоживання [1-7]. У ньому використовується інформація про укрупнені питомі норми або узагальнені показники витрат енергоресурсів, а також прогнозні дані про об'єми

виробництва чи розвитку секторів економіки. У даній роботі застосовано комплексний метод [8], що включає замість нормативного методу на «верхньому» та «нижньому» рівнях – метод прямого рахунку, який розглянуто на рівнях обсягів виробництва продукції з використанням усереднених показників загальновиробничих питомих витрат енергоресурсів за видами продукції, споживання енергоресурсів населенням і споживачами соціальної сфери (сектори загального державного управління та некомерційні організації) та країни в цілому. Для соціальних споживачів розрахунки проводились за установленими і затвердженими державними органами нормативами витрат енергоресурсів на опалення, приточно-витяжну вентиляцію, гаряче водопостачання, освітлення та комунально-побутові послуги. Сумарний рівень прогнозного попиту енергоресурсів (E_s^t) в цілому по країні («верхній рівень») у загальному вигляді за методом прямого рахунку розраховується за таким алгоритмом:

$$E_s^t = e_{\text{ВВП } s}^{\delta} V_{\text{ВВП } s}^t - \sum_i^I \Delta e_i^{\delta-t} V_{\text{ВДВ } i}^t - \sum_i^I \Delta e_i^t V_{\text{ВДВ } i}^t, \quad (1)$$

де $e_{\text{ВВП } s}^{\delta}$ – енергоємність валового внутрішнього продукту (ВВП) при s -структурі економіки у базовому році; $V_{\text{ВВП } s}^t$ – прогнозний обсяг ВВП при s -структурі економіки; $\Delta e_i^{\delta-t}$ – зміна енергоємності валової доданої вартості (ВДВ) i -сектору економіки при зміні s -структури; $V_{\text{ВДВ } i}^t$ – прогноз обсягів ВДВ i -сектору економіки; Δe_i^t – зниження енергоємності ВДВ i -сектору економіки за рахунок технологічних змін (модернізації, реконструкції, заміщенні іншою технологією, ін.).

Сумарний рівень прогнозного попиту енергоресурсів (E_s^t) за видами виробництв («нижній рівень») розраховується за таким алгоритмом:

$$E_s^t = \sum_n E_n^t + E_{\text{нас}}^t + E_{\text{соц}}^t, \quad (2)$$

де $\sum_n E_n^t$ – сумарне енергоспоживання за видами продукції; $E_{\text{нас}}^t$ – прогноз споживання ПЕР населенням; $E_{\text{соц}}^t$ – прогноз споживання ПЕР у соціальній сфері. Прогноз енергоспоживання за видами продукції визначається за формулою:

$$\sum_n E_n^t = \sum_n b_{jn}^{\delta} V_n^t - \sum_n \Delta E_n^t, \quad (3)$$

де n – вид продукції чи послуг за діючим класифікатором видів продукції; b_{jn}^{δ} – питомі витрати j -виду ПЕР на виробництво n -виду продукції чи наданих послуг у базовому році; V_n^t – обсяг випуску продукції чи послуг у прогнозованому t -році, що приймається за оцінками експертів-економістів; $\sum_n \Delta E_n^t$ – сумарний прогнозний потенціал енергозбереження при виробництві n -виду продукції чи наданих послуг у t -му році [7]. Прогнозні значення питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) за видами продукції на перспективу обчислюються з урахуванням світових тенденцій переходу на інші технології та їх реальних обсягів впровадження в Україні [7]. Узгодження результатів «верхнього» і «нижнього» рівнів виконується за методикою [6]. Для населення прогнозні рівні попиту визначаються так:

$$E_{\text{нас}}^t = E_{\text{пал}}^t + E_{\text{ел}}^t + E_{\text{теп}}^t = E_{\text{оп нас}}^t + E_{\text{гвп нас}}^t + E_{\text{ос нас}}^t + E_{\text{кп нас}}^t, \quad (4)$$

де $E_{\text{пал}}^t$ – споживання палива на потреби опалення, гарячого водопостачання та господарські потреби; $E_{\text{ел}}^t$ – споживання електроенергії на потреби опалення, гарячого водопостачання, освітлення та господарські потреби; $E_{\text{теп}}^t$ – споживання теплової енергії на потреби опалення, гарячого водопостачання та господарські потреби; $E_{\text{оп нас}}^t$ – прогноз попиту ПЕР на опалення житлових будинків населення; $E_{\text{гвп нас}}^t$ – прогноз попиту ПЕР на гаряче водопостачання для населення; $E_{\text{ос нас}}^t$ – прогнозний попит електроенергії на освітлення приміщень населення; $E_{\text{кп нас}}^t$ – прогнозний попит ПЕР на приготування їжі, прання та інші побутові потреби населення. Для соціальної сфери ($E_{\text{соц}}^t$) доцільно використовувати формулу (4). Визначення окремих складових для формули (4) відповідно до їх призначення для населення та споживачів соціальної сфери розраховуються окремо для кожного виду енергоносія: палива, електричної та теплової енергії. Прогнозовані рівні попиту на паливо ($E_{\text{пал}}^t$) на здійснення господарсько-побутових потреб населенням й споживачами соціальної сфери розраховуються за алгоритмом:

$$E_{\text{пал}}^t = \sum_i^l a_{i \text{ пал}}^b \cdot m_i \cdot \delta_{i \text{ пал}}^t \quad (5)$$

де $a_{i \text{ пал}}^b$ – норма витрат теплоти палива на одиницю виміру в базовому році, приймається згідно [8]; m_i – кількість одиниць виміру за прогнозований рік, $\delta_{i \text{ пал}}^t$ – коефіцієнт, який враховує вплив енергозберігаючих заходів.

Прогнозний рівень попиту на електроенергію для населення та соціальної сфери ($E_{\text{ел}}^t$) визначається так:

$$E_{\text{ел}}^t = \sum_i^n a_{i \text{ ел}}^b m_i \delta_{i \text{ ел}}^t \quad (6)$$

де $a_{i \text{ ел}}^b$ – норма витрат електроенергії на одиницю виміру господарсько-побутових потреб в базовому році, приймається за даними [8]; m_i – кількість одиницю виміру за рік).

Рівні попиту теплової енергії на прогнозовані роки для *нефінансових підприємств і організацій* визначаються за питомими витратами теплової енергії на виробництво одиниці продукції, або наданих послуг, а для *некомерційних інституційних одиниць* за нормами витрат тепла на одиницю виміру комунально-побутових потреб за формулами [2]. Рівні попиту на теплову енергію $E_{\text{теп}}^t$ для системи теплостачання визначаються за алгоритмом:

$$E_{\text{теп}}^t = \left(\sum_i^n E_{\text{при}}^t + \sum_l^n E_{\text{опл}}^t + \sum_l^n E_{\text{вентл}}^t + \sum_p^n E_{\text{гвр}}^t + \sum_k^n E_{\text{кп к}}^t \right) K_{\text{втр } i}^t \quad (7)$$

де i – види наданих послуг; l – типи будівель за теплотехнічними характеристиками; p – кількість споживачів гарячої води; k – види комунальних послуг; $K_{\text{втр } i}^t$ – коефіцієнт, який враховує втрати теплової енергії при виробництві, транспортуванні та розподілі теплової енергії.

Для формування рівнів енергоспоживання країни вибору за видами виробництв з 51 виду енергоємної продукції (за високими питомими витратами протягом 2006–2015 рр. хоча б по одному з видів енергоресурсів) було проаналізовано та виділено 26 видів продукції з урахуванням як питомих витрат, так і обсягів виробництва, які сумарно склали більше 70% споживання енергоресурсів. Результати обчислення показали, що прогнозування за видами

продукції, населенням та іншими послугами найкраще всього збігається із прогнозуванням по країні для теплової енергії (різниця складає 4-7%). Допустимо збігаються прогнозні рівні споживання палива – різниця складає 8,9-19,8%, а прогноз споживання електричної енергії відрізняється на «верхньому» та «нижньому» рівнях на 35-49%, що потребує уточнення вихідних даних по групах споживачів. Можливо статистичні спостереження не охоплюють достатню кількість споживачів електроенергії або ці дані для окремих груп споживачів занижені. Прогнозування електричної енергії нормативним методом за енергоємністю ВДВ давало розходження до 20% [8], тобто для цього виду енергоресурсу нормативний метод є більш релевантним. Для теплової енергії навпаки, метод прямого рахунку кращий, бо дає менше розходження двох рівнів. З даного дослідження випливає висновок щодо необхідності комбінування кількох методів при прогнозуванні енергоспоживання для різних видів енергоресурсів.

Література:

1. Пириашвили Б.З., Ворончук М.М., Галиновский Е.И. Имитационное моделирование в энергетике; под ред. Б.М. Данилишина. К.: Наук. думка, 2008. 303 с.
2. Лі Чао. Моделі прогнозування споживання електроенергії в КНР на довгострокову перспективу. http://visnyk-onu.od.ua/journal/2016_21_5/06.pdf.
3. Розен В.П., Демчик Я.М. Порівняльний аналіз методів прогнозування споживання електроенергії виробничих систем. Вісник Криворізького національного університету Зб. наук. праць. Вип 42 – К.: НТУУ «КПІ», 2016. – Вип. 30. С. 51-56.
4. Мартинюк О.В., Черненко П.О. Підвищення точності моделювання трендової та сезонної складових при середньостроковому прогнозуванні споживаної електроенергії енергооб'єднання. Проблеми загальної енергетики. 2012. № 1. С. 35-41.
5. Сас Д.П. Прогнозування попиту на електричну енергію за допомогою методу UP-DOWN. Проблеми загальної енергетики. 2013. № 3. С. 11-16.
6. Кулик М.М., Малярєнко О.Є., Майстрєнко Н.Ю. та ін. Застосування методів комплексного прогнозування для визначення перспективного попиту на первинні енергетичні ресурси. Проблеми загальної енергетики. 2017. № 1. С. 5-15. <https://doi.org/10.15407/pge2017.01.005>.
7. Малярєнко О.Є., Майстрєнко Н.Ю., Станиціна В.В. Обґрунтування прогнозних обсягів потенціалу енергозбереження в укрупнених секторах економіки з урахуванням технологічних і структурних зрушень. Проблеми загальної енергетики. 2016. № 4. С. 58-67. <https://doi.org/10.15407/pge2016.04.058>.
8. Посібник та доповнення до «Норм та вказівок по нормуванню витрат палива та теплової енергії на опалення житлових та громадських споруд, а також на господарсько-побутові потреби в Україні». КТМ 204 України 244-94. 2004. 84 с.

МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

Однією з найсерйозніших проблем економічного розвитку сучасного українського суспільства є дисбаланс у функціонуванні національного ринку праці, особливо сфери зайнятості. Важливим показником соціально-економічної нестабільності у сфері трудових відносин є безробіття, яке протягом останніх років знов стало відчутним і почало зростати. Збільшення кількості безробітного населення призводить до низки негативних явищ в економічному і в соціальному стані нашої держави та створює цілий комплекс проблем: відбувається недовикористання економічного потенціалу суспільства, зменшується чисельність платників податків, з'являються додаткові витрати на підтримку безробітних, скорочується купівельна спроможність населення, а разом з тим, знижується рівень життя населення, зростає ризик соціального напруження тощо. У зв'язку з цим, важливим завданням держави стає регулювання цього соціально-економічного явища на макроекономічному рівні.

Моделювання та прогнозування основних соціально-економічних показників ринку праці, зокрема безробіття, є однією з важливих завдань економічного аналізу ринкової ситуації. Отримані прогнозні значення використовуються для прийняття обґрунтованих стратегічних рішень як органами державної влади, так і великими бізнес-структурами. Актуальність дослідження обумовлюється необхідністю всебічного аналізу складових ринку праці України та виявлення тенденцій його розвитку за допомогою економіко-математичного моделювання.

Проблеми безробіття досліджувались у роботах багатьох вчених. Серед зарубіжних науковців можна виділити таких, як А. Оукен, Жан Батіст Сей, Р. Гаяд та В. Дикенс, нобелівських лауреатів П. Даймонда, Д. Мортенсена і К. Піссарідеса тощо. Різноманітні теоретико-методологічні аспекти безробіття знайшли відображення в працях вітчизняних вчених, як Е. Лібанова, В. Онікієнко [1], В. Близнюк, І. Марченко [2], Ю. Маршавін [3] та інші.

Кількість безробітних, які зареєстровані в органах Державної служби зайнятості [4], тобто тих осіб, які в установленому порядку отримали офіційний статус безробітного, за період з 1999 по I півріччя 2017 року скоротилась на 844,3 тис. осіб, тобто на 72%. Порівняно зі зменшенням безробітного населення України за методологією МОП у аналогічний період, яке склало 34,6%, це більш ніж в два рази більше. З одного боку це говорить про те, що відбуваються і набирають сили зміни системи соціального захисту безробітних щодо соціальних умов ринкових перетворень, з іншого боку, що значна кількість безробітного населення не бажає отримувати офіційний статус безробітного, вважає за краще вирішувати проблеми пошуку роботи самостійно, не покладаючись на допомогу держави, тим паче, що з плином часу розмір допомоги по безробіттю зменшується, людина втрачає право на цю допомогу і часто взагалі не бачить сенсу у реєстрації. У 2014 році, незважаючи на складну

політичну ситуацію в Україні та велику кількість внутрішньо переміщених осіб, не спостерігалось різкого збільшення зареєстрованого безробіття, темп приросту був лише 5%, а у 2015–2016 роках знов кількість безробітних, які зареєстровані в органах Державної служби зайнятості, зменшилась на 24%. У 2016 році із загальної кількості безробітних менш ніж четверта частина була офіційно зареєстрованими.

Аналіз методом сезонної декомпозиції динаміки чисельності зареєстрованих безробітних на базі даних Державної служби зайнятості за 2007–2017 роки по місяцях показав, що зміна значень кількості безробітних, що стали на облік, має чітко виражений сезонний характер (рис. 1) та спадний тренд. Наявність сезонності також підтвердилася при застосуванні спектрального аналізу Фур'є. Нижня точка циклу майже завжди спостерігається у жовтні, а верхня – у лютому. Річний розмах коливався в межах від 130,28 тис. осіб у 2015 році до 397,7 тис. осіб у 2009 році.

Згідно сезонної декомпозиції, запишемо модель у вигляді добутку трьох компонент (мультиплікативна модель):

$$Y(t) = S(t) \cdot T(t) \cdot E(t), \quad (1)$$

де $Y(t)$ – рівні часового ряду чисельності безробітних, $S(t)$ – сезонна компонента, $T(t)$ – тренд-циклічна компонента, $E(t)$ – нерегулярна компонента.

Сезонна компонента описує регулярні коливання, які носять заздалегідь відомий періодичний або близький до нього характер і закінчуються протягом періоду спостереження. Сезонність безробіття можна пояснити сезонністю ряду галузей економіки, таких, як сільського господарства, будівництва, туристичного бізнесу тощо, в яких відбуваються значні зміни попиту на робочу силу в протягом року. Нерегулярна компонента – це непрямий показник нестійкості та нестабільності ринку праці, а збільшення її амплітуди – це ознака зростання невизначеності на ринку праці, коли ситуація може раптово змінитися в будь-яку сторону. Нерегулярність визначається багатьма факторами, такими, як зміни в демографічній ситуації, політичні впливи на ситуацію в країні, економічні спади та підйоми тощо.

Для побудови прогнозу поведінки часового ряду використаємо метод Бокса-Дженкінса (ARIMA), який дозволяє будувати адекватні моделі часових рядів. Для цього вихідний нестационарний ряд перетворимо за допомогою взяття першої різниці та логарифмування і отримаємо прогноз на 12 місяців (табл. 1).

Таблиця 1

Прогнозні дані чисельності зареєстрованих безробітних, осіб

Період	Прогноз	Нижній 90%	Верхній 90%
Грудень 2017	357875	342449	373996
Січень 2018	378491	347414	412347
Лютий 2018	386437	345193	432610
Березень 2018	368268	321866	421360
Квітень 2018	343243	294425	400156
Травень 2018	325002	274165	385267
Червень 2018	304528	253020	366521
Липень 2018	293299	240294	357997
Серпень 2018	284251	229847	351531
Вересень 2018	276740	221028	346494
Жовтень 2018	262829	207475	332952
Листопад 2018	286015	223274	366387

Таким чином, на наступний рік прогнозується такі ж сезонні коливання, як і у попередні роки, з середньою щомісячною зміною у 18686 осіб та стандартним відхиленням у 10765 осіб за умови незмінності протягом прогнозного періоду нині існуючих факторів, що впливають на безробіття, і взаємозв'язків між ними. Загальна ж тенденція зменшення зареєстрованого безробіття не є показником покращення стану ринку праці, вона зумовлена багатьма причинами такими, як загальне зменшення чисельності населення України, в тому числі і економічно-активного, високий рівень міграції, недосконалість системи соціального захисту безробітних тощо.

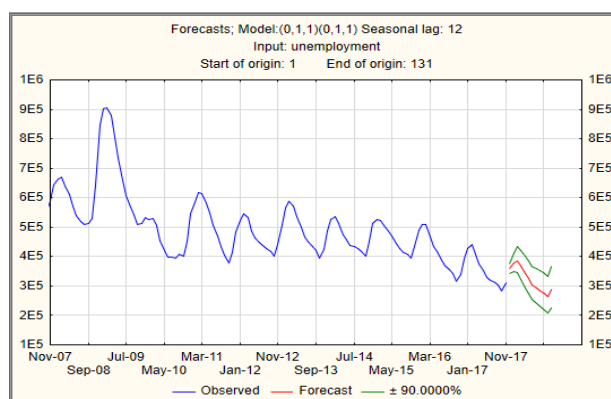


Рис. 1. Прогноз чисельності зареєстрованих безробітних на 12 місяців

Література:

1. Онікієнко В.В. Ринок праці та соціальний захист населення України: ретроаналіз, проблеми, шляхи вирішення: [науково-аналітична монографія] / В.В. Онікієнко – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2013. – 456 с.
2. Марченко І.С. Довготривале безробіття в Україні / І.С. Марченко // Демографія та соціальна економіка. – 2013, № 2 (20). – С. 224-233.
3. Маршавін Ю.М. Економічна ефективність заходів щодо активного сприяння зайнятості зареєстрованих безробітних в умовах тривалої кризи: методологія та інструментарій оцінювання / Ю.М. Маршавін // Ринок праці та зайнятість населення. – 2016, № 1. – С. 3-7.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

**Нечепуренко Д. С., аспірант,
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна**

МОДЕРНІЗАЦІЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ МАШИНОБУДУВАННЯ

Діяльність будь-якого сучасного підприємства машинобудівної галузі неможливо представити без інформаційних технологій та автоматизації. На зростання їх значення впливають такі тенденції, як:

- збільшення конкуренції, передусім з боку країн, що розвиваються;
- перехід на тип виробництва за замовленнями, вимог клієнтів до якості продукції та термінів постачання;
- скорочення циклу розробки та підготовки виробництва нової продукції та збільшення рівня складності виробів, зниження собівартості виробів.

Збутом, закупівлями, складським обліком та рядом інших логістичних процесів управляють ERP-системи (Enterprise Resource Planning System – система планування ресурсів підприємства), а робота інженерів-конструкторів та технологів автоматизуються за допомогою систем автоматизованого проектування та автоматизованих систем управління (АСУ) технологічними процесами. Використання електронного документообігу як частини ERP-систем виконує комунікативні, службові та управлінські функції [1] за усіма напрямками діяльності окремих підрозділів підприємства.

Автоматизація є необхідною умовою євроінтеграції українських підприємств, оскільки основні цілі автоматизації управління – розширення ринків за рахунок покращення оперативності та економічності виготовлення продукції [2]. В сучасних ринкових умовах гнучкість у налаштуванні системи автоматизованого управління виробничим підприємством є безумовно необхідним критерієм. На практиці підприємства машинобудування потребують модернізації технічної бази. За умов заміни обладнання в АСУ, необхідно здійснювати відповідні поправки в документообігу, враховуючи зміни норм виробництва, витрат матеріалів, зміни в оплаті праці та ін.

Враховуючи викладене, пропонуємо почати модернізацію будь-якої існуючої АСУ або створення нової з формування електронного документа «Розрахунок замовлення». Саме цей документ може бути скоригований велику кількість разів за вищенаведеними параметрами, що впливають на вартість продукції, поки не буде досягнуто оптимального рішення і згоди з потенційним замовником, тоді замовлення буде передане в виробництво.

Структура документу «Розрахунок» повинна включати як загальні дані, так і індивідуальний набір необхідних для виготовлення виробничих одиниць. До загальних даних належать найменування, кількість, тип продукції, розмір, умови доставки, умови оплати і т. ін. До індивідуальної інформації належать дані, які включають параметри, що стосуються безпосередньо цих виробничих одиниць: видів витрачених матеріалів, одиниці необхідної обробки та ін.

Модернізація системи управління підприємств машинобудування є циклічним процесом, в якому оновлення та поліпшення роботи однієї ділянки неминуче потребує або надає можливість модернізації наступної.

Оскільки розрахувати будь-яке замовлення неможливо без розрахунку виробничих складових і матеріалів, формуючи документ «Розрахунок замовлення», співробітник відділу продажів фактично формує технологічну карту – завдання для виробничої ділянки, відділу закупівель матеріалів, планового відділу. Виходячи з принципів максимального використання наявних даних в усіх бізнес-процесах підприємства, пропонуємо для формування завдання на виробництво продукції повністю використовувати дані з документу «Розрахунок замовлення». Якщо розрахунок перетворюється на замовлення, слід доповнити необхідними даними, такими як дата відвантаження, номер договору / рахунку та ін. Таким чином, підприємство майже миттєво отримує документ «Замовлення», який містить:

- номенклатуру та кількість необхідних матеріалів;
- перелік виробничих ділянок з параметрами для кожної з них;

– номенклатуру готової продукції для подальшого формування документів на відвантаження;

– перелік додаткових послуг субпідрядників, які слід замовити.

Застосування модернізованої системи документообігу дозволить підвищити рівень автоматизації процесів у роботі відділу закупівель матеріалів.

В рамках модернізації системи управління на підприємствах машинобудування пропонується сформувати електронну онлайн обробку всіх замовлень, які є в роботі в даний час на підприємстві. Для цього необхідно проводити аналіз щодо кожного матеріалу на фактор необхідної кількості при розміщенні замовлення з урахуванням кількості, яка видана зі складів у виробництво (використана) на даний час. Отримана величина є актуальною на момент обробки. Такі дані слід зводити у табличні форми з відображенням кількості фактичної наявності та, відповідно, кількості матеріалів та комплектуючих, необхідних для закупівлі.

Таким чином, відділ закупівель отримує інформацію вже в обробленому та проаналізованому виді, що фактично є актуальною на поточну хвилину. Інформація для відділу закупівель щодо нових замовлень потрапляє за декілька секунди після розміщення документу «Розрахунок замовлення» в документ «Замовлення», що містить дані про направлення завдання в робочий процес.

Розширення функцій модуля АСУ «Закупівля матеріалів» можливе у напрямках автоматичного створення списків (таблиць), сформованих за певними типам матеріалів або за параметром «постачальник». Таким чином можливо отримати готове замовлення для постачальника, тендерного майданчику тощо.

Така концепція взаємодії відділів виробничого підприємства дає можливість надзвичайно швидко оброблювати та передавати інформацію. Оперативність щодо виготовлення замовлення є безумовною конкурентною перевагою будь-якого підприємства. Отримуючи вже оброблену інформацію щодо матеріалів, необхідних для закупівель, співробітники відповідного відділу значно скорочують робочий час, необхідний для виконання своїх функцій. Отже, менеджмент підприємства отримує можливість скоротити видатки на утримання цього відділу, одночасно отримавши більш результативну роботу, що є надзвичайно актуальним на сьогодні. Використання модернізованих систем управління підприємством означає перехід на більш високу стадію розвитку, бо вони дозволяють найбільш ефективно реалізовувати можливості компанії [3].

Література:

1. Назаренко А. Особенности электронного документооборота в машиностроении // Рациональное Управление Предприятием. – 2012. – № 2. – С. 24–27.

2. Шевченко О.В. Методичні підходи до визначення стратегічних напрямів удосконалення системи документаційного забезпечення комерції України // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. – 2015. – № 2 (22). – С. 9–16.

3. Орлова Н., Мохова Ю. Впровадження інформаційних технологій в систему корпоративного управління // Open Educational E-environment of modern university. – 2017. – № 3. – С. 355–365.

PROBLEMS OF INNOVATION IN TERMS OF INCREASING SOCIAL RESPONSIBILITY

Ареф'єва О. В., д.е.н., професор,
Алісой Айдин, магістрант,
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ПРЕВЕНТИВНЕ ІННОВАЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективність діяльності суб'єктів господарювання ґрунтується на впровадженні та використанні нових технологій, прогресивної техніки, здатної продукувати якісні товари на підставі аналізу внутрішніх можливостей та можливих негативних впливах зовнішнього середовища. Останнім часом спостерігається нестабільність попиту та пропозиції, що виявилось характерною рисою як для міжнародних, так і для національних ринків, відображається не тільки показниками дохідності, але й суттєво обумовлює рівень ризиковості.

В умовах динамічності та невизначеності зовнішнього середовища діяльність підприємств відбувається під впливом різноманітних чинників, що зумовлюють непередбачуване виникнення потенційних загроз і можливостей. Актуальність впровадження превентивного антикризового управління обумовлюється тим, що за таких обставин підприємство отримує здатність раннього розпізнавання можливих змін середовища функціонування, а також передбачення їхнього ймовірного розвитку з метою превентивного подолання виявлених загроз або використання можливостей для підвищення ефективності діяльності. Основним завданням превентивного управління є упередження настання будь-якої негативної зміни середовища функціонування з метою забезпечення стабільної та ефективної діяльності організації. Превентивне антикризове управління повинно бути систематичним цілеспрямованим процесом, що комплексно охоплює фінансову, організаційну, інноваційно-інвестиційну сфери діяльності підприємства на будь-якій стадії його функціонування та виступає невід'ємною складовою частиною загального процесу управління підприємством [1].

Превентивність управління підприємством в цілому та видами його діяльності дозволяє запобігти появі та проявам кризових явищ при виникненні небезпек із зовнішнього середовища. Розглядаючи чинники, які впливають на їхнє функціонування слід зазначити, що на теперішньому етапі розвитку економіки країни здебільшого це макро-економічні, оскільки саме вони дестабілізують діяльність підприємств та через несталість відповідних показників, що створює небезпеки, що відображаються на фінансовому стані кожного суб'єкту господарювання. Нерівномірність фінансових надходжень

призводить до неможливості забезпечувати реалізацію фінансових інтересів зацікавлених осіб, серед яких власники, менеджери, контрагенти, працівники та інші. Все це вимагає застосування інноваційних технологій в управлінні діяльністю підприємствами задля підвищення реальних результатів та забезпечення потенційної рентабельності.

Особливість інноваційного управління підприємства при впровадженні змін стикається із певними ризиками, прояв яких в ринкових умовах полягає в тому, що суб'єкт ринку розуміє певні небезпеки та ризикує. Це обумовлено обмеженістю наявних ресурсів що складають попит і пропозицію, тому уникнути ризику в ринкових умовах господарювання не можливо, доцільно застосовувати превентивне інноваційне управління здатне передбачити перебіг подій та знизити небезпеки при реалізації власних цілей бізнес-діяльності. Кожне уникнення та мінімізація ризиків знижує ефективність діяльності підприємства, оскільки управління ризиками вимагає додаткових витрат та виконання дій із певним рівнем резервування ресурсів, але недооцінка чи нехтування ними можуть спричинити значні втрати та довгострокові негативні наслідки у діяльності суб'єкта господарювання.

Управління змінами стає все більш складним процесом адаптивними. В залежності від обраних підходів до та направленості вживаних підприємством заходів щодо пристосування до умов ринкового зовнішнього середовища виділяють пасивну та активну адаптації. Пасивна адаптація підприємства полягає в зміні системою своєї поведінки відповідно до вимог зовнішнього середовища з метою забезпечення ефективної діяльності. Натомість активна адаптація підприємства проявляється у зміні ним самого зовнішнього середовища. Використовувані підприємствами при пасивній та активній адаптації заходи в цілому спрямовані на трансформацію об'єкту адаптаційного впливу заради забезпечення стабільного функціонування та розширення підприємствами масштабів своєї діяльності, так як адаптація є процесом активного вираження власної ринкової позиції, що забезпечує здатність підприємств до самозбереження. Саме стимулюючі інноваційні рішення дозволять підприємству сконцентрувати увагу менеджерів-підприємців на заходи, які підвищать розмір фінансового результату та сприятимуть змінам його іміджу на ринку, посилити позиції на конкурентних ринках.

Так, О. Кавун [2] зазначає, що можна виділити наступні мотиви, які обумовлюють прийняття рішення керівництвом підприємницьких структур щодо диверсифікації діяльності: збільшення частки ринку; вихід на нові ринки – при прийнятті рішення про вихід на новий ринок набуває важливості критерій привабливості обраної сфери діяльності за показником рентабельності витрат; забезпечення охоплення різних сегментів ринку; забезпечення зростання фінансово-економічних показників; отримання економічної вигоди від прояву ефекту масштабу; ефективне використання вільних фінансових ресурсів і наявної матеріально-технічної бази; оптимізація та скорочення операційних витрат; забезпечення приросту потоку покупців завдяки урізноманітненню товарної пропозиції; формування прихильності та лояльності споживачів до відомої торгової марки; розподіл комерційних ризиків між різними видами діяльності та уникнення залежності від кон'юнктури одного ринку; забезпечення комплексного

задоволення попиту споживачів завдяки урізноманітненню сформованих каналів продажу товарів; уникнення загострення прямої конкурентної боротьби між існуючими господарюючими структурами; використання сформованої позитивної репутації відомого бренду.

Забезпечення ефективного управління приводить до перетворення мотивів на переваги від функціонування диверсифікованої підприємницької структури із сприятливими об'єктами інвестування, що дозволить більш якісно застосовувати цільовий маркетинг, роль і значення якого буде постійно зростати, оскільки обумовлений розвитком е-бізнесу та підпорядкуванням під нього логістичного сервісу.

Кризи та кризові явища відбуваються на всіх рівнях глобальної економіки через наявність різновекторних небезпек та загроз, що перешкоджають вільному залученню підприємствами фінансових ресурсів із зовнішніх джерел з метою нарощування останніми обсягів основних та оборотних коштів з метою підвищення конкурентоздатності продукції і більшому завантаженню факторів виробництва, а також здійснити реалізацію продукції у обсягах, необхідних для забезпечення розвиткових процесів через наявність значної конкуренції серед товаровиробників на відповідних ринках. Що стосується ситуації на внутрішньому ринку, то зниженням рівня купівельної спроможності вітчизняних споживачів, скорочення ринків збуту та обсягів фінансування та кількості державних замовлень призвело відповідно до зменшення попиту на вироблену продукцію підприємствами машинобудування.

Передбачення наслідків стратегічних управлінських дій дозволить зменшити ризики діяльності підприємства, які можуть виникнути спонтанно через врахування індикаторів-передвісників кризових явищ та сучасних методів аналізу основних зовнішніх причин формування, в тому числі, фінансових ризиків, які можуть стати початком більш глибоких економічних криз, коли всі ресурси підприємства вже не можуть бути організаційні в єдиний виробничо-комерційний процес.

Таким чином, застосування превентивного інноваційного управління підприємством при впровадженні змін дозволить випередити в часі і просторі потреби через впровадження інноваційно орієнтованої стратегії та домінування інформаційних технологій при прийнятті управлінських рішень.

Література:

1. Гринько Т. В. Сутність та роль превентивного антикризового управління на промислових підприємствах / Т. В. Гринько // Ефективна економіка. – 2014. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2981>.

2. Кавун О.О. Диверсифікація діяльності підприємницьких мереж у торгівлі: сутність, форми, мотиви та ризики здійснення [Електронний ресурс] / О. О. Кавун // Проблеми економіки. – 2014. – № 2. – С. 243-247. – Режим доступу: http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2014-2_0-pages-243_248.pdf.

ЗАЛУЧЕННЯ СУЧАСНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ПЕРСОНАЛУ ЗДАТНОГО ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ

З точки зору управління підприємством, персонал – це один з ключових ресурсів підприємства. Він присутній практично на будь-якому рівні управління, тому може стати основою для підвищення ефективності діяльності підприємства, досягнення бажаних результатів у майбутньому.

На відміну від традиційних підходів управління персоналом керівники сучасних підприємств повинні активізувати інноваційну поведінку персоналу, створювати умови для професійного та творчого розвитку, застосовувати прогресивні підходи до мотивації. Мотивація персоналу до інноваційної діяльності на підприємстві має свої особливості, і вказують на необхідність розроблення методичних основ для створення відповідного механізму мотивації як інструменту активізації інноваційної поведінки його працівників [1, с. 272-273].

Високий рівень працездатності та креативності характерні для галузей високотехнологічного обладнання та новітніх технологій. На жаль, для вітчизняних підприємств машинобудування пріоритетом діяльності не є ставка на інновації та інвестиції, використання передових технологій у виробництві та інноваційність продукції.

Протягом 2017 р. наукові дослідження і розробки виконували 963 вітчизняних підприємства, 45,8% з яких відносилися до державного сектору економіки, 39,0% – до підприємницького сектору, 15,2% – до вищої освіти. Близько 36,6% загального обсягу витрат на виконання наукових досліджень і розробок становили бюджетні кошти, 24,4% – кошти іноземних джерел, 22,5% – кошти організацій підприємницького сектору, 10,0% – власні кошти.

У 2017 році загальна сума витрат на виконання наукових досліджень і розробок становила 13379,3 млн. грн., що в 1,65 раз більше, ніж у 2010 році.

У 2017 році частка виконавців науково-дослідних робіт (дослідників, техніків і допоміжного персоналу) у загальній кількості зайнятого населення становила 0,58%, у тому числі дослідників – 0,37%.

На вітчизняних підприємствах і організаціях, що здійснювали наукові дослідження і розробки, протягом 2010–2017 років спостерігається негативна тенденція до зниження кількості працівників. Так, у 2017 році в порівнянні з 2010 роком кількість дослідників та техніків, які займаються науковими дослідженнями, зменшилася більше ніж в два рази. Якщо за даними Державної служби статистики України у 2010 році працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, було 182484 осіб (з них мали науковий ступінь докторів наук – 11974 осіб, кандидатів наук – 46685 осіб), то в 2017 році – вже 94274 осіб (з них мали науковий ступінь докторів наук – 6942 осіб, кандидатів наук – 19219 осіб) [3].

На сучасних підприємствах в умовах динамічного зовнішнього середовища вкрай необхідно приймати організаційно-технічні рішення, що покращують структуру та якість виробництва, залучати персонал, здатний до впровадження інновацій. Це дасть змогу виробляти конкурентоспроможну продукцію, на яку існує попит не лише на внутрішньому ринку, а й на світових ринках.

У підприємств, які активно впроваджують інновації та намагаються розвиватися у відповідності з ринковими тенденціями та змінами, робота персоналу організована, як правило, більш раціонально, цілеспрямовано та професійно. Робочий час працівників використовується з максимальною ефективністю для підприємства. А отже, результат такої діяльності є більш високим у порівнянні із заробітною платою працівників тих підприємств, які використовують традиційні методи управління персоналом та виробництвом.

Література:

1. Процак К.В. Креативність персоналу як важливий чинник інноваційного розвитку підприємства / К.В. Процак, О.П. Просович // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2011. – № 698. – С. 272–276.
2. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> [Дата звернення 10 червня 2018].

Завадська Д. В., к.е.н., доцент,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇНАМИ СВІТУ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Нині в Україні відбуваються процеси переходу до інноваційної моделі економіки, що відповідає критеріям збалансованого розвитку. Для вирішення цих завдань в рамках загальної економічної політики необхідне створення політичних і соціальних умов з врахуванням національних потреб економіки, існуючих виробничих можливостей, накопиченого інноваційного капіталу та ресурсів. Відмітимо, що наявні наукові доробки в зазначеній сфері мають теоретичне та прикладне значення, охоплюють актуальні аспекти інноваційного розвитку світової та національної економіки. Разом з тим, залишаються питання, які потребують подальшого дослідження, зокрема проблеми формування та реалізації промислової політики.

Проведений автором аналіз економічної літератури дозволив дійти висновку, в умовах безпрецедентного загострення міжнародної конкуренції за ринки збуту та обмежені природні ресурси, які швидко виснажуються, мають шанси зберегти в ХХІ столітті свій економічний суверенітет тільки ті держави, які швидкими темпами накопичують передовий, заснований на використанні останніх досягнень науки і техніки, промисловий капітал. Досліджено, що в процесі еволюції концепцій з інноваційного розвитку визначилося п'ять

основних підходів до реалізації інноваційної політики, а саме: традиційний, з орієнтуванням на систему НДДКР, як на основне джерело інновацій; промисловий, відповідно до якого пріоритетними напрямками участі держави в НДДКР є масштабне проектне фінансування та операційне адміністрування; системний, що визнає головними джерелами інновацій національні інноваційні системи та кластери; новий цільовий підхід, що декларує в основі провідної національної моделі інноваційного розвитку застосування принципів взаємодії держави, суспільства та бізнесу та надсистемний, що тільки зароджується та передбачає можливість застосування наявного інноваційного потенціалу в інших секторах чи галузях економіки шляхом міжгалузевої оптимізації компонентів інноваційної політики завдяки координації дій та інтеграції. Згідно визначених підходів до вибору державою пріоритетних напрямків й інструментів фінансування НДДКР та інновацій, зробимо декілька висновків.

1. За період з 1950 рік по дійсні часи, все більш явно проявляються прогресуючі зміни в умовах формування та реалізації промислової політики, а саме на рівні наукового, експертного співтовариства та національних урядів, в контексті реалізації й у самій промислової політиці. Розглянемо напрямки змін більш докладно.

Зміна ставлення до промислової політики на рівні як наукового та експертного співтовариства, так і національних урядів. Відповідно до критеріїв ЮНІДО останні десятиліття характеризуються процесами деіндустріалізації країн. У промислово розвинених країнах відбувається витіснення парадигми постіндустріалізму парадигмою «промислового ренесансу», без якого інформаційна та фінансова складові економіки самостійно вже не можуть забезпечити їй конкурентоспроможність. Отримання нових технологій і продуктів безпосередньо пов'язується з інтенсифікацією наукових досліджень, поліпшенням координації та об'єднанням зусиль науки й виробництва на основі концепції «потрійної спіралі», доведенням обсягів фінансування наукових досліджень і розробок в середньостроковій перспективі до 3% ВВП.

Значні зміни в «контексті» реалізації промислової політики виявляються в посиленні орієнтації економіки на людину та її потреби, підвищення значущості ролі кінцевого споживача в економічних процесах, технологічні зміни в багатьох галузях і сферах діяльності, масштаби яких дозволяють говорити про настання четвертої промислової революції, залученні в процес реалізації промислової політики держави, бізнесу, науки та суспільства (модель «четверної спіралі»).

Програми, що проводяться багатьма індустріально розвиненими та деякими новими індустріальними країнами, на національному рівні орієнтовані на широке коло учасників, їхню координацію, залучення коштів бізнесу та спеціалізованих фінансових інститутів. Так, наприклад, у Франції, яка відома системою індикативного планування та підтримки розвитку великих компаній – «національних чемпіонів», в 2015 році в рамках програми «Нова Промислова Франція» створено Альянс промисловості майбутнього (Alliance de l'Industrie du Futur – AIF), що об'єднує різних учасників з розвитку промисловості: академічні, технічні, галузеві організації, а також єдину фінансову організацію – державний банк розвитку Banque Publique d'Investissement (BPI). Метою AIF є

«сприяння французьким компаніям, особливо малим і середнім підприємствам, в сфері модернізації обладнання та трансформації їхніх бізнес-моделей із застосуванням нових технологій, як цифрових, так і традиційних».

Истотна зміна промислової політики проявляється в зближенні з інноваційною політикою, яка стає найважливішим її компонентом. Після кризи 2008–2009 років промислова політика в ряді країн проголошується системним, координуючим компонентом державної політики. Промислова політика ускладнюється, зростає попит на «розумні» інструменти, для застосування яких потрібні більш розвинені компетенції. Значущим елементом стає політика в сфері промислової організації (положення компаній на ринку, оптимальні розміри фірм, ланцюжка створення доданої вартості).

Так, відновлення промислового потенціалу України планується реалізувати відповідно до нової стратегії розвитку промисловості. Серед основних інструментів реалізації стратегії визначено такі, як: захист конкуренції та інтелектуальної власності; розвиток державно-приватного партнерства; забезпечення кадрами; участь у міжнародних програмах EU4Business, HORIZON-2020, COSME; запуск Експортно-кредитного агентства; створення інноваційної та фінансової інфраструктури; підтримка промислового симбіозу (кластерні ініціативи), бізнес-проектів та інновацій, розробка регіональних фінансових програм; регіональний розвиток промисловості та смарт-спеціалізація, що сприятиме досягненню цілей національного розвитку.

2. У формуванні та реалізації промислової політики чітко простежується циклічність як для країн, що розвиваються, так і для індустріально розвинених країн. При цьому нові програми та ініціативи практично завжди орієнтовані на нові декларовані завдання та виклики й значно рідше впливають з результатів реалізації попередніх програм.

У 2015 році в Китаї розпочато реалізацію програми «Зроблено в Китаї 2025», що покликана вирішити проблему слабкої індустріальної бази країни в частині ключових компонентів і матеріалів, а також передових технологій. При наявності в програмі ешелонованої системи цілей і завдань кінцевою стратегічною метою є завоювання до 2049 році лідерства серед світових індустріальних держав. В той же час відзначимо, що в 2010 році, з метою розвитку сучасної економіки на основі передових технологій, державною радою Китаю було прийнято рішення про прискорення розвитку нових стратегічних індустрій. Документ фіксував цільові значення частки семи пріоритетних індустрій в ВВП в 2015 і 2025 роках (8% та 15% відповідно).

3. Умови технологічного розвитку, що складаються, висувають нові вимоги до органів державної влади, а саме: володіння навичками накопичення об'єктивної інформації про зміни, що відбуваються; ретельний аналіз зрушень в економіці, зокрема з боку можливого впливу на всі зацікавлені сторони; організація максимально відкритого діалогу з бізнесом, суспільством і наукою тощо. Також відзначимо, що у країнах застосовується три базових підходи державного втручання в розвиток економіки: компенсація або запобігання можливим негативним змінам; політика наздоганяючого розвитку та політика випереджаючого розвитку.

В цілому, виходячи з вищевикладеного зазначимо, що практики реалізації промислової політики не є універсальними. Їхня успішність визначається умовами та стадіями розвитку конкретної країни, галузі, ринковою кон'юнктурою та іншими факторами.

Література:

1. Andreoni, A. (2014). Manufacturing the European Renaissance: Towards a New Industrial Policy Integrated System. Industrial Economics Day, Brussels [online]. Available at: <<https://goo.gl/1gcrxm>> [Accessed 15 May 2018].
2. Cohen, P. (2010). Lessons from the Nationalization Nation: State-Owned Enterprises in France [online]. Available at: <<https://www.dissentmagazine.org/article/lessons-from-the-nationalization-nation-state-owned-enterprises-in-france>> [Accessed 15 May 2018].
3. European Commission (2017). Investing in a smart, innovative and sustainable Industry A renewed EU Industrial Policy Strategy [online]. Available at: <<https://goo.gl/tEbcS7>> [Accessed 16 May 2018].
4. Міністерство Економічного розвитку і торгівлі України: Проект Стратегії розвитку промислового комплексу України. На виконання п. 101 Плану дій Уряду на 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<https://issuu.com/mineconomdev>> [Accessed 18 May 2018].
5. State Council. (2015). Made in China 2025 [中国制造 2025] [online]. Available at: <<http://www.cittadellascienza.it/cina/wp-content/uploads/2017/02/IoT-ONE-Made-in-China-2025.pdf>> [Accessed 18 May 2018].
6. Warwick, K. (2013). Beyond Industrial Policy: Emerging Issues and New Trends. OECD Science, Technology and Industry Policy Papers, No. 2, OECD Publishing [online]. Available at: <https://www.bmbf.de/pub/Industrie_4.0.pdf> [Accessed 18 May 2018].

**Zaika S. O., Candidate of Economic Science,
Associate Professor,**

**Gridin O. V., Senior Lecturer,
Kharkov Petro Vasilenko State
Technical University of Agriculture
Kharkiv, Ukraine**

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN AGRICULTURAL HOUSEHOLDS

The role of innovation is very important in the modern economy, because without their application it is impossible to create competitive products. Innovations are an effective means of competition, as they lead to the creation of new needs, to reduce the cost of production, to increase investment, to enhance the image of the manufacturer of new products, to discover and capture new markets, both internal and external.

Today, the agrarian sector around the world is moving towards increasing the knowledge-based productivity of manufactured products, which allows countries to maintain a balance of the domestic food market on demand and supply, and easily

penetrate into the world's leading markets. Our state also intends to integrate the world agricultural integration and occupy a corresponding niche in it.

Modern agricultural production will become a high-tech and competitive industry only if new innovative technologies are introduced, therefore, it is necessary to set and consistently solve the problems of innovative development of agro-industrial production.

In the scientific literature, «innovation» is interpreted as the transformation of potential scientific and technological progress into a real, embodied in new products and technologies [2; 3].

Innovations in agro industrial production are new technologies, new technology, new plant varieties, new breeds of animals, new fertilizers and plant and animal protection, new methods of animal prophylaxis and treatment, new forms of organization, financing and production lending, new approaches to preparation, retraining and staff training, etc. [5].

In turn, innovation is the process of introducing innovation in order to change the object of management and to obtain a scientific, technical, economic and social effect. Innovation acts as a concrete result of scientific research and development in the form of new products, technology, technology, information, techniques, etc.

In agroindustrial production, innovations represent the realization in the economic practice of the results of research and development in the form of new varieties of plants, breeds and species of animals, poultry, new or improved foodstuffs, materials; new technologies in crop production, livestock and processing industry; new fertilizers and means of protection of plants and animals; new methods of prevention and treatment of animals and poultry; new forms of organization and management of various spheres of the economy; new approaches to social services that can improve the efficiency of production [1; 4].

There are four types of innovations in agro-industrial production:

1. Selection-genetic (new varieties and hybrids of agricultural plants, new breeds, selection of plants and animals resistant to diseases and pests, unfavorable environmental factors).

2. Techno-technological and production (use of new technology, new technologies of cultivation of agricultural crops, new industrial technologies in livestock, scientifically grounded systems of agriculture and livestock, new fertilizers and their systems, new means of plant protection, biologization and ecologization of agriculture, new resource-saving production technologies and storage of food products aimed at increasing the consumer value of food products).

3. Organizational-managerial and economic (development of cooperation and the formation of integrated structures in the republican republic, new forms of maintenance and provision of resources of the republican enterprise, new forms of organization and motivation of labor, new forms of organization and management in the republican industry, marketing of innovations, creation of innovation and consulting systems in the field of science -technical and innovative activity, concepts, methods of making decisions, forms and mechanisms of innovative development).

4. Socio-ecological (formation of the personnel system of scientific and technical support of APV, improvement of working conditions, addressing the problems of health care, education and culture of rural workers, improving and improving the

quality of the environment, providing favorable environmental conditions for life, work and recreation of the population) [5-7].

In agriculture, it has its own characteristics; along with the industrial means of production active participation in the reproduction process take live organisms – animals and plants. Their development is influenced by the effect of natural laws and it depends on such factors as climate, weather, heat, moisture, light and food.

Extended reproduction in agriculture takes place in the interaction of economic and natural biological processes. Therefore, in the management of innovations it is necessary to take into account the requirements not only of economic laws, but also of the laws of nature: equivalence, indispensability and aggregate of life factors, laws of minimum, optimum and maximum [6].

The complex nature of innovations in agro industrial production imposes specific requirements on the innovation mechanism (regulatory framework of innovation development, organization and management, innovation marketing, development of the innovation structure).

Properly conducted innovative policy in itself is a powerful tool with which the state is able to overcome the downturn in the economy, ensure its restructuring and saturate the market with a variety of competitive products. For this innovation policies developed within the innovation program (federal, regional), which is a set of innovative projects and activities coordinated by resources, executors and terms of implementation and provides effective solution to problems regarding the development and distribution of new products and technologies.

References:

1. Artemenko O.O. Wyposażenie rolnictwa Polski i Ukrainy w środki mechanizacji do produkcji roślinnej / O.O. Artemenko, Waldemar Izdebski, Jacek Skudlarski, Stanisław Zając, S.O. Zaika // Motrol. Commission of motorization and energetics in agriculture an international journal on operation of farm and agri-food industry machinery Lublin – Rzeszow. Vol. 15, № 1. 2013. – С. 3-6.
2. Заїка С.О. Генезис дефініції інновація / С.О. Заїка, О.В. Грідін // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». Випуск 2(48). – Ужгород, 2016. – С. 24-30.
3. Заїка С.О. Фактори формування інноваційного потенціалу підприємств / С.О. Заїка // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – Том 20. – Випуск 6. – 2015. – С. 94-97.
4. Красноруцький О.О. Функціонування маркетингової інфраструктури внутрішніх ринків продовольства і сільськогосподарської продукції / О.О. Красноруцький – Зб. наук. праць молодих вчених ТНЕУ. – Вип, 2008. – С. 31-35.
5. Мазнев Г.Є. Адаптація інноваційних агротехнологічних рішень до умов різного ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств / Г.Є. Мазнев, О.Ю. Бобловський, О.О. Красноруцький, О.О. Артеменко, С.О. Заїка // Техніко-технологічні аспекти розвитку та випробування техніки і технологій для сільського господарства України: Збірник наукових праць УкрНДІ прогнозування техніки і технологій для с.-г. виробництва ім. Леоніда Погорілого. – Дослідницьке: УкрНДІПВТ, 2008. – Вип. 12 (26). – С. 13-23.

6. Методика розробки технологічних карт та нормативів витрат на вирощування сільськогосподарських культур / [Д.І. Мазоренко, Г.Є. Мазнеєв, О.Ю. Бобловський та ін.] – Харків: ХДТУСГ. – 2003. – 50 с.

7. Технології вирощування зернових і технічних культур в умовах Лісостепу України / За ред. П.Т. Саблука, Д.І. Мазоренка, Г.Є. Мазнеєва. – 2-е вид., доп. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 720 с.

Чухраєва Н. М., к.е.н., доцент,
*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

СОЦІАЛЬНИЙ ЕФЕКТ НАУКОМІСТКИХ ГАЛУЗЕЙ В ЕКОНОМІЦІ КРАЇНИ

Розвиток наукоємного ринку тісно пов'язаний з глобалізацією економіки. Взаємодія двох головних чинників розвитку інновацій – витрати на НДДКР і зайняті в НДДКР – сприяють появі нових товарів і їх виходу на ринок. Важливо підкреслити, що саме сукупність цих двох факторів є основою для розвитку галузі, оскільки велика частка зайнятих-дослідників без достатніх інвестицій в НДДКР, як і висока частка витрат на НДДКР за відсутності кваліфікованого персоналу не приведуть до значних успіхів у виробництві високих технологій. Створення нових технологій і продуктів, які в змозі задовольнити будь-які потреби суспільства здійснюють розвиток, що є метою діяльності підприємств у високотехнологічних галузях. Наукомісткі галузі мають глобальне значення для майбутнього розвитку, для підвищення якості та рівня життя, для досягнення країною високого рівня розвитку в таких областях як медицина, енергетика, космос, інформація, авіація. Розвиток таких галузей дає країні певні конкурентні переваги: можливість використання нового джерела енергії, лікування хвороб і продовження життя населення, зміцнення здоров'я працездатного населення, високий рівень інформатизації суспільства, мобільність пересування, освоєння космосу тощо. Таким чином, наукомісткі галузі покликані виробляти продукцію, що дозволяє більш ефективно функціонувати економіці.

Основною проблемою розвитку передових технологій в Україні є усталена практика фінансування випуску нових продуктів, а не системного оновлення технологій, відсутність попиту на інновації з боку бізнесу і державних компаній, а також обмежений кадровий потенціал. Позиція Мінекономрозвитку щодо даних проблем полягає в пріоритетному розвитку середнього інноваційного бізнесу [1], а також створенню проектних консорціумів для стимулювання створення та впровадження передових технологій і розробці надвідомчої програми підтримки [2].

Наукомісткі галузі – частина промислової сфери. Однак їх розвиток безпосередньо пов'язано з розвитком системи освіти, наукового середовища, законодавчої бази та інших компонентів національної економіки [3].

Серед груп ефектів впливу наукомісткої галузі таких як економічні, науково-технічні і соціальні, функціонування яких створюють ряд позитивних ефектів по відношенню до економіки в цілому, вважаємо за доцільне докладніше зупинитися на групі соціальних ефектів.

Першу групу соціальних ефектів представляє *збільшення частки творчої праці* в економіці. З одного боку, наукоємні виробництва вимагають більш кваліфікованих співробітників у порівнянні з іншими галузями економіки, що виражається в більш високій концентрації осіб, що володіють вищою освітою і науковим ступенем (65% і 11% проти 54% і 5% відповідно), (рис. 1). З іншого боку, інноваційні рішення, що створюються в високотехнологічних галузях з метою підвищення продуктивності, автоматизують частину рутинних завдань, дозволяючи персоналу сфокусуватися на більш висококваліфікованій, творчій праці.

Ряд азійських країн, що здійснили значний прогрес в економічному розвитку шляхом нарощування компетенцій у високотехнологічних секторах економіки, також показали позитивну динаміку в збільшенні якості трудових ресурсів.

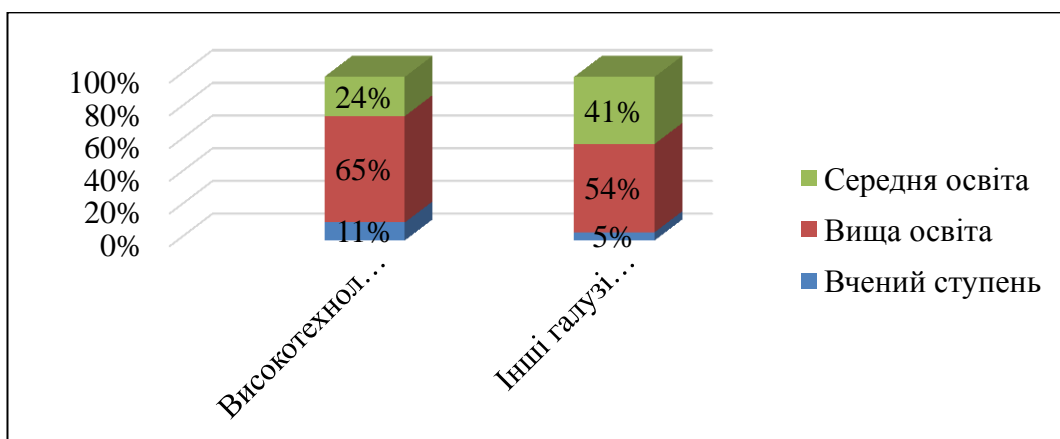


Рис. 1. Порівняння освіти співробітників високотехнологічних галузей і інших галузей економіки, США [4; 5]

Наприклад, становлення китайських глобальних корпорацій, які здійснюють повний цикл виробництва наукомісткої продукції, збільшило вимоги до якості трудових ресурсів, що стимулювало підвищення вимог до кваліфікації і, відповідно, зростання питомої ваги творчої праці в економіці. Так, зростання творчої активності в Китаї з 2000 по 2012 збільшився в 20,5 разів [6].

Другий ефект в групі соціальних ефектів полягає в тому, що робочі місця, створені індустрією високих технологій, дають імпульс ланцюжку позитивних ефектів, які ведуть до *появи робочих місць* для фахівців високої і низької кваліфікації, які не є частиною високотехнологічної галузі. Методологічні

основи підрахунку даного ефекту викладені в книзі Енріко Моретті «Нова географія робочих місць» [7]. Так, одне робоче місце в наукомісткій галузі дає в довгостроковій перспективі 4,3 робочих місця в сфері послуг, в той час як в традиційному промисловому секторі цей показник дорівнює 1,4 [8]. Величина коефіцієнта пояснюється положенням високотехнологічних компаній в ланцюжку створення доданої вартості. Перебуваючи в кінці ланцюжка, вони привертають значну кількість постачальників і підрядних організацій.

У короткостроковій перспективі додана вартість, створена наукомісткими галузями, стимулює економічну активність в регіоні, що привертає компанії обслуговуючого сектора. Більша кількість нових робочих місць так само обумовлюється тим, що фахівці високотехнологічних галузей мають більший дохід, частину якого витрачається на їжу, транспорт, проживання та інші супутні послуги.

Не менш важливим є той факт, що наукомісткі компанії групуються разом, формуючи інноваційні кластери, що приваблює нові підприємства з індустрії високих технологій та бізнес, обслуговуючий їх діяльність. Поява робочих місць у високотехнологічному комплексі створює імпульс до збільшення робочих місць у сфері послуг. Однак зворотний ефект неможливий – нові робочі місця в сфері послуг не можуть самі по собі сприяти появі робочого місця в високотехнологічному комплексі.

Третім ефектом в цій групі, який не представлений в літературі, є *зростання затребуваності наукових кадрів*. Однією з найважливіших проблем сучасної української науки є старіння і вибуття за віком зі сфери науки і високих технологій досвідчених наукових кадрів, а також скорочення припливу свіжих інтелектуальних сил. Основною причиною є незатребуваність наукової діяльності: більшість результатів НДДКР не знаходять комерційного застосування. Наслідком є низький рівень оплати праці фахівців, задіяних в науковій сфері.

Інтеграція науки, освіти і виробництва в рамках наукоємного виробництва дозволяє орієнтувати науку на практичний результат [9]. У той же час, фундаментальні дослідження, які з самого початку не передбачають вирішення практичних завдань, мають більше шансів отримати комерційне застосування за рахунок розвиненої наукової бази високотехнологічного комплексу. Наука стає затребуваною, оскільки ефективні НДДКР створюють більшу частину доданої вартості високотехнологічної продукції. Як наслідок, співробітники наукомістких галузей отримують вищу заробітну плату. Так, за період з 2011 по 2016 рік зростання зарплат в США з урахуванням інфляції в високотехнологічних галузях був майже в два рази більше ніж в інших секторах і склав 5,7% проти 3,4%. У США 2016 року середньорічна заробітна плата в високотехнологічних галузях була на 66% вище, ніж в інших галузях промисловості [10].

Отже, робочі місця, що створюються в наукомісткій галузі, володіють мультиплікатором, який забезпечує кожне робоче місце додатковим місцем в інших галузях економіки. Однак потенціал впливу наукомістких галузей в економіці України реалізується лише частково, що обумовлено, перш за все, середнім рівнем розвитку індустрії високих технологій – за ефективністю

використання людського капіталу і ряду інших показників є значне відставання від передових економік. Отже підвищення ефективності і інтенсивності господарських зв'язків дозволить збільшити соціальні ефекти наукомісткої галузі.

Література:

1. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки. [Режим доступу] <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/246648494>.

2. Аналіз законодавства України у сфері досліджень, розробок та інноваційної діяльності та пропозиції щодо доповнень до законодавства. Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». – К.: Фенікс, 2011. – 349 с.

8. Шполянська А. А. Високотехнологічні галузі: визначення та умови розвитку // Молодий вчений. – 2015. – № 22. – С. 518-522. – URL <https://moluch.ru/archive/102/22775/> (дата звернення: 14.06.2018).

3. Hecker D.E. High-technology employment: a NAICS-based update // Monthly Labor Review. 2015. № 7. P. 57-72. URL: <https://www.bls.gov/opub/mlr/2005/07/art6full.pdf> (дата звернення 10.06.2018).

4. Wolf M., & Terrell, D. (2016)The high-tech industry, what is it and why it matters to our economic future. Beyond the Numbers, 5 (8). Washington, DC: Bureau of Labor Statistics.

5. Яковец Ю.В., Колин К.К. Стратегия научно-технологического прорыва России / Аналитические материалы. Вып. 7. – М.: Изд-во «Стратегические приоритеты», 2015. – 51 с.

6. Enrico Moretti. The Geography of Jobs, Stanford Business Press, June 2013. URL:<https://www.gsb.stanford.edu/insights/enrico-moretti-geography-jobs> (дата звернення: 08.06.2018).

7. Muro M., Rothwell J., Andes S., Fikri K., and Kulkarni S. America'S Advanced Industries. The Brookings Institution 2015. URL: <http://www.brookings.edu/research/reports2/2015/02/03-advanced-industries#/M10420> (дата звернення: 05.06.2018).

8. Зверяков М.І. Глобалізація і деіндустріалізація: зміст, суперечності та способи їх розв'язання Економіка України, 11, стр. 4-16.

9. Datasheet: The tech industry workforce // Tech Partnership, 2016. URL: https://www.thetechpartnership.com/globalassets/pdfs/research-2016/datasheet_techindustry_march16.pdf.

Маслош О. В., к.х.н., доцент,
Навчально-науковий інститут економіки і управління
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля
м. Северодонецьк, Україна

РОЛЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ БІЗНЕС-ОСВІТИ

Безперервна бізнес-освіта – це освіта, яку отримує людина протягом свого професійного життя [1], до якої входять формальне, неформальне та неофіційне навчання.

Держави Європи прийшли до єдиного розуміння необхідності безперервної освіти, формулювання конкретної програми дій та визначили її ключові принципи [2; 3]:

1. Нові базові знання і навички для всіх.
2. Збільшення інвестицій в людські ресурси.
3. Інноваційні методики викладання і навчання.
4. Нова система оцінки здобутої освіти.
5. Розвиток наставництва і консультування.
6. Наближення освіти до дому.

Україна тільки намагається стати на цей шлях, розпочинаючи реформу формальної системи освіти. Попереду – складний і довгий шлях побудови сучасної системи освіти, яка буде здатна формувати та розвивати людський капітал держави, надаючи можливості кожній людині постійно мати доступ до знань, які допоможуть людині бути конкурентоспроможною та затребуваною.

Луганська область, мабуть як ні яка інша, потребує скорішого впровадження безперервної бізнес-освіти для населення, яке на фоні останніх подій частково або повністю втратило засоби існування, що обумовлено наступними причинами [4]:

- різким спадом виробництва;
- скороченням робочих місць;
- втратою роботи;
- відсутністю роботи за фахом;
- незадоволеністю роботою;
- недостатністю доходів для самозабезпечення;
- пошуком можливостей для самореалізації;
- бажанням незалежності від роботодавців;
- бажанням отамання прибутку.

На фоні вищенаведеного, критичних обертів набуває міграційний рух, в результаті якого найбільш працездатне та ініціативне населення в кращому випадку тимчасово, в гіршому випадку – взагалі покидає країну в пошуках іншого життя.

За останні роки ситуація в Луганській області суттєво змінилася: промисловий регіон витратив переважну частину промислових виробництв, що призвело до втрати тисяч робочих місць. На одну наявну вакансію претендує до 9 осіб.

Оскільки швидко промисловість відновити не вдасться, потрібно негайно робити кроки щодо професійного навчання осіб, які втратили роботу. Переважно це люди середнього віку, професійна освіта яких була отримана десятки років тому, яка не відповідає сучасним вимогам або взагалі морально застаріла. Саме для таких людей постійне професійне навчання є життєво необхідним.

Найбільший вклад в цьому напрямку вносить Державна служба зайнятості в регіоні, надаючи навчання тимчасово безробітним з метою адаптації їх для сучасних умов праці. Але в поле їх зору потрапляють тільки особи, які знаходяться на обліку. Інші залишаються незадіяними до навчання.

Аналіз інформації показав, що, на превеликий жаль, на території регіону жоден вищий навчальний заклад (ВНЗ) не створив програми бізнес-освіти поза межами формальної освіти. При цьому ВНЗ, на відміну від інших потенційних учасників, мають спеціалізовані приміщення, висококваліфікований персонал, навчальні програми по окремих напрямках, величезний досвід роботи у формуванні трудового потенціалу країни [4].

Пріоритетними напрямками навчання серед потенційних одержувачів безперервної бізнес-освіти є підприємництво, бізнес-планування, управління персоналом, психологія, менеджмент, юриспруденція, гуманітарні науки тощо [3].

Робота ВНЗ в сфері безперервної освіти потребує створення бізнес-шкіл, класів, курсів; розробки нових, більш практичних, ніж академічних програм, які повинні бути спрямовані на професійне навчання людей різного віку, базових знань [4].

Безперечно, впровадження та реалізація заходів з введення безперервної освіти, потребує від ВНЗ додаткового фінансування, яке повинна надати держава, адже вирішення цього питання може суттєво зняти соціальну напругу в регіоні.

Література:

1. Гусенко А. А. Неперервна професійна освіта в документах Європейського союзу [Електронний ресурс] / А. А. Гусенко. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://nauka.zinet.info/19/gusenko.php>.

2. Верхоглядова Н. І. Удосконалення системи безперервної освіти як запорука економічного розвитку країни [Електронний ресурс] / Н. І. Верхоглядова // Інфраструктура ринку. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://market-infr.od.ua/journals/2016/2_2016_ukr/80.pdf.

3. Козловська Г. В. Безперервна освіта в Європі та Україні: соціологічний аналіз [Електронний ресурс] / Г. В. Козловська // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова – Режим доступу до ресурсу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/3960/1/Kozlovska.pdf>.

4. Маслош О. В. Роль вищих навчальних закладів у забезпеченні формування підприємницького потенціалу населення регіону / О. В. Маслош // Технологія-2016: матеріали міжнар.наук.-техн. конф., 22-23 квіт. 2016 р., м. Сєверодонецьк. Ч. II / [укл.: Тарасов В. Ю.]. – Сєверодонецьк: [Східноукр. нац. унт ім. В. Даля], 2016. – С. 212-214.

**Chuzhykova V. G., Associate Professor,
PhD in Pedagogic,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman
Kyiv, Ukraine**

DIDACTIC – COMMUNICATIVE CONTENT OF MODERN BUSINESS EDUCATION

Significant changes in requirements in the field of business education significantly influenced the nature, principles and structure of teaching this cycle of disciplines at courses, trainings, workshops, as well as during practical classes at the appropriate departments of specialized universities. Of course, the transition to new learning content has led to some conflict between the interests of teachers as well as those who are studying. The first of them insisted on the classical approach, while others were firm in the fact that the learning process should be as much as possible focused on the formation of practical competences. However, the most difficult problem was not content with new content specific courses and how exactly, are now in the new environment should teach and how to learn. It should be noted that according to the two sides return to the old lecture – seminar system was absolutely impossible. New approaches in teaching business subjects already determined the new needs of the audience, the use of educational technology and modernist significant increase in exposure didactic – communicative content that in some cases, for example in the same media business became dominant. The main features of this approach are:

- the growing practical orientation of the courses taught, their increased pragmatism (as a requirement) and the creativity of the teacher;
- the information content of the learning content and a clear and accessible model of selection and structuring of the material being taught;
- active development of interdisciplinary, interpersonal and inter-national communications and full-scale application of modern technical means of training;
- the global mobility of teachers, students, and STAFF, resulting in a global mix of teaching methods based on a conscious perception of the conditional standard of business education in general and its individual components;
- deep conviction of consumers (students, students) of educational services that the value of teaching business disciplines and the resulting competences is much higher than those that can be formed in the process of studying in other specialties;
- the development, in the course of teaching, of the phenomenon of multiculturalism, which, according to Kanklin [1], is accompanied by appropriate rituals, the emergence of so-called new aestheticism and self-positioning, which has a manifestation in modern conditions of group education much earlier than in the times of the past generations;
- formation, as a result of the use of active communications system thinking, which J. O'Connor and I. McDermot define as a connection between the individual elements of a peculiar loop, covering the size of the company, sales, profit, the

activities of the sales department [2, p. 172]. Its uneven contraction and weakening can cause both expansion of business and its decline;

- development of conscientizacao behavior patterns, which P. Freire [3, p. 19] defines as forming the ability to understand and analyze the social, political and economic contradictions of the present and apply a series of measures against elements of oppression of reality (reality);

- the use in the educational process of games and other mediations with the obligatory elements of structural and transactional analysis, which, according to the well-known modern psychologist E. Bern, allows us to objectivize as much as possible «...the process of spontaneous social activity» [4, p. 41].

Given the above, it can be concluded that in the teaching of contemporary business education it is crucial to clearly define the parametric elements of a didactic model, which must necessarily be clearly oriented in a communicative and cognitive educational environment, taking into account all the features of modern teaching and the audience to which it is directed.

References:

1. Kanklini NG Imaginary Globalization / Nestor García Kanklini / Per. from spouse – Lviv: Publishing House Anetty Antonenko. – K.: Nika – Center, 2016. – 256 p.
2. O'Connor J., I. McDermot The Art of System Thinking: Necessary Knowledge about Systems and a Creative Approach to Solving Problems / Joseph O'Connor and Ian McDermot / Per. from english – Moscow: Universis Alpina Business Busks, 2006. – 256 p.
3. Freire P. Pedagogy of the oppressed Per. from english – K.: United, 2003 – 168 p.
4. Berne E. Games in which people play / Eric Bern. – Kharkiv: Family Leisure Club, 2016. – 256 p.

Izdevniecība «Baltija Publishing»
Valdeķu iela 62 – 156, Rīga, LV-1058

Iespēsts tipogrāfijā SIA «Izdevniecība «Baltija Publishing»
Parakstīts iespiešanai: 2018. gada 27 jūlijs
Tirāža 100 eks.